

Móra Ferenc
A körtemuzsika
ELBESZÉLÉSEK, MESÉK

TARTALOM

A JÖVENDŐMONDÓK

A JÖVENDŐMONDÓK
SZŐLŐNYITÁS IDEJÉN
AZ ÉN DINNYEFÖLDEM
A PRÓBAGAZDA
NEKOPOGI KOVÁCS
NAGY EBÉD VOLT NÁLUNK
PARRAGÉK
AZ ANGOLKA

A KÖRTEMUZIKA

A KÖRTEMUZIKA
A BÉKAPÁSZTOR
FELHŐORSZÁGBAN
IGAZLÁTÓ DOBRÓKA
A CINEGEKIRÁLY
NAGYESZŰ GYURGYÓKA
SZEGÉNY EMBER VÍZZEL FŐZ
SÁNDORKA
ERŐS FODORIK

A SZÁZADIK KÖNYV

HOGY TANULTAM MEG ÍRNI?
A SZÁZADIK KÖNYV
HÁROM MATYI
GERGULICS INASA
TÖRTÉNET AZ EGYIK CSALÓRÓL
A KÖDMÖN
IGAZSÁGOS MÁTYÁS
A SZÁNKÓ
SZÉP KARÁCSONY SZÉP ZÖLD FÁJA

KÓTYONFITY

KÓTYONFITY KIRÁLY ALMÁJA
A SÉDI MALOM
A VÍZIMOLNÁR LÁNYA
A BÁRSONYOSI KANÁSZOK
PETYKÓ MEG MATYKÓ

A JÖVENDŐMONDÓK

A JÖVENDŐMONDÓK

Világéletében mindig dolgos ember volt az édesapám, de semmi munkában se telt nagyobb öröme, mint a mezei munkában. Alig várta, hogy kitavaszkodjék az idő, s megszólaljon a cinege a vadrózsabokor tetején:

- Nyit-ni-kék, nyit-ni-kék, nyit-ni-kék!

A fürge kis madár bizonyosan künt járt a szőlőhegyekben, s észrevette, hogy a tél fagya ellen a homok alá bújtatott szőlővesszők nagyon kíváncsiak már ki a meleg napvilágra. A gazdaember úgy nyitja ki a szőlőt, hogy eltakarítja a kapával a homokot a vesszők fölül. Sok bogár meg hernyó kiszabadul ilyenkor a homokból, ahol kiteleltek, a cinege pedig nagyon szereti ezeket. Azért sürgeti úgy a szőlőnyitást mindjárt hóolvadás után.

Édesapám mindig szót fogadott a cinegének. Vállára vetette a tarisznyát meg a nyitókapát, s mire a napocska kipillantott rózsaszín felhőpárnái közül, már akkorra mink odakint voltunk a szőlőben. Én is nagyon szerettem odakint, sohasem maradtam el az apám mellől. Késő őszig mindig kijártunk, míg csak le nem hullott a fákról a levél, s a vadludak bele nem fogtak a szomorú nótába:

- Jön a tél, gi-á-gá, mehetünk világgá.

A sok szőlőbe járás alatt sokat tanultam az édesapámtól, olyant, amit könyvekből nem lehet megtanulni. Azóta sok iskolát kijártam, sok könyvet olvastam már, de arra sehol se tanítottak meg, hogy lehet azt előre megmondani: eső esik-e holnap, vagy nap süt? Az én apám könyv nélkül is biztosan megmondta mindig, hogy milyen időt várhatunk.

Volt úgy, hogy mikor korán reggel útra kászáldtunk, csupa felhő volt az ég, szemetelt is az eső.

- Ne menjetek ki ebben a csúf időben, apja - mondta az édesanyám -, úgyse lehet az esőben dolgozni.

Édesapám csak mosolygott.

- Jobban tudják azt az én jövendőmondóim. Azt mondják, olyan szép, napos idő lesz ma, hogy lekéredzik a kabát a dolgos emberről.

- Miféle jövendőmondók?

- Hát a macska meg a fecske. Látjátok, hogy mosakszik a cirnos, mert érzi a szép időt. Nézzétek, a fecskék meg olyan magasra röpködnek, hogy alig-alig látni őket. Márpedig ha eső készülődne, olyan lent repülne a fecske, hogy földet érne a szárnya.

- Mért tenné azt, édesapám?

- Azért, fiam, mert olyankor tele van a levegő vízpárával. A bogaraknak átnedvesedik a szárnyuk, nem bírnak magasra szállni, csak a földhöz közel kóvályognak. A fecske meg bogárral él, hát neki is alacsonyan kell repülni, hogy elkapkodhassa őket.

Igazuk volt a fecskéknek meg a cirnosnak. Még ki se értünk, mind eltakarodott a felhő, s az ég kék mezejéről úgy nevetett le a nap, hogy öröm volt nézni. Dicsekedett is édesapám a jövendőmondóival:

- Nem hazudnak azok soha, sem az egyik, sem a másik. A pók is mindig megmondja az időt. Ha szép csendesen ül a hálója sarkában, nyugodtan sütkérezik a napsugárban: tartós jó időt jelent. De amikor olyan sebesen futkározik, hogy nincs az a takács, aki úgy motollázna, akkor szőrivel kell kifelé fordítani a subát, mert nagy eső lesz.

Máskor, meleg nyáridőben nagyban ment a kukoricakapálás. Egy kőfeszület volt a földünk végében, annak a lábánál heverészttem. A nyelvem majd leragadt a nagy forróságban, s nagyon jólesett a fejemet a hideg kövön hűsítgetni. Egyszer csak észreveszem ám, hogy olyan a kő, mintha harmatos volna. Odakiáltottam az édesapámnak:

- Apám, én még sose éreztem ilyen nagy meleget!

- Hát bizony, ma kienged a föld fagya - tréfálódzott apám, izzadt homlokát törölve.

- Apám, nézze csak, még a kő is izzad!

- Elég baj az, fiam, mert akkor esőt érez a kő.

Azzal még kétszer sebesebben nekilátott a kapálásnak, mint eddig. Én meg azzal mulattam magamat, hogy nézegettem a hangyákat, milyen sebesen sürgenek-forganak a homokban. Olyan nagy csoportokban nyüzsögtek, alig férték egymástól, s úgy nyargalásztak, mintha versenyfutást tartanának. Mutattam a hangyaforradalmat apámnak. Azt mondta rá, azt jelenti ez, hogy alighanem megázunk ma. Én tréfára vettem a beszédet, mert akkora felhő se volt az égen, mint a tenyerem. Addig gyönyörködtem a hangyák játékában, hogy utoljára elaludtam. Arra ébredtem fel, hogy egy nagy seregélycsapat repült el fölöttünk, de olyan éktelen lármával, hogy majd belesüketültünk.

Erre apám letette a kapát, és azt mondta, hogy induljunk hazafelé, mert olyan zivatar lesz mindjárt, hogy bőrig ázunk. Az elől menekülnek olyan rémülten a seregélyek is. Hittem is, nem is, mert szellő se lebbent, az ég pedig sima volt, mint a tükör, hanem azért szót fogadtam. Ugyancsak igyekeztünk hazafelé. Ahogy a legelőföldre értünk, apám hátraszólt:

- Nézd csak, milyen mohón harapják a báránykák a fűvet. Érzik az esőt, és tudják, hogy eső után nem lehet legelni a vizes fűvet.

Hátrafordultam, és nemcsak azt láttam, hogy a bárányok nagyon sietnek enni, hanem azt is, hogy ugyancsak fodorodik ám az ég alján egy fekete felhő. A nyakunkba szedtük a lábunkat, annyira siettünk, de az eső mégis sebesebb volt. Elért bennünket a város szélén, meg is vert úgy, hogy még másnap is dideregtem bele.

Ilyen bölcsességeket tanultam én az édesapámtól. Arra is ő tanított meg, hogy a levelibékától nem kell félni. Nagy tudós az időjövendülésben ez a zöld dolmányos kis jószág, ha pápaszem nincs is az orrán. Mikor csendesen fönt ül a fa tetején, nem kell félni a rossz időtől; de ha a levelek közé bújik haragos brekegéssel, akkor nem messze van az eső.

Egypárszor kipróbáltam a tudományát. Mindig bevált, s azóta nagy becsben tartom ő tudós uraságát. Egy ilyen takaros kis jószág itt lakik az asztalomon, befőttesüvegben. Van neki egy kis létrája, azon tornáztat egész nap. Ha kint ül a létra hegyén, és onnan rikog a legyek után, akkor nincs baj; de ha lemászik az üveg fenekére, és onnan kuruttyolgat kifelé, akkor nem tanácsos sétálni menni.

Most is ugyancsak brekeg, mikor éppen óróra írok. Pedig a kis Panka éppen sétálni készül. Pipi-piros napernyővel, új csipkekalapban állít be hozzám.

- Apuka, mit mond a kis béka?

- Azt mondja, hogy: kre-kre-kre, kre-kre-kre, maradj Panka idebe.

Panka persze mindjárt az egereket itatja, és ki akarja dobni a csúnya kis békát.

Hanem tudok én ennél okosabbat is. Azt mondom neki, kérje meg a cirmost, hogy nyalogassa meg a talpacskaít, mert az jó időt jelent. A cirmos pedig azt mondja, hogy egy kis kávéba mártott kiflivégért szívesen megteszi ezt a barátságot.

SZÓLÓNYITÁS IDEJÉN

Idebent a városban enyhe idő járogat már. A nagy kőházak közt megszorul a napsugár, s megszalasztja az öreg Téalapót, aki szedi-veszi már a sátorfáját. Hát csak szaladj, öreg, bizonyosan nem itatunk utánad egereket! Vidd el békességben a fehér szakálladat, mert különben csúffá teszi a pajzán tavasz.

Hanem kint a tanyák közt még éppenséggel nincs valami víg világ. Ott még most adja ki igazán a mérgét a tél. Mikor haragos szélparipáján végigrobog a havas mezőkön, az akácfák mélyen meghajtják előtte kopasz fejüket. Még a tanyaházak nádtetői is majd szárnyra kapnak ijedtükben. Hanem Andráska, ahogy az ereszet alul szétnéz a világban, csak neveti a cudar időt. Könnyű is annak, akinek ekkora báránybőr sapka tornyosodik a fején, hogy szegény helyen beillene kukoricamérő vékának.

Bezzeg a szegény sármányok, ahogy az istálló előtt kaparásztatnak, majd fölvetik az udvart keserves szavukkal:

- Szúcs, szúcs, szúcs!

Andraskának az édesapja a napocsát keresné az égen, de nem találja. Úgy elszundikált biz az a felhőpaplan alatt, hogy nyilván ki se nyitja ma a szemét. Úgyszincs még kinek sütni - gondolja magában.

- Édesapám - szólal meg Andráska -, mért kiabálják a sármánymadarak egyre, hogy: szúcs, szúcs, szúcs?!

- Látod, fiam, hogy nagyon elnyűtte a tél az aranyos bundájukat. A tavasz lenne annak a szúcse, de nem nagyon igyekszik elő a hívogató szóra.

Néha a szarka is bevetődik a tanyára, de nincs még neki csöröghetnékje. Máskor a pecsenyében is válogat, most meg fél nap is elkószál egy-két szem kukoricáért, amit a tyúkok elől elcsenhet. Ilyen szegényesen él így tél vége felé ez a tollas róka.

- Csak így, csak így, csak, csak, csak! - panaszolja ő maga is.

Hallgatni is szomorú azt, mikor ilyen kolduska módra jajgatnak az Isten madarai. Hanem azért akad már köztük olyan is, amelyiknek öröm a beszédje.

- Hallja, édesapám - szalad be Andráska az édesapjához -, ugyancsak mondja ám már!

- Kicsoda, te?

- Hát a pacsirta, a mi madarunk.

- Ugyan mit mond a pacsirta?

- Azt mondja, hogy: ka-lács, ka-lács!

- Jaj, fiam, kenyérhaj is kalács gyanánt esik az éhesnek! Nem pacsirtaszótól éled a tavasz.

Andráska búnak eresztette a fejét, és kedvetlenül kukucskált ki a nagy sapka alól.

- Ugyan melyik madár hozza hát meg a tavaszt?

- A cinege, Andráska, a cinege. Ő mondja meg a szántó-vető embernek, hogy mikor van vége a „heverd el” időnek.

Éppen a sövény ágai közt bujkált két füstös fejű cinege, de biz ezek nem vigasztalták meg Andrását. Az egyik hasztalan vallatta a száraz leveleket, semmit se talált alattuk.

- Nincs erre, nincs erre, nincs erre - jajgatott keservesen. A párja talált valami dermedt legyecskét, de csak akkorát, hogy egymagának is kicsi volt kóstolónak is.

- Kicsit ér, kicsit ér! - sopánkodott nekikeseredve.

Bezzeg megörült Andráska, mikor egy-két nap múlva azzal ugrasztotta ki az édesapja az ágyból:

- Öltözz hamar, legény! Most hallgasd meg, mit mondanak a cinegék!

Andraskának annyiból állt az egész öltözködése, hogy a fejébe nyomta a nagy sapkát. De még azon is keresztülhallatszott a cinegék vidám szava, ahogy az ablak deszkáján ugrándoztak:

- Nyit-ni-kék, nyit-ni-kék, nyit-ni-kék!

Az ám, csakugyan egész más színe van égnek-földnek, mint tegnap ilyenkor. Az ég nevető kék, a föld nedves barna, öröm lesz benne dolgozni. Oda is van már támasztva az ajtófélfához a nyitókapu, rajta a csikóbőr tarisznya.

- No, Andráska, gyere szőlőt nyitni. Hanem a sapkára meleg lesz ám már most, jobb lesz a kakastollas kis kalapod megszellőztetni.

Jaj, dehogy hagyná pedig itthon Andráska a nagy sapkát! Meg kell azt odakint mutogatni a káposztapilléknek, úgyse sok látnivalójuk van még szegénykének.

Pusztá még idekint a világ. A télire eltemetett szőlővesszők fölül elszedi a homokot a nyitókapu, vígan pattannak föl a venyigék, rengetik, hintázzák magukat a napsugaras levegőben, s rügzsemükkel kíváncsian tekintenek szét: ébrednek-e már a jó pajtások, fák, füvek, virágok, dalos madarak?

Nincs még itt senki, csak a meleg napsugár.

De Andráska apja már ingujjban dolgozik, úgyis alig győzi a verejtéket törölgetni, hanem Andráska csak a nagy sapkában sütkérezik a pászta végén. Ki nem szabadítaná belőle a fejét egy lyukas petákért.

- Mi van itt, mi van itt? - csipogja egyszerre valami vékony hang a nyitó ember háta mögött. Két kis barázdabillegető szegődött be hozzá napszámra. Ott illegnek-billegnek a sarkában, hosszú farkukat táncoltatva.

- Mi van itt, mi van itt?

Parányi kendermagbogarat vetett föl a kapu a homokból. Együtt telelt ki a szőlővesszőkkel, s most ő is napvilágra jött levegőzni. Póru is járt, mert mindjárt rákoppantott az egyik barázdabillegető.

- Enyém, enyém, enyém! - kiáltotta diadalmasan.

Hanem a másik se engedte a jussát.

- Azért se, azért se, azért se! - S akkorát csípett amannak a szárnya hegyén, hogy az egyszerre kiejtette a szájából a kendermagbogarat, s elkezdett segítségért lármázni:

- Rendőr, rendőr!

A madarak közt a sárgarigó a rendőr, mert neki van a legrikoltóbb fütyülője, de hol jár még ilyenkor a sárgarigó! Valahol túl a tengeren a szerencsen gyerekeknek ígéreti milliósámra a diót.

Andráska azonban lábujjhegyre ágaskodik a pászta végén. Hej, ha valahogy meg lehetne kaparintani ezt a virgonc két madarat! Hátha a sapkájával leüthetné őket a lábukról? Kihúzta a fejét a sapkából, közéjük hajította a madaraknak, s huss, mind a két barázdabillegető elrepült. Sebaj, azért adott nekik az Isten szárnyat, de ki látott már olyan sapkát, amelyik négy lábon szalad!

No, Andráska látott. Mert a nagy sapka nem oda esett, ahol a madarak civakodtak, hanem a mellette levő útba, ahol egy jámbor nyúl szép békességben meglapulva, a fiatal cseresznyefa hajtásait számolgatta. Éppen a fejére esett a jámbornak a sapka, s ijedtében úgy eliramodott sapkástul, hogy Andráskának csak úgy karikázott bele a szeme.

Jó az Isten, akinek fejet adott, ad hozzá sapkát is, ne búsulj, Andráska! Nagyobb baj az annál, hogy szegény tapsifüles a nagy sapkában sehogy se találja meg az utat hazafelé. Pedig ha megtalálná, fogadom, hogy mindjárt megtennék Nyúlországban királynak a nyulak. Koronát már szerzett hozzá magának.

AZ ÉN DINNYEFÖLDEM

Világéletemben sok mindent láttam már. Olyan gyereket is láttam, aki a hideg vizet nem szereti, de még olyant nem láttam, aki a dinnyét nem szereti.

Magam is éltem-haltam érte kisgyerek koromban. Mikor édesanyám mosakodni kergetett a kúthoz, akárhányszor azt mondtam neki:

- Inkább ennék dinnyét!

De nem is álltam ám meg a jó szándéknál. Ami dinnye volt a kertünkben, azt én mind kivallattam, érett-e már. Amelyik a kopogtatásra nem akart vallani, azt a csillagos nyelvű kis bicskámmal vontam kérdőre. Soha minálunk dinnye meg nem érhetett, mert mind meglékeltem feleérésében.

Egyszer aztán az édesapám galléron kapott, éppen mikor a legjavában beszélgettem egy cserhajú sárgadinnyével.

- Ohó, fiamuram, maga nagyon rosszul gazdálkodik! Nem szabad mindnyájunk elől elpusztítani a dinnyét. Ami másé, nem Tamásé.

Fiamuram elszontyolodott egy kicsit, és szomorúan simogatta végig a szemével a zsendülő görögdinnyéket.

- Hát akkor mi a Tamásé?

- Ami az ő kertjében terem.

- Hát melyik a Tamás kertje?

- Ejnye, de mindent szeretnél tudni, lelkem gyermekem - nevette el magát édesapám, s kézen fogva elvezetett a kert sarkába.

- Hány esztendő vagy te most, hékám? - kérdezte tőlem.

- Hat, édesapám.

- No, hát akkor lépj hatot! Amekkorát kilépsz, akkora lesz a kerted.

Léptem olyan hatot, hogy elég lett volna tizenkettőnek. Akkor az édesapám a markomba nyomott hat szem dinnyemagot.

- Minden lépésnél ültess egyet. Hat dinnyebokor csak neked teremje a dinnyét.

Ástam hat gödröcskét, a hat dinnyemagot eltemettem, betakartam, meglocsoltam, még tán szép álmot is kívántam nekik. Annyi bizonyos, hogy én nagyon szépeket álmodtam mint dinnyésgazda. Akkora dinnyéket láttam álmomban, mint a káposztáshordók, s mindnyájának a hajába az volt belevésve: ez a Tamásé, senki másé.

Szaladtam is másnap reggel a kertembe nagy hegyesen, s visszakergettem a húgocskámat, aki kövér kis karjával belém csimpeszkedett.

- Ami Tamásé, az nem a másé! Eredj a magad kertjébe! Én nem adok a dinnyéimből. Be se bíránád őket gurítani.

No, igaz is volt, mert nem volt ott semmi gurítanivaló se. A dinnyemagok igen jóízűen aludtak, s eszük ágában se volt fölbredni. Úgy is mentem én be, mint akit orron vertek.

- Mi baj, gazduram? - nevetett rám édesapám.

- Még most se teremnek a dinnyéim - tört el a mécsesem.

- Jaj, gazduram, odább lesz az az idábnál - csendesített édesapám. - Beletelik egy hét, mire a dinnyemagok kikelnek. De ha nagyon letemetted őket, meg se fogják.

„No, majd kivárom én azt” - gondoltam magamban. Vártam is türelemmel vagy három nap. De a negyedikén már kikapartam az első dinnyemagot a fészkeből.

- Hadd nézlek, megfogtad-e?

Nagyon elszomorodtam, mert nem fogott biz az semmit se. Inkább szétrepedt egy kicsit a haja az oldalán.

- Ott bújt volna ki belőle a gyökerecskéje meg a száracskája - magyarázta az édesapám, mikor a panaszom hallotta.

Hittem is én azt, meg nem is. Hogy bizonyosabb legyek a dolog felől, másnap megint előkotortam egy dinnyemagot. Ennek már vékony kis zöld bajusza is fakadt az oldalán. Aztán mindennap kibontottam egy-egy gödröt, és egyre jobban elment a kedvem a dinnyeföldemtől. Mit ér az, ha mind a föld alatt erednek meg a dinnyemagjaim?

A hatodik dinnyemagnak nem kellett segítenem: előbújt szépen magától is. Két szív formájú levelecskéje éppen akkor nyílt szét a reggeli napsugárban, mikor odaértem.

- Ami Tamásé, nem lesz a másé! - kiáltottam el magamat, és örömben kiszakajtottam a parányi dinnyebokrot. Szaladtam be vele édesapámhoz, és már messziről dicsekedtem neki: - De ez már csak megfogta, ugye, édesapám?

Haragudott is, nevetett is édesapám, mikor a fejem búbjára koppantott.

- De hát minek tépted ki, te golyhó? Most már odavan az egész kerted. Már látom, sohase lesz belőled dinnyésgazda.

Azóta nem is próbáltam meg a dinnyetermesztést.

A PRÓBAGAZDA

Mikor engem föladtak az iskolába, sehogy se akartam beleszokni a tudományba. Majd ríva fakadtam, mikor először nyomták a kezembe a tollat. Pedig szép szerszám volt nagyon, piros szárú, réznyakú. De az édesapámnak nagyobb öröme telt benne, mint nekem.

- Öröm nézni, milyen szép portéka ez - forgatta a kezében.
- Szebb annál a kapa meg a szőlőmetsző kés - morogtam kedvetlenül.
- Könnyű portéka!
- Könnyebb a cseresznyeszedő szék!
- Tudós ember, aki bánni tud vele.

De erre kibuggyant belőlem a keserűség. Földhöz csattantottam az új tollat, hogy mindjárt lekérezdett a réznyaka.

- De én nem akarok tudós ember lenni! Én gazdaember akarok lenni, mint édesapám.
- Nono, fiam - nyugtatta édesapám kezét a vállamra, de úgy ám, hogy egyszerre fölkaptam a tollat.
- Jaj - mondom -, inkább tudós leszek!
- Mást mondok én neked, te legény - emelte föl édesapám az államát. - Először mégiscsak írni-olvasni tanulj meg. Jövő nyáron aztán beállhatsz gazdainasnak, ha kedved lesz hozzá.

Erre az ígéretre aztán csakugyan nekiadtam magam a tanulásnak. Kaptam is a vizsgán akkora jutalomkönyvet, hogy nem fért a táskámba. Odaálltam vele az édesapám elé.

- Tudós vagyok, itt a könyv. Gazda lennék, hol a föld?

Világéletében mindig szavatartó ember volt az apám. Kézen fogott, kiballagott velem a szőlőbe, odaállított a dinnyeföld sarkára.

- Látod ezt a vakondtúrást?
- Látom.
- Hát azt a másikat?
- Azt is.

- No, hát ami a két vakondtúrás közé esik, az a te földed. Annak te vagy az ura-gazdája. Teszel-veszel rajta, amit jólesik. Én bele nem szólok semmit, én csak szomszédod leszek.

Kicsi volt a föld, egy jó macskaugrás az egész, de azért volt azon minden. Egy bokor sárgadinnye, két bokor kukorica, három bokor saláta, négy bokor sárgarépa, öt bokor mák. Bukfencet akartam vetni örömben, de idejekorán eszembe jutott, hogy a gazdaemberek nem szoktak bukfencet hányni. Ahelyett fölkaptam a kapát, nekiestem a két bokor kukoricámnak, s olyan szerencsésen megkapáltam őket, hogy mind a kettőnek keresztülvágtam a tövit.

- Sebaj, szomszéd - vigasztalt az édesapám -, legalább ezzel se kell többet bajoskodni.

Másnap még a kakas se kívánt jó reggelt, mikor engem már kergettek ki a földemre. De a nap is jó éjszakát mondott már, mire hazakerültem. Gyomláltam, locsoltam egész álló nap; túrtam-fúrtam, mint a vakondok.

- Tessék, gazduram, megszolgált kelmed érte - toltá elém édesapám a derelyés tálat.

Csak úgy kopogott a szemem az éhségtől, mégse kívántam az ételt. A kezem hólyagosra törte a kapanyél, jajgattam a nyakamra, nyögtem a derekamra, ólomnak éreztem a lábom. A tetejébe pedig édesapám azzal vigasztalt:

- Nono, Ferenc gazda, majd lesz ez még rosszabbul is!

Hát lett is. Se látszatja, se foganatja nem volt az igyekezetemnek. A mákjaimat mind kirázta a szél; a sárgarépámnak csak levele maradt: a répáját megette a cserebogár hernyója. A salátámnak meg még csak levele se maradt: lezabálta a csiga. Nem maradt a gazdaságomból egyéb, csak a dinnyebokor.

No de azzal volt is ám annyi bajom, hogy majd beleöszültem. Ha keveset locsoltam, sárgult; ha sokat locsoltam, sárgult. Ha a nap sütött, fönnyadt. Ha a nap nem sütött, bágyadt. Mikor virágzott, megszagatta a jégeső, mikor megkötött, a kis dinnyéket megverte a ragya.

Dinnyeérésre nem maradt több rajta két dinnyénél. Hanem azok olyanok voltak ám, hogy nem lehetett párjukat találni az egész határban. Alig is vártam, hogy megérjenek. Ott ültem mellettük reggeltől estig, s még a darazsakat is elkergettem róluk. Hanem az édesapámat hiába kértem, nem nézte meg a dinnyéimet.

- Majd ha megérnek, szomszédkáim!

Valahára megértek, jelentettem is kevélyen az édesapámnak. Másnap reggel kiballagtunk a földemre dinnyét szedni. Mégpedig korán reggel, harmathulláskor, hogy jókor odaérjünk.

Nagyon jókor odaértünk. Már a dülőúton elsikoltottam magam:

- Jaj, istenem, az egyik dinnyét elvitte valaki az éjszaka!

- El biz azt - bizonygatta édesapám -, de sebaj, azt viszik, akinek van.

No, legalább az egyiket meghagyta az a jó ember. Meg ám, de arra meg az édesapám tette rá a kezét.

- Ezt meg én viszem el adóba, hékás - azt mondja.

- Adóba?

- Az ám, gazduram. Ha énrajtam megveszik az adót a földemért, én is megveszem terajta. Ilyen a gazda sorsa, lelkem gyerekem. Magának dolgozik, más veszi hasznát. A te dinnyéd is én adom el a piacon.

Olyan szomorúan nézhettem én erre, mint a jégverte búza, mert édesapám mindjárt megszánt.

- No, ne búsulj, azért neked adom a dinnyéd árát. Legalább vehetsz rajta vetőmagot jövő esztendőre.

- Könyvet vegyünk rajta, édesapám - könyörögtem szemlesütve.

Azt is vettünk, s azóta nem álltam be többet gazdának. Azt hiszem, nem is állok ezután se.

NEKOPOGI KOVÁCS

Hiába kotorászok a mesetarisznyám fenekén, ma nem találok benne vidám bohóságot. Elfogyott a tarka mese, kihullottak a mosolygó históriák. Egyre csak a Nekopogi kovács története jár az eszemben. Úgy, ahogy tőle magától hallottam néhány esztendővel ezelőtt.

Balogh Demeter lett volna a becsületes neve, de az egész falu aranykovácsnak hívta a régi jó világban. Azért hívták így, mert aranyat ért a mestersége. Egész nap bűgött a fűjtató, szállt a szikra, csattogott a pöröly a kovácsműhelyben. Üllője előtt soha üres kézzel nem dologtalanodott az aranykovács. Hanem akárhányszor éjszakával toldotta meg a nappalt, ha sok volt a munka. Ennek örült ő nagyon, mert így gyarapodott a gazdaság. Volt már háza, földje, szőlője, s rakással az ezüstforint a ládafiában.

- Könnyű neki - mondogatták az emberek -, mert akinek olyan derék, szorgalmas felesége van, annak játék az élet. Gondot felez, örömet kétszerez a jó asszony a háznál. Hát még a kislánya, az aranyhajú Piroska! Angyalt nem lehetne annál szebbet festeni az oltárra! Csak szereti a jó Isten ezt az aranykovácsot!

De meg is érdemelte Balogh Demeter, hogy jól menjen sora. Szorgalmának maga látta hasznát, emberségtudásáért mindenki szerette, jó szívét áldották a falu szegényei. Szelidségre, jókedvre se volt neki párja. Egész nap oly vidáman fűtyörészett, hogy még a nótás rigó is megirigyelhette volna. S mikor esténként letette a kormos bőrkötőt, és ölibe vette a kislányát, míg a felesége csendesen dúdolgatva vasalgatta a kis patyolat szoknyákat, babafőkötőt, boldogan sóhajtott föl az aranykovács:

- Nincs tinálatok nagyobb kincs a kerek ég alatt!

De nem sokáig tartott Balogh Demeter boldogsága. Felesége meghalt. Kivitték a jó asszonyt a temető szomorúfűzfái alá, s magára maradt az aranykovács az aranyhajú Piroskával.

- Kicsi virágszálam - gügyögött neki elfojtott sírással -, mi lesz most már mibőlölünk?

- Ne félj, aputám - vigasztalta a csöppség -, főzöt én teneted levestét, de a Bodjinak nem adunt belőle.

Parányi kezével összeszedte a műhelyben a vasreszeléket, a törött patkódarabokat: azokból főz ő az apukájának finom csipedett leveskét. Az apja pedig nekifordult arccal a falnak, hogy kisírja magát, de aztán megint csak az üllőhöz lépett; hogy érne ő rá a sírásra, mikor úgy várja a munka? És bűgött a fűjtató, szállt a szikra, csattogott a pöröly, de sose fűtyörészett többet az aranykovács. Temetői szomorúfűzfák tövébe az ő jókedvét is eltemették.

Jajgató fájdalomnak legjobb altatója a munka. Most még ezerszer jobban szerette a kislányát, mint azelőtt. Aranyhajú Piroska nőtt, növekedett, egyre szebb lett testben, lélekben. Kacagásától csengett a ház, mint madárszótól az erdő.

- Szemem fénye, aranyos pintyőkém - simogatta ragyogó haját az édesapja -, mit szeretnél karácsonyra? Csengős nyulat, táncoló babát, égis érő karácsonyfát?

- Nincs nekem kívánságom se egyikre, se másikra. Azt szeretném, ha az én apuskám nem lenne mindig ilyen szomorú. Hanem nevetnél, danolnál te is, mint a többi emberek.

De karácsonyra az édesapa még szomorúbb lett. Egyetlen Piroskáját megfojtotta a torokgyík. Kivitték az aranyhajú Piroskát az édesanyja mellé, s a nagy, üres házban egyes-egyedül maradt az aranykovács.

Ahogy a temetés napján bezárta a műhelyt, ki se nyitotta többet. Semmivel a világon nem törődött többet. Emberek közé nem járt, a hozzáménőket nem eresztette be. Földjét, szőlejét fölverte a gaz, eszébe se jutott neki. Szerszámaint a bezárt műhelyben belepte a rozsdá, s a falubeliek egész elszoktak onnan. Nem hívták már aranykovácsnak, hanem Nekopogi kovácsnak.

Nem bánt ő semmit a világon. Telt-múlt az idő, s ő egyre ott ült kis szobájában, s merően nézett maga elé. A tükör alatt volt fölakasztva a kislánya arcképe, oda-odaállt eléje, s elkezdett vele beszélgetni:

- Itt hagyta. Nem szeretted. Aranyos pinyőkém, mi keresnivalóm van nekem most már a világon?

Az arckép csak nézett, nézett rá, mintha mondani akart volna valamit.

- Ugyan mit akarhat, mit? - tűnődött a Nekopogi kovács.

De sehogy se találta el.

Egyszer aztán megértette. Csúnya, zimankós tél eleji időben szokás szerint üldögélt a szobában, mikor hirtelen rányitották az ajtót. Egy drótostót lépett be rajta, hátán batyuja, öliben nagykendőbe takargatva a kislánya. Szánalom volt őket nézni. Szellős, nyári gúnyjában, rongyos bocskorában didergett a tót, s gémberedett kezecskéjét félénken nyújtogatta ki kendője alól a szép kék szemű, lenhajú kislány.

- Jó napot kívánom - köszönt alázatosan a drótos.

- Edd meg, ha jó - mordult rá haragosan a Nekopogi kovács.

- Kérek valami munkácska, drotoznyi, nagy jó uram.

- Ha csak ezt a rongyos életet össze nem foltozod - motyogta a kovács, s keserűen tekintett az arcképre.

Aranyhajú Piroška mintha szemrehányóan csóválta volna meg fejecskéjét a képen. A kovács valamivel szelídebben szólt a drótoshoz:

- Mit jársz télvíz idején ezzel az ártatlan teremtéssel?

- Nagy baj érte engemet - fakadt sírva a drótos -, meghalt az enyim feleség.

Nekopogi kovács hirtelen befordult a kamrába, s kihozott egy nagy bundát.

- Jó ember - mondta a tótnak -, munka énnálam nem akad, hanem vegye föl ezt a bundát. Ebben majd nem fázik.

Míg a drótos hálálkodva öltözködött, Nekopogi kovács megint a kamrában motozott. A rossz csizmák közt válogatott, de egyik lyukasabb volt, mint a másik. Aztán elmosolyogta magát, s kifordult a szobába, és lehúzta a lábáról a csizmát. Odatette a tót elé.

- Nézze csak, atyámfia - rebegette szégyenlősen -, ez a csizma nekem szűk. Próbálja meg: jó lenne-e magának?

Szegény tót ember erővel kezét akart csókolni, ahogy belebújt a ruhába, s még az utcáról is egyre áldatta az Istennel a kovácsot. Ez meg odaállt az arckép elé, s nézte könnybe lábadt szemmel, ahogy az arckép elkezd mosolyogni. S hirtelen eszébe jutott valami a kovácsnak, utánaaszaladt a tótnak.

- Kerüljön csak vissza, barátom, elfelejtettem valamit!

Mire visszajöttek, akkorára kiszedte a kovács a ládájából az aranyhajú Piroska féltve őrizgetett ruháit. A jó meleg gúnyácskát, a bélelt kis cipőket, a bodros szőrű sapkácskát. S úgy felöltöztette a kis tót lányt, hogy öröm volt nézni.

- Csupa grófkisasszony lette a Hanka - kacagott a drótos, s mint a záporosó, hullott a könnye, mikor elment.

A gazda pedig nagy-nagy melegséget érzett a szíve körül, ahogy odaállt a kép elé.

- Jól tettem-e, aranyos pintyőkém?

- Édes jó apám - ragyogott a kép.

Nekopogi kovács megint kinyitotta a műhelyajtót. És megint bűgött a fűvó, szállt a szikra, csattogott a pöröly. Amit keresett a kovács, mind a szegények közt osztotta szét. Mikor meghalt békességben, derült lélekkel, az egész határ szegénye megsiratta.

NAGY EBÉD VOLT NÁLUNK

A ludacskával, amelyikről ezt a történetet írom, sose találkoztam az életben, de hírből nagyon jól ismertük egymást. Nekem mindig órála írt, neki mindig énrólam beszélt az édesanyám. Én tudtam róla, hogy ő a világon a legféhébb ludacska, ő pedig tudta énrólam, hogy semmit se szeretek jobban a világon, mint a lúdhúst. Én ezért igen becsültem a ludacskát, ő azonban nyilván nemigen becsült engem.

Pedig én alig vártam, hogy találkozhatnék vele, s az édesanyám át is adta neki az üzenetemet.

- Úgy bizony, ludacskám, nagy tisztesség ér téged - veregette meg a ludacska törleszkedő fejét.
- A legkedvesebb gyerekeknek sütlek meg ebédre. Úgy igyekezz meghízni, ludacskám, hogy szegyenben ne maradjak veled.

- Giá-gá, giá-gá! - mondta erre a ludacska. Lúdnnyelven ez annyit jelenthet, hogy: ne félj semmit, anyókám, tudom én, mi a lúdbecsület!

Tudta is, meg kell adni neki. Úgy meghízott, hogy gurítani lehetett volna.

„Nagyon várunk haza a ludacskával, lelkem gyerekek - írta akkor az édesanyám. - Olyan szép pirosra sütöm, mint a rózsa. Nem lesz többet az életben ilyen nagy ebéd nálunk.”

„No, már erre szót kell fogadni” - gondoltam magamban. Megírtam, hogy otthon leszek vasárnapra, s tiszteltetem a ludacskát addig is.

- Giá-gá, giá-gá - ennyit felelt a ludacska erre is nagy engedelmesen. Belenyugodott abba, hogy őbelőle pecsenye lesz vasárnapra. Igaz, hogy akkor is az lett volna belőle, ha bele nem nyugszik, de azért mégis szép volt tőle ez az engedelmesség. Még a tepsiben is olyan vidáman sistergett, hogy öröm volt hallgatni. Olyanok mondják, akik hallgatták, olyanok pedig voltak sokan. Nagy ritkaság ám a szegény soron a tepsiben muzsikáló lúd. Felvég, alvég minden gyereke összeszaladt arra hírre, hogy nagy ebéd lesz nálunk.

- Érzem a drága jó szagát! - szippantott nagyokat a konyhaajtóban a kalaposék Marcija. - Azt mondta szülém, nekem is ilyen süti, ha olyan jó deák leszek, mint az Annus néni fia.

Lelkem édesanyám erre a szóra csak kiszaladt a liba mellől az ajtóba, s megsimogatta a gyerek kócos üstökét.

- Hát aztán csakugyan olyan leszel, Marcikám?

- Olyan szeretnék lenni - kapta Marcika válla közé a fejét.

- Segítsen meg szándékosan az Isten - törülgette meg édesanyám a könnybe lábadt szemét a kötőjével, azzal befordult a konyhára, s ki se jött addig, míg az egyik combját le nem kanyarította a ludacskának. - Nesze, Marcikám - adta a kezébe a gyerekeknek, aki akkorára tátotta a száját csudálkozásában, hogy befért volna rajta az egész ludacska.

Szülém pedig hirtelen visszaosont a konyhába, s földarabolta a ludat, ahogy illik. Ahogy dolgozgat vele, egyszerre csak megüti a fülét a nagy csendesség a tornácon.

- Nini, de elillantak a vendégek - kukkantott ki az ajtón a gyerekekre.

Ott voltak azok egy szálíg. Tátott szájjal, tágra nyílt szemmel nézték a szerencsés kalapos Marcit, ahogy a lúdcombbal birkózott.

- Jaj, csak soká enné, hogy soká nézhessük! - sóhajtott a favágóék Piroskája a kis bátyja fülébe. Szülémnek elfacsarodott a szíve. Se szólt, se beszélt, csak fölkapta a nagy tál pecsenyét, és sorra hordta a kis éhesek közt.

- Vegyetek hamar, míg el nem hűl, lelkecském!

Nem is maradt több a tálban a mellehúsánál, s csak akkor kapott észbe az édesanyám. No, ő szépen elprédálta a nagy ebédet! De aztán megint vigasztalódott, ahogy az örömtől kipirult kis arcokat látta, s megvigasztalódva tette vissza a tűzhelyre a tálat.

- Elég lesz ez az egy darab az én fiamnak. Nem volt az nagytű soha életében.

Abban a percben léptem be a kisajtón. Édesanyám boldogan ugrott ki az ajtócsattanásra, s nevetve-sírva borult a nyakamba.

- Ó, de régen várlak, édes gyermekem!

- Hát a ludacska, édesanyám? - kérdeztem incselkedve.

- A ludacska, fiam... - babrált a kötőjén zavarodottan édesanyám ahogy a sok csámcsogó kis száj közt végigmentünk a tornácon. - A te részed megmaradt belőle. Éppen a legjava.

- Mi-a-ó, mi-a jó? - kérdezte a küszöbön az öreg hamvas macska.

Pedig ő már akkor tudta, hogy mi a jó, mert a körme közt tartotta az én részemet. Már tudniillik a mellcsontját. Mert a húst akkorára leette róla, s boldog dorombolással dörgölődött hozzám. Bizonyosan az ebédért hálálkodott.

Édesanyám sírva fakadt, hogy engem így kisémmiztek a nagy ebédből. Én pedig azt gondoltam magamban, hogy ilyen nagy ebédet nem esznek a királyok portáján se. S azt gondolhatta a jó Isten is, mert napszemével nagyon mosolyogva sütött be a szívünkbe.

PARRAGÉK

Parragékkal a nyáron ismerkedtem meg a falunkban, ahová elbujdostunk a nyár elől. Mégpedig azon kezdődött az ismeretségünk, hogy megbosszankodtam az öreg Parragra, mikor még azt se tudtam róla, hogy a világon van.

Meg ám, mindjárt a második nap, amit a nádtetős öreg házban töltöttem. Szép piros hajnalon, ahogy szépeket álmodok a szúnyoghálós hárságyon, egyszer csak felébredek valami furcsa harsogásra. Mintha téglapadlón kis széket tologatnának előre-hátra nagy sebesen.

- No - mondom -, megint vasutat játszik már Panka. Ejnye, de korán hozzáfogott máma!

Ki is szóltam mindjárt az ereszet alá, hogy tán csendesebben is mehetne a vasút.

- Nincs itt vasút, fiam - nevetett be rám a szülém friss képe a sarkantyúkás ablakon. - Az öreg Parrag bácsi harsog úgy a kukoricával.

- Ki az az öreg Parrag? - kérdem mogorván.

- Hát a morzsoló ember, fiacskám.

No, ha a morzsoló ember, akkor én haragszom. Pankára nem szabad haragudni, akármit csinál, de a morzsoló emberre szabad. Meg is mondom neki mindjárt, hogy hogy mer ő engem megharagítani ilyen szép piros hajnalban.

- Aztán hol az a morzsoló ember?

- Odakint van a góréban.

Az ám, a góré, azt még meg se néztem, mióta itthon vagyok! Pedig szép épület ám az nagyon, minden fala olyan, mintha kertkerítés volna, négy lábon áll, és olyan magasán van a küszöbje, hogy csak székről lehet átlépni.

No, én föl nem kapaszkodtam a góréba, csak kívülről néztem az öreg Parragot. Szép szál ember, nem is olyan öreg még, deres inkább, mint havas a feje. Négy lábú kis széken ül, annak a végébe bele van illesztve egy erős késpenge, azon morzsolja le Parrag bácsi a csutkáról a szemet. De olyan sebesen ám, hogy szinte szédület nézni. „Ügyes ember - gondoltam magamban -, de rátarti is ám, még csak jó reggelt se kíván.”

Nem az, pedig felém is fordította a fejét, de megint csak elkapta. Aztán főlegyenesedett, s elkezdte vékázni az aranyszemű kukoricát. Ahány vékát mért, annyi rovást faragott a gerendába. Aztán nagyot nyújtódzott, és megint visszakuporodott a kis székre.

- Jólesik a huzakodás, ugye? - szóltam oda neki.

Megrezzent az ember egy kicsit, de mindjárt el is mosolyodott, s rám vetette szép világoskék szemét.

- Jól ám - azt mondja. - Itt görnyedek első kakasszó óta.

- Sötét volt még akkor, bátya, nemigen láthatott - csóváltam meg a fejem.

- Mindig egyformán látok én, uram - hajtotta meg egy kicsit a fejét Parrag. - Négy esztendő óta világtalan vagyok.

Végigfutott rajtam a hideg, és nagyon megszegyelltem magam, hogy én ezt a szegény vak embert akartam megpörölni, aki már fáradtra dolgozta magát, mikor én még a lustálkodást keveslettem.

Szülém mondta aztán el a többit a vak emberről. Négy anyátlan kis árvája él abból, amit ő keres. Az Esztike köztük a legnagyobb, az van már tizenhárom esztendő, de tíznek se látszik az istenadta. Ő az anyja a többinek, főz, mos, takarít rájuk, olyan is szegényke, mint az árnyék.

Délben láttam aztán szegény kis árnyékot. Hozta az ebédet az apjának, krumpilis tarhonyácskát szép tiszta kis tálban, zöldpaprikát is hozzá csemegének.

Lekuporodott az ecetfa alá, míg az öreg eddegélt, s csacsogott kicsit fáradtan, mint valami beteg madár. A testvérkéiről beszélt, ki mit végzett közülök reggel óta.

Mire Parrag kikaparta a tálat, megjöttek a testvérké is. Imriske volt a legkisebb, az még hancúrozva jött, mint a kiscsikó.

Veronika és Marika már csendesebben tipegett a füves udvaron. Hatéves az egyik, nyolc a másik - az ő szemük friss fényét már elhomályosította a nyomorúság.

Ahogy odaértem a góréhoz, kihajolt hozzájuk a vak ember, és sorra simogatta vézna kis orcájukat.

- Ő az ujjával lát, szegény - hulldogált csendesen a könnye szülémnek.

Csakugyan az ujjával nézte meg a boldogtalan minden délben a gyerekeit. Hosszan, gondosan végigcirókálta őket, s hol az egyiknél hol a másiknál csóválta meg a fejét.

- Mi bajod már megint, báránym? - kérdezte ijedten, ha bajt tapintott az ujjai hegyével.

Az egy Esztikével azonban mindig meg volt elégedve, mindig úgy veregette meg a vállát, mint boldog apák erős, izmos gyerekeiket szokták.

Nem értettem a dolgot. Hiszen Esztike a legszánnivalóbb a testvérké közt. Mióta én látom is, úgy fogy, mint a megszegett kenyér.

- Derék lány ez az Esztike - hoztam egyszer szóba a dolgot, míg Parrag az uzsonnakávét szűröcsölgette, amit szülém küldött ki neki. - Nagynak sok volna, amit ő végez.

Parragnak boldogság sütött föl a képén.

- De bírja is ám, kérem. Hála a felséges Úristennek, hogy ilyen jó erőben van! A válla keskenyke ugyan szegény kis bogárnak, de a képe gömbölyű, mint az alma.

Nem szóltam semmit, hanem másnap délben megbújtam a jázminok közt, mikor Parrag a testvérkéket cirógatta.

- Hát te, Esztikém? - kérdezte szelíden, ahogy a legnagyobbhoz ért. - Hadd nézzem, hizlal-e az új búzakenyér!

És Esztike - ó, ha láttatok volna! -, Esztike fölfújta fonnyadt, beesett kis orcáját, mint pajkos gyerek, ha vizet vesz a szájába, és kigömbölyítette úgy, hogy a vak apának reszkettek az ujjai örömeiben.

- Ó, Istenkém, de csak jó búzát teremtettél az idén!

AZ ANGOLKA

Azon a fürdőhelyen, ahol én minden esztendőben el szoktam bújni a nyár elől egy-két hónapra, nekem nagyon sok jó ismerősöm van. Ismernek az öreg tölgyek, melyek mindig kitárt karral várnak rám. Ismernek a mókusok, melyek mindig engem hajigálnak meg a legnagyobb fenyőtobozzal. De még a cserebogarak is ismernek, mert mindig az én fejemen koppannak legnagyobbat.

Hanem azért a legjobb két pajtásom mégiscsak a Fodorka meg a Bodorka. Két icipici kis lányka, akiknek máig se tudom az igazi nevét. Akkor ismerkedtem meg velük, mikor a minap beleesett a bábujok a patakba, ők meg ott jajveszékelték a parton.

- Jaj, jaj, most bizonyosan megnáthásodik szegényke! - tördöste a kezecskéjét az egyik kislány, akinek végtelen-végig csupa fodor volt a szoknyácskája.

- De csak valami korkondélus be ne kapja! - siránkozott a másik, akinek ezer gyűrűbe bodrodott az aranyhaja.

- Nem korkondélus az, lelkem, hanem krokodilus - nevettem el magamat, s kihorgásztam a vízbe esett bábút. Még egy kis köhögés ellen való port is öntögettem a szájába, hogy meg ne náthásodjon az istenadta.

Másnap aztán, ahogy egy vadrózsával befuttatott házacska piros rácsos kerítése mellett elsétálok, egyszerre csak rám csilingel ám két ezüstcsengő:

- Tessék bejönni, doktor bácsi!

Odanézek, hát a Fodorka meg a Bodorka ing-ring a kerítésen belől, mint két liliomszál.

- Nem vagyok én doktor bácsi, lelkeim - nevetek vissza rájuk.

- De bizony az - bólított komolyan Fodorka -, mert nagyon jól meggyógyította a babánkat.

- Úgy bizony - erősítette Bodorka is -, egyet se köhintett azóta.

„No, ha így van, akkor vállalom ezt a szép mesterséget” - gondoltam magamban büszkén. S azóta, ha arra járok, mindig megzörgetem a piros rácsot.

- Fodorka, Bodorka, mit csinál a betegünk?

Fodorka, Bodorka mindig megfelelt hűségesen, s nagy háládatosan még a bábuval is mindig kezet csókoltattak a doktor bácsinak. Csak egyszer esett meg, hogy hiába zörögtem a rácson. Meg se mukkant Fodorka, Bodorka, míg csak meg nem hajítottam őket egy marék csokoládé-cukorral.

- Nini, csokoládé-jégeső hull! - tekintett föl Bodorka.

- De el se álljon reggelig! - terítette szét a kis kötőjét Fodorka.

Ahogy felugráltak, akkor láttam, hogy milyen nagy sütés-főzésnek adták magukat. Annyi volt a kis tál, nagy tál a játék tűzhely körül, hogy elfért volna bennük száz baba ebédje.

- No, úgy látom, a legjobbkor érkeztem - ágaskodtam be a rácson. - Bizonyosan csak engem vártatok.

- Bizony most nem a doktor bácsit vártuk - mentegetődzött Fodorka.

- Hát ugyan kicsodát?

- Most az angolkát várjuk, úgy bizony - rakta csípőre a kezét Bodorka.

- Hát az meg már kicsoda? Tán az is valami korkondélus? - nevettem el magam.

- Ó, persze! - sértődött meg a két kis szakácsné. - Az angolka a Viktor bácsi fia.

- Hát az a Viktor bácsi kicsoda?

- Az az édesapa testvérje. Hajóskapitány Londonországban. Eljön mihozzánk minden nyáron, hogy el ne felejtessen magyarul - okosított föl Bodorka.

Másnap megismerkedtem az angolkával, de csak messziről. Kint jártak Bodorkával a réten. Éppen egy tavalyi szénaboglyának a helyén álltak, amit gyűrű alakban nőtt be a dús, kövér pázsit.

- Gyere ugrálni - hívta a kislány az angolkát.

- Nem megyek - mondta durcásan. - Én csak angol fűben szeretek ugrálni.

„Ejnye, de nagy úr ez a kis úr!” - gondoltam magamban.

Kerülök-fordulok egyet, hát mire visszatérek, kisírt szemmel fut elém a két kislány.

- Mi baj, szentjeim? - kérdelem tőlük ijedten.

- Az angolka azt mondta, hogy ő csak angol cicamacát játszik - panasolta Fodorka.

- Meg hogy az angol rigó szebben fűtül, mint a magyar.

- Meg hogy önáluk még a csigabiga is gyorsabban fut, mint a nyúl.

Az angolka nem szólt semmit, csak nézegette ásítózva a cipőcskéje orrát.

- Ejnye, angolka - nyomtam egy barackot a feje búbjára -, de akaratos legényke vagy te, süsd meg a halat.

- Én csak az angolnát szeretem - szólalt meg komolyan az angolka.

Nevettem is, bosszankodtam is, s otthagytam a három gyereket.

Nem is láttam őket csak délután, mikor papírcsónakokat eresztgettek a patakon. Az angolka volt a kapitány, s ő ujjongott a legjobban, ha egy-egy csónak nekiiramodott:

- Éljen, éljen, éljen!

- Nini - mondom meglepődve -, hát te magyarul éljenzel? Hogy hívják ezt a gyorsgőzöst?

- Árpádnak - felelte a gyerek.

Alig tudtam szóhoz jutni a nagy csudálkozástól.

- Ejnye, ejnye, angolka, de hirtelen magyar lett belőled. Ugyan mi jót ettetek ebédre?

- Habpalacsintát, doktor bácsi - mondta az angolka. - Nem eszik olyant az angoloknak még a királya se.

Azóta sohase emlegeti az angolka az angolokat, én meg azóta nagyon szeretem a habpalacsintát. Amelyiktek nem szereti, adja nekem a maga részét.

A KÖRTEMUZSIKA

A KÖRTEMUZIKA

Az édesapám szüksézáú ember volt világéletében. Hanem ami kicsit mondott, abból sokat lehetett érteni. Megtanultam én ezt még akkor, mikor akkorka legény voltam, hogy csak ágaskodva értem el a kilincset.

Egyszer találtam a kocsúton egy vadonatúj krajcárt, örömben bukfcencet hánytam egészen a kis ajtónkig, hanem ott elcsendesedtem. Észrevettem, hogy nagy sokadalom van nálunk. Tele volt a tornácunk koldussal, édesanyám ott járt köztük a lisztes szakajtóval, édesapám meg az aprópénzes erszénnyel.

- Van ám olyan nekem is! - mutogattam büszkén a krajcáromat.

- Mit dolgoztál érte? - húzta össze édesapám a sűrű szemöldökét.

- Nem dolgoztam én semmit. Találtam.

- Ejnye, de jókor talátd - simogatta meg apám a fejemet -, add oda hamar a Mátyáskának, neki már úgyse jutott krajcár.

Mátyáska, az öreg énekes koldus már tartotta is a tenyerét, de én meg nagyon siettem összecsucni az enyémet. S bizony eltörtem volna a mécesst, ha a lelkem édesanyám a pártomat nem fogja.

- Ugyan, apja! Hadd örüljön az a szegény gyerek a talált krajcárjának! Majd holnap kap helyette Mátyáska kettőt.

- Jó, én nem bánom - vont vállat édesapám -, de a talált pénz sose hoz szerencsét.

No, nekem hozott, mégpedig hamarosan. Délután kimentem a vásárba, és elvásároltam a kincset. Vettem rajta egy szép körtemuzsikát. Olyant, amelyiknek az egyik oldala pirosra van festve, a másik meg sárgára. De olyan volt az, akár az igazi körte. Valami bolond darázs annak is nézte, s bizony még belekóstol, ha bele nem fújom a körtemuzsikába.

De belefújtam ám, s a gyönyörű körtemuzsika olyan hangot adott, hogy a darázs menten megszédült tőle. Alig bírt hazaszállni Darázsországba, hogy elújságolja a muzsikáló körtét. Kerülnek is engem azóta a darázsok egész mostanáig.

Amikorra a nagyapóék háza elé értem, akkorra egész beletanultam a mesterségbe. Úgy rikoltoztattam a fakörtét, hogy magamnak is harsogott bele a fülem. Hanem azért az az áldott nagyapó mégis azt mondta rá, hogy ilyen szépet sose hallott életében. Látszik, hogy az isten is muzsikásnak teremtett.

Utoljára elővette a nagyapó az erszényét, és a markomba nyomott egy aranykrajcárt.

- Nesze, kis muzsikásom, amért olyan szépen fújd!

No, nekem se kellett egyéb! Most meg már olyan szakadatlanul fújtam a gyönyörű muzsikát, hogy belekékültem. Nagyapó pedig a markomba nyomott még egy aranykrajcárt.

- Ezt meg azért adom, lelkecském, hogy most már ne fújjad tovább!

Sebaj, van még egy nagyapó is, akinek bemutatthatom a tudományomat. A másik nagyapó azonban mindjárt a második krajcáron kezdte.

- Eredj inkább a Miklós bátyádhoz, drágaságom. Az már úgyis süket az egyik fülére, szegény!

Éppen azért nagyon féltette Miklós bácsi, szegény, a másik fülét. Ő már olvasatlanul adta a krajcárt.

- Veronka nénéd szereti az ilyent, fiam! Az él-hal a szép muzsikáért.

Így aztán sorra jártam én az egész atyafiságot, alsó, felső szomszédot s mire hazaértem, kalappal vittem a krajcárt. No, apámuram, hoz-e szerencsét a talált pénz?

Édesanyám aggódva várakozott rám a kis ajtóban, de ahogy a nagy szerencsét elmeséltem, egyszerre földerült az az áldott orcája, a krajcárokat pedig a kalapomból beleöntötte a kötőjébe.

- No, lelkecském, te már kimulattad magadat a krajcárodon. A kamatját szétosztom a koldusoknak a jövő vasárnap.

Biz én erre nyilván sírva fakadtam volna, ha a kezemben nem érzem a körtemuzsikát. Hanem az megvigasztalt, hogy azon kesereghetem el a fájdalmamat. De úgy ám, hogy édesapám kikocogott rám az ablakon.

- Szép ez nagyon, te gyerek, de én még szebb muzsikát is tudok!

„Nini - gondoltam magamban -, most mindjárt a krajcár következik. Csak még egy kis kitartás!”

Akadozott már a lélegzetem, de erőt vettem magamon, s úgy rikoltoztattam a muzsikát, hogy a többi csak légydongás volt ehhez képest. A fél szemem meg mindig az ajtón volt, hogy hozza-e már az apám a krajcárt.

Hozta ám, de nem a krajcárt, hanem a légycsapót. S nem mondott egyebet, csak annyit:

- Nehéz fejed van, fiam, nem érted meg a szép szót. Nézzük, no: tudsz-e körte nélkül muzsikálni?

Akkor tudtam, de azóta nem is fújtam körtemuzsikát.

A BÉKAPÁSZTOR

Mikor én kisgyerek voltam, többféle mesterséget tudtam, mint most. Az édesapámnak én voltam az újsághordója, az édesanyámnak én voltam a vízfordója. A húgom engem szalasztott medvecukorért; a nagyanyó tyúkjá, ha elveszett, nekem kellett megkeresni. Én jártam örletni a malomba, én talicskáztam haza a szőlőből a cseresznyét, s mikor a forgószél elkapta a nagyapám kalapját, nekem kellett utánabujdokolnom a hetedik utcába.

No, az igaz, hogy nem esett hiába a lótás-futás. Édesapám mindig megdicsért érte, ha jókedvében volt.

- Derék gyerek vagy, sokra viheted még - szokta mondogatni. - Ha jól igyekszel, még kengyelfutó is lehet belőled.

Egyszer azt találtam mondani erre a biztatásra, hogy nem kengyelfutó leszek biz én, hanem hídpénzszedő.

- Hát ugyan mért szeretnél hídpénzszedő lenni? - nézett rám csudálkozva édesapám.

- Azért, mert annak nem kell szaladozni. Egy helyben ül reggeltől estig, helyébe viszik még az ennivalót is.

Nem szólt erre semmit az édesapám, hanem ebéd után megfogta a kezem, és kivezetett a kertbe.

- Gyere, mutatok valami szépet!

Biz az pedig nem valami szép volt, amit mutatott. A ribizkebokor tövében egy békácska kukucskált ki a moha közül. Éppen csak a barnás fejcskéje látszott meg az egyik lába.

- Vigyázz, el ne ugrasd! - rántott vissza édesapám, ahogy közelebb hajoltam volna hozzá.

„Ugyan mi nevezetes van ezen az istenadta békán, hogy ilyen féltős?” - tündöttem magamban. Megtudtam mindjárt. Édesapám letessékelt az öreg bodzafánk alá, szemben a békácskával, és kiadta a parancsot:

- Úgy ülj ezen a helyen, mint a hídpénzszedő a bódéjában. Meg se moccanj addig, míg a békácska el nem ugrik a helyéről. Ne félj, helyedbe hozzák az ozsonnát.

Ezzel édesapám otthagyt, én meg elnevettem magamat. Hiszen mire ő beér, akkorra a békácska a szomszédék kertjében számolgatja a legyeket.

No, ez valami hídpénzszedő béka lehetett, mert meg sem moccan. Káprázott bele a szemem, annyi ideig rajta tartottam, de a békula még csak nem is pislantott.

„Hm, ez az ostoba állat bizonyosan alszik” - gondoltam magamban. S addig lestem az ébredését, míg magam is el nem aludtam. Álomban hídpénzszedő voltam, s olyan sokszor kinyújtottam a karomat, hogy utoljára már elhalt bele.

Az ám, mert a legyeket kergettem el vele magamról. Arra ébredtem föl, hogy az egyik nagyot csípett rajtam, s azt zümmögte a fülemben:

- Vigyázz, hé, mert a békád vám nélkül mén át a Tiszán!

Ijedten ugrottam föl, de bizony a békácska még mindig állta az egy helyet. Hanem az ozsonnám már ott volt mellettem a fűvön. Akkora mézes kenyér, hogy ha a lábamra ejtem, eltöri. Pedig a hídpénzszedőnek is szüksége van ám a lábára.

No, nem is ejtettem le a mézes kenyeret, hanem leküldtem még a mézetlenjét is. Lassan morzsoltam, hogy tovább tartson, mert untam már magamat nagyon. Elzsibbadt minden porcikám, s nem adtam volna egy körtemuzsikáért, ha beszaladhatok édesanyámhoz.

Az ám, de a békámnak nem volt szaladhatnékja. Nem annak még csak ozsonnázhatnékja se. Bizonyosan nagyon beebédelhetett délben.

Az utcánkban pedig nagy riadalom támadt. Dob pergett, duda nyekergett; bizonyosan medvetáncoltató járt arra. Elfutott a méreg, mikor eszembe jutott, hogy minden pajtásom ott ugrándozik most.

Mérgemben elkaptam egy legyet, s odahajítottam a békának. Ennek már csak utánakap a lustája! Rá se nézett biz az. De még azt is eltúrte, hogy a legyet a feje tetejére ültessem tornászni.

De ez már csakugyan kihozott a sodromból. „Megállj, hékás, majd megugratlak én!” - gondoltam magamban, s egy bodzafaággal megsuhintottam a békácskát.

- Indulj, békula!

Nem indult az most se, csak a feje tört le. Az ám, mert töltött csokoládé volt az egész békácska! Azért nem volt szabad közel mennem hozzá, hogy rá ne ismerjek.

Úgy álltam rajta bosszút, hogy megettem még a körme hegyét is. Aztán beoldalogtam az udvarba, de már a szobába szégyeltem bemenni.

Én nem mentem be, de édesapám kijött, s csudálkozva kérdezett:

- Nini, vége a békapásztorságnak?

- Vége - hajtottam le a fejemet.

- Megunta a béka az egy helyet?

- Én untam meg, édesapám.

- Hej, fiam, hát még ha hídpénzszedő lesz belőled! - veregette meg édesapám a vállamat.

Többet aztán sose panaszkodtam, hogy sok a szaladoznivalóm!

FELHŐORSZÁGBAN

Felhőországban egyszer jártam életemben. Akkor, mikor életemben először láttam haragosnak szülémet. Az pedig akkor volt, mikor azt kérdezte tőlem:

- Ki törte el a nagyapó poharát?

Kicsike voltam még, nem tudtam, hogy ha hibát tesz az ember, be is kell vallani, az annak a rendje. Lesütött fejjel vontam vállat.

- Tudom is én. Csak úgy eltörődött a pohár.

Szülém szomorúan nézett rám, s bánatosan beszélt inkább, mint haragosan:

- Jól van, fiam, nem vallatlak én tovább, ne félj. Gyáva is vagy, dacos is vagy: nem vagy az én fiam.

Azzal betette maga után az ajtót, engem pedig most már egészen elfutott a pulykaméreg.

- Azért se én törtem el a poharat! - toppantottam dühösen, s kifutottam búsulni a kertbe. Végighevertem a deszkapadon, s fölnéztem az égre, ahol lomhán úszkáltak a csodálatos alakú felhők. Volt köztük egész olyan is, mint egy kicsikó. Karcsú dereka, formás kis feje, ezüst-sörénye.

„Hej, ha én erre rápattanhatnék - gondoltam magamban -, meg se állnék, míg a kéményünk füstje látszik. Tudom, majd sírna akkor utánam szülém.” Ahogy így tűnődtem, egyszerre csak vidám nyerítést hallok a hátam mögött.

- Mit parancsolsz, lelkem kis gazdám? Repüljek-e vagy szálljak? Keletnek-e vagy nyugatnak? Úgy-e, mint az ólommadár, vagy úgy, mint a haragos szélvész?

Hátranézek: hát, uramfia, ott toporzékol a felhőcsikó. Karcsú dereka, formás kis feje, ezüstsörénye. Ki se csodálkozhattam még magam rajta, már akkor ott ültem az arannyal futtatott nyeregben. Be se fordulhattam a konyhára útravalóért: mire eszembe jutott, akkorra fent lebegtünk a felhők csodavilágában. Ahogy letekintettem, akkorának tetszett az egész föld, mint egy szilvágombóc. Bezzeg elpityeredtem most, hogy a házunkat nem találtam meg rajta.

- Ne gondolj most avval - nyerített a felhőcsikó -, nézd meg inkább ezt a tündérpalotát.

Láttam én azt már a földről is sokszor, de sose gondoltam, hogy ilyen szép. Csupa kristály a küszöbe, csillog-villog a fala, mint a szivárvány, tündöklük, ragyog az aranyos teteje.

- Forduljunk be, táltos lovam, ebbe a mesebeli tündérpalotába! Hátha megkínálnak a tündérek egy kis marcipánnal.

Hát mire ezt kimondtam, híre-hamva se volt a palotának. Elfújta a szél, mint a pelyhet, hanem hozott helyette egész nyáját. Bodor bundájú, hófehér báránycák hosszú sorokban legelgettek az égi mezőkön.

- Ejnye, de szeretném őket megsimogatni! - nyújtottam ki a kezem.

Erre egyszerre szanaszét riadtak a báránycák. Szétfoszlottak, mint a füst, elszálltak, mint a pára.

- Jobban szeretem az olyan báránycákat, amelyenek mifelénk ugrándoznak a gyepen - mondtam elszomorodva.

- Sebaj, kis gazdám - vigasztalt a felhőcsikó -, kapaszkodj inkább ennek a nyulacskának a fülébe, amelyik itt hányja előttünk a cigánykereket.

Hát abba lehetett volna, mert a nagy hamvas nyúlnak akkora füle volt, mint a malomvitorla. De ahogy utánakaptam, úgy eltűnt egy fának a koronájában, hogy pápaszemmel se lehetett volna megtalálni.

- Ejnye - csodálkoztam el -, minálunk nem szoktak a nyulak fára mászni.

- Hja, gazdikám, azok nem is felhőnyulak ám! Hát ilyen fák vannak-e tifelétek, mint ez a felhőfa?

Bizony olyanok nincsenek, mert ez akkora fa volt, hogy a koronája beborította a fél eget. S az volt benne a legcsodálatosabb, hogy a tömérdek dereka is egyre hajladozott, pedig szél se fújt. Gyémántalmák csillogtak-villogtak az ágain, s úgy csörömpöltek, mint a jégeső.

- De már ebből viszünk szülémnek egy össze-maréknyit - kapaszkodtam feléje. De csak a semmibe markoltam bele. Eltűnt a fa, mintha ott se lett volna.

No, meg is eredt már a könnyem.

- Nagyon nem szeretem ország ez a felhőország, lovacsám. Semminek sincs percnyi megállása, még az ennivaló is elszalad az ember szája elől.

- No, megállj, mutatok én neked olyant is, ami nem szalad el - toppantott a felhőcsikó, s hipp-hopp, egyszerre csak egy rettenetes oroszlán tátotta ránk a száját. Fakó sörényét, ahogy fölborzolta, reszkettem, mint a kocsonya, hát még mikor elbődült a szörnyű vadállat:

- Ki törte el a nagyapó poharát?!

Még a felhőcsikó is megijedt ettől az üvöltéstől. Nagyot ugrott, s úgy ledobott magáról, hogy meg se álltam, míg a pad alá nem estem.

Hirtelen kinyitottam a szemem, és fölnéztem az égre. Nem volt ott se felhőoroszlán, se felhőcsikó, a sima kék égen derülten nevetett a nap. „Álom volt az egész - gondoltam magamban. - Az ám - tűnődtem -, de hát akkor mitől sajog úgy a vállam?”

Az lett biz annak a vége, hogy szépen levergettem a ruhámról a port, s akármilyen csúfolódva nevettek a galambok a dúcban, alázatosan sompolyogtam be a tornácra.

- Szülém, én törtem el a nagyapó poharát.

Mire egy nagy karaj mézes kenyérral megint visszamentem a kertbe, akkorára újra ott lebegett az égen egy csikó formájú felhő. De biz én azóta se kívántam felhőparipán nyargalódn.

IGAZLÁTÓ DOBRÓKA

Ahogy leírom ezt a nevet, megint kisgyerekeknek érzem magam, s félve sandítok a konyhaajtó felé.

- Nem én voltam, Dobróka bácsi!

S érzem, ahogy szúrós szeme rám mered az öreg Dobrókának, s kinézi belőlem, ha valami hibát követtem el.

Egyéb dolga nem is igen volt neki a mi házuknál, mint az, hogy minket kordában tartson. Az is igaz azonban, hogy ehhez képest a favágás meg a kőfejtés csupán gyerekjáték lett volna.

Heten voltunk testvérek, de hétszer hét faluban se akadt párunk a pajkosságban! Édesapánkat csak az este vetette haza a hivatalából, szelíd édesanyánknak pedig puha kezénél csak a szíve volt puhább. Meg tudta siratni a pajkosságunkat, de szólni nem tudott érte. S amikor a sírása se szolgált a szívünkre, akkor csengette aztán be az öreg udvarost.

- Ugyan, Dobróka, szedje ráncba ezeket a gyerekeket.

De hiszen mikor így elfohászkozta magát szegény édesanyánk, csupa nyúlfiókák voltunk mi már akkor! Meglapultunk a sarokban, s ugyan igyekeztünk akkorára összezsugorodni, hogy meg ne lásson bennünket a Dobróka.

De el nem kerülte azt az ember, ha csupa füstté változott volna is. S azt a nézést ki nem bírta senki emberfia, kivált ha érezte, hogy tarka macska van a tarisznyájában.

Engem a hideg rázott, ha csak a nevét hallottam is az öregnek. Hanem aztán, ha a sarkamban éreztem, senkinek nem volt maradása tőlem a házban.

Egyszer, ahogy heverünk délebed után az öreg diófa alatt a kertben, észreveszem, hogy a Jani bátyámat elnyomta a buzgóság. De olyan nagyon el, hogy még azt se érezte, mikor egy nagy dongólégy odakvártélyozta magát az orra hegyére.

Nagyon megharagudtam arra az orcátlan dongólégyre, s föltettem magamban, hogy leparittyázom onnan.

Eszembe jutott, hogy délben maradt a gyümölcsöstányérban egy szem szilva. Azt édesanyánk tányérostul együtt föltette a tányéros tetejére. Ott pedig én akkor is nagyon szerettem kutakodni, mikor semmi keresnivalóm se volt ott.

Besurrantam az ebédlőszobába, kis széket tettem a nagy székre, arra felágaskodtam, s addig kotorásztam a tányéros tetején, míg a kezembe nem akadt a szilva.

„No, ennek a magját az Isten is parittyának szánta” - gondoltam magamban.

Abban a percben nyikorgott a szobaajtó, s én akkorát sikoltottam, hogy még most is a fülemben cseng:

- Jaj, nem én vagyok, Dobróka bácsi!

S rántottam ijedten a tányéroson olyant, hogy egyben lefordult minden edényestül. Soha én annyi edénycserepet életemben nem láttam, mint amennyit akkor csináltam.

Igaz, hogy azt se nagyon nézegettem, mert eszem nélkül szaladtam ki a kertbe. Csak akkor vettem észre, hogy se híre, se hamva Dobrókának, csak a szél csikorgatta az ajtót.

Mindegy volt már akkor, úgy feküdtem én az orgonabokrok alján, mint aki száz esztendeje alszik. Még arra a nagy sikoltozásra se akartam fölbredni, amivel édesanyánk kiszaladt a házból:

- Lelkem gyerekeim, melyiktek csinálta ezt a rettenetes kárt?

A lelkem gyerekeim ott bizonykodtak már a tornácon, mind a hatan, hogy ők színét se látták a tányérosnak dél óta, mire én is odaballagtam. Dörgöltem a szemem kegyetlenül, s ásítottam akkorákat, hogy fülemig szaladt a szám.

- Lelkem, Pali fiam, nem te lökted fel a tányérost?

- É-én? Már hogy é-én? - szóltam nagy álmosan.

Édesanyám sorba ölelgetett bennünket, de biz az nem sokat használt. Bizony megint csak Dobrókához kellett folyamodni.

No, az nem ölelgetett meg bennünket, csak a szemünkbe nézett egymás után. Megembereltem magam, álltam a nézését, pedig majd kiugrott a szívem a helyéről.

Az öreg megcsóválta a fejét, félrevágta a sapkáját, s kiadta a parancsot:

- Fogjátok meg csak a hátulsó udvarban a kis fekete kakast!

No, erre nem volt énnálam fürgébb legény! El se kukorékolhatta magát a fekete kakas, már akkor a hónom alatt szorongattam.

- Tessék, Dobróka bácsi - mondtam nagy alázatosan. S rettentően örültem, hogy így kedviben járhatok az öreg Dobrókának.

- Derék legény vagy, hékám - sunyított rám az öreg a szürke szemével -, megérdemelnéd a nyírfa-királykisasszonyt.

Azzal betessékelt bennünket Dobróka bácsi a kamrába. Azt mondta, jön ő is mindjárt, csak egy kis beszédje van a kakással.

- Mi lesz ebből, ugyan mi lesz? - tanakodtunk odabent, mikor egyszerre csak bedobbant az öreg, hóna alatt a kakással. Betette maga után az ajtót, mire olyan sötét lett, hogy megállt volna benne a vasvilla. Bözsi húgom el is kezdett pisszegni nagy féltiben.

- Csitt csak, lelkem - biztatta Dobróka. - Nem lesz itt semmi baj se, csak azt tudjuk ki, ki lökte föl a tányérost. Megmondja azt a kis kakas.

Olyan csend volt, hogy hallottuk egymásnak a szíve dobogását. Dobróka pedig mondta tovább:

- Minden ember idejön hozzám, megsimogatja a kakast, s elmondja ezt a kis verset:

*Egy szem szilva,
két kis tányér,
három nagy tál,
egész edényvásár:
csitt-csatt,
dirr-durr,
égszakadás, földindulás,
megijedtem, elugrottam:
kukurítsd ki, ha én voltam.*

Hát ez az egész - fejezte be Dobróka. - Aki nem hibás, annak a simogatásától meg se mukkan a kakas. Hanem ha a hibás hozzáér, rikkant akkorát, hogy elhallik Seholsincsíg.

Böksi húgom próbálkozott először, de én a sötétben is éreztem, hogy rajtam van a Dobróka szeme.

„No, híres Dobróka, kifogok rajtad - gondoltam magamban. - Nekem is van ám magamhoz való eszem!”

Azzal nagy bátran előálltam, mikor rám került a sor, s úgy elhadartam a verset, mint a vízfolyás. Hanem a kakashoz hozzá se nyúltam. Hiszen a sötétben még a Dobróka szeme se lát.

Nem is nyikkant a mi kakasunk egy szemet se. S alig vártam, hogy Dobróka kinyissa az ajtót, és én a szemébe nevetsek neki, hogy így fölsült a tudományával.

Az ám, ahogy kinyílt az ajtó, s tódult be a világosság, azt mondja Dobróka:

- Most már minden ember emelje föl azt a kezét, amelyikkel a kakast megsimogatta.

Nosza felnyújtjuk mindnyájan a jobb kezünket: hát a hat testvéremnek csupa korom a keze, csak az enyém fehér, mint a hó.

Dobróka bekente a fekete kakast korommal, mert arra számított, hogy aki ludasnak érzi magát, nem mer hozzányúlni. S Dobróka tán soha életében nem nevetett jobb ízűt, mint mikor engem kezemnél fogva odavezetett az édesanyám elé.

- Hozom a tányérdöngetőt! Ugye, hogy összeházasítjuk a nyírfa-királykisasszonnyal?

Akivel hogy táncra nem kellett perdülnöm, most is csak megmentett engem attól az édesanyám áldott szíve. Hanem az igazlátó Dobróka szeme azóta is mindig kísér, akármerre járok.

A CINEGEKIRÁLY

Nekem kisgyerek koromban volt egy rossz szokásom, téli multságom: a cinegefogás. Persze nekem nem az orrom fogta a cinegét, mint a mostani gyerekeknek. Sütni való tökből csináltam a cinegefogót, kitettem a kerítés tetejére, s estefelé már rendesen benne jajveszékelt a szegény kis fogoly:

- Nyit-ni-kék, nyit-ni-kék, nyit-ni-kék!

Ilyenkor én mindig a két tenyerem közé csuktam a fekete sapkás kis madarat, s vittem lelkendezve az öreg udvarosunkhoz.

- Nézze, Matyi bácsi, milyen cinegém van nekem!

- Milyen ugyan? - neszelt ki Matyi bácsi a nagy báránybőr sapkából, aztán kelleetlenül legyintett a kezével. - No, ezért kár volt azt a szép nagy tököt elprédálni. Ez csak olyan parasztcinege. A cinegekirályt kellene megfogni, gyerekem. Az hozza a szerencsét a házhoz.

No, erre én úgy elszomorodtam, hogy tüstént kiröpítettem a markomból a cinegét.

- Küncsücsü, küncsücsü, küncsücsü! - kiabálta vissza hálásan a sövény ágai közül, de engem ugyan meg nem vigasztalt vele. Nekem eszem-lelkem csak a cinegekirályon volt már akkor.

- Hát aztán milyen az a cinegekirály? - faggattam Matyi bácsit. - Van neki koronája is?

- Van ám, szolgám! Kék koronája, rózsaszín palástja, fehér mellénye, piros csizmája van a cinegekirálynak. De legkönnyebben megismered a fekete bársonyszakálláról. A kerek világon egy madárnak sincs olyan!

Attól fogva aztán mindig lestem én a cinegekirályt, de sohase került elő. Hallani se hallott róla senki, csak Matyi bácsi. Az édesapám meg is pirongatta érte, hogy mit ámít ilyen meséssel.

- Nem mese az, uram - erősítgette az öreg. - Láttam én egyszer még a fészken is a nádasban. Még a szavát is hallottam. Azt mondta, hogy: csitt, csitt!

- Álmodta kend azt, bátya - nevetett apám, s magam se hittem többet a cinegekirályban.

No, hát azért is megjött egyszer a cinegekirály. Tél vége felé járt az idő, s én a nyitott ablaknál álldogáltam, mikor egyszer csak látom, hogy valami hosszúfarkú madárkára csapódik rá a cinegefogóm ajtaja.

Jaj, tán a cinegekirály! - dobbant nagyot a szívem, s hajadonfővel szaladtam ki az udvarra.

Az volt az, csakugyan. Kék a feje, fehér a melle, rózsaszín a háta, fekete bársony a szakála. Szakasztott olyan, amilyenek a Matyi bácsi mondta. Még a szava is az.

- Csitt, csitt! - nézett rám ijedten az aranyszínű szemecskéjével, ahogy a markomba vettem. De nem haragosan mondta ezt, hanem nagyon félénken. Úgy, hogy megfájósodott bele a szívem, és egyszerre szétnyitottam a markomat.

- Eredj haza, cinegekirály, az országodba!

A madárka kirebbent a kezemből, de nem surrant el mindjárt. Körülrepkedett háromszor-négyszer, mintha mondani akarna valamit.

- Csin, csin, csin - csengett a hangja, mint valami kis ezüstcsengő.

Engem hirtelen végigborzongatott a hideg. Szaladtam be a szobába, s közben arra gondoltam, amit Matyi bácsi mondott: „No, nem tudom, nem szalajtottam-e el a szerencsém?”

El biz azt. Átfázatott a hűvös esti szél, míg a cinegekirállyal barátkoztam. Másnap ágynak estem, harmadnap elővett a láz, s attól fogva hetekig nem tudtam magamról semmit.

Csak arra emlékszem, hogy egyszer fölnyitottam a szememet, nagy fekete madár gubbaszkodott az ágyam végiben. Olyanforma volt, mint a holló, s ahogy a szemét rám szegezte, dideregni kezdtem.

- Jaj, kergessétek el! - sikoltottam el magamat.

Nagy riadalom támadt erre a szobában. Az édesapám, az édesanyám, a kis húgom, a doktor bácsi - mind a madarat hajszolta. Nem ért semmit. A madár fölroppent, keringett fölöttem, s mikor leszállt, közelebb volt hozzám, mint azelőtt. Utoljára már a fejemen ül a csúf fekete madár. Éreztem, hogy ott van, de látni nem láttam, mert a szememet nem mertem kinyitni. S akkor egyszerre valami halk csittegés hallik a szobában:

- Csitt, csitt, csitt, csitt!

- Hiszen ez a cinegekirály! - nyitottam ki a szememet bátorságra kapva.

Az volt az csakugyan, de alig lehetett ráismerni. A szeme égett, mint a tűz, a szakála lobogott, mint a zászló, égnek meredt minden tolla, s kis csőre csattogott, mint valami kard.

- Csitt, csitt, csitt, csitt! - vágott a fejéhez haragosan a nagy fekete madárnak.

- Segítsetek neki! - néztem könyörögve apámékra, de meg se moccant senki. Ültek mereven mindnyájan, és kisírt szemmel néztek maguk elé.

De nem is kellett segítség az én cinegekirályomnak. Sürgött-forgott, cikázott, mint a villám, a nagy otromba madár körül, amely hiába kapkodott utána. Utoljára nagyot koppantott a fejére, arra fölrebbent a nagy, lomha madár, károgott egy keserveset, és kilebbent az ablakon.

- Csin, csin, csin, csin - csilingelt utána diadalmasan a cinegekirály ezüstcsengettyűje. Én pedig felültem az ágyban, és elnevettem magamat.

- Elment, elment a csúf jószág!

Szüleim sírva-nevetve borultak rám, és boldogan kérdezték:

- Ki ment el, gyermekem? Hiszen nem volt itt senki.

- Hát az a nagy fekete madár. Kikergette ez a kis cinegekirály, ni! - mutattam rá a madaramra, aki a szekrény szélére szállt pihenni.

- Nini, észre se vettük - tekintett oda az édesapám. - Bizonyosan az előbb repült be, mikor szellőztettünk. Nagyon helyes kis madár, szakállas cinegének hívják.

Nem szóltam semmit, de tudtam, hogy az a cinegekirály, és tudtam, hogy az kergette el mellőlem a halál fekete madarát.

NAGYESZŰ GYURGYÓKA

Mikor én legelőször találkoztam nagyeszű Gyurgyókéval, ki nem tudtam nézni, hol tartja a nagy eszét. A fejében nem tarthatta, mert az sőtartónak is kicsi lett volna. Bizonyosan az erszényében tartotta, mert mindig azt csörgette a zsebében, mikor beszélt.

- Fiúcska! - toppant egyszer elébem az utcán. - Tudsz-e fára mászni?

- Mint a mókus!

- Derék dolog - veregette meg a vállam jókedvűen kacarászva. - Hát a cseresznyét szereted-e?

- Mint a rigó!

- Bolondság! - förmedt rám mérgesen, és nagyot lökött rajtam. Hanem aztán megint nekiszelídült. - Sebaj, no, holnap megfogadlak rigónak. Kiviszlek a szőlőmbe cseresznyét szedni.

Hajnalban már ott csörtögött a szamaras kordé az ablakunk alatt.

- Rikkants, rigóm! - pattogtatta az öreg az ostorát.

De mikor föl akartam kapaszkodni a kordéra, már akkor nem voltam rigó.

- Ohó, csacsikám - vihogott a nagyeszű ember -, nem úgy lesz az! Fogadást kötöttem a szürkével, hogy te vagy a futósabb. Hát azt szeretném most már látni, melyiktek lesz a győztes. Az kapja a dús abrakot.

Így aztán én versenyt futottam a szürkével, nagyeszű Gyurgyóka meg csak nevette a kordéból. Csak úgy pihegtem, mire kiértünk, s alig vártam, hogy a csacsit kicsapja az árokpartra. Azt gondoltam, utána én is sorra kerülök, kapom az abrakot. Kaptam ám egy barackot a fejem búbjára.

- Csacsinak kicsi vagy még, hékás; nézzem no, különb vagy-e rigónak?

Föl is libbentem én a fára egyszerre. Az öreg meg fölnyújtotta a kosarat, hogy azt tele kell szedni.

- Csak a szépít válogasd, fiúcska! - parancsolta.

Hát hiszen magam is csak a szépít válogattam volna, de ahogy az első szemet be akartam kapni, haragosan fölríkkoltott rám Gyurgyóka:

- Füttyülni, rigókám, füttyülni! Micsoda rigó vagy te, ha még füttyülni se tudsz?!

Soha rigó még olyan keservesen nem füttyült, mint ahogy akkor én füttyültem. Mindig füttyülnöm kellett, míg csak a kosár tele nem lett. Egy szem nem sok, de nekem annyi cseresznye nem jutott a magam szedésiből. Igaz, hogy ő maga se kóstolt bele.

- Nyáron nem jó cseresznyét enni - tette föl a kosarat a kordéra -, mert kihull tőle az embernek a foga. Csípje meg a csóka, jobb annál a sóska!

Szép nagy levelű sóska zöldellett a dülőúton. Persze csak afféle vadsóska. Megrágtam egy-két levelet, legalább szomjám oltottam vele.

- Jó-e, fiúcska? - fogta be Gyurgyóka a csacsikát.

- Jobb volna tejföllel - mondtam fanyalogva.

Nagyeszű Gyurgyóka vígan csattantotta össze a tenyerét.

- Angyal szól ki belőled, fiúcska! Hanem azt mondom neked, hogy aki cseresznyét ehethék, ne egyék sóskát. Inkább tömjük meg vele a kordét. Pénzt adnak ezért a piacon, fiúcska!

Meg-megcsörgette zsebében az erszényt, én meg szaggattam a sóskát, és teletömtem vele a kordé derekát. „Jó puha ülésünk lesz rajta” - gondoltam magamban.

Az ám, Gyurgyóka elhelyezkedett benne nagy kényelmesen, nekem meg azt mondta:

- Étél után jólesik a mozgás, fiúcska. Ahol nagy a homok, segíthetsz is a csacsikának. Ő húzza a kordét, te meg toljad. Ami cseresznye lerázódik, az a tied lehet.

Egész a házunkig segítettem a csacsikának. Ott azt mondta az én pártfogóm:

- Szállj le, barát, a hintóru! - És bekiáltott az édesanyámnak: - Hazahoztam a rigót, szomszéd-asszony! Kedvire kimulatta magát a szőlőben. Derék legény, csak az a kár, hogy olyan nagy feje van. Nagy fejben hamar szétszalad az ész.

Beláttam magam is, hogy a nagyeszű Gyurgyókának igaza van. Azóta sose mentem el többet rigónak.

SZEGÉNY EMBER VÍZZEL FŐZ

Az édesapámtól hallottam én ezt a közmondást legelőször. Néztem is rá nagyot, nem is állhattam meg szó nélkül.

- A gazdag ember is csak vízzel főz, édesapám - mondtam nagy bölcsen. - Én csak tudom, mert én hordom a vizet a bírók konyhájára.

- Jaj, édes fiam, nem a te eszedhez való az! - legyintette meg édesapám a vállamat. - A szegény ember háromszor főz meg azzal a vízzel, amellyel a gazdag ember egyszer.

No, ezt már éppen nem értettem. S nem érteném tán máig sem, ha egyszer azzal nem riaszt ki édesapám a bodzafa hűvöséből:

- No, gyerek, gyere velem kaszát venni!

A kaszavásár nagyon soká tartott. Nagy tudomány az, ma is borzongat a hideg, ha rá gondolok, hogy hátha nekem is meg kellett volna azt tanulnom. Még a fogához is hozzákocogtatta édesapám a kékes acélpengét.

- Szép szava van - mondta nagy meglepődve.

- A vasat is elfogja - bizonykodott a vásáros.

- Nono, csak a szénán ki ne csorbuljon - nézegette édesapám az élet.

- Örök élet - mondta a boltos.

- Felivel is beérem - kereste elő édesapám az erszényét.

Nyelet aztán maga iszkábált hozzá másnap. Azzal a nyéllal szolgált az új kasza vagy tizenöt esztendeig. Áldott szerszám volt, eltartotta kenyérrel az egész házat.

Nagyocska deák voltam már, amikor egyszer aratás idején mentem haza vakációzni. Az édesapám már a kis ajtóban azzal fogadott:

- No, fiam, nem volt igaz ember a vásáros.

- Melyik vásáros?

- Akitől az új kaszát vettem. Most tizenöt esztendeje. Hitvány portéka volt az nagyon. Éppen ma reggel pattant el, ahogy az élit kalapáltam.

Hirtelen szomorúság felhőzött át a lelkemen. Sajnáltam az öreg jószágot, mintha lelkes állat lett volna. S akaratlanul is fölnéztem az eresz alá: ez a kaszának a pihenőhelye. Édesapám elérte a tekintetemet, és elmosolyodott rá.

- Ezt keresed, fiam? - tartott elejbe egy görbe szőlőmetsző kést.

- Nem én, hanem a kaszát.

- Hiszen ez az, fiam. Nagyon alkalmas szőlőmetsző kacor lett belőle.

Az volt az csakugyan. Kaszának régi, de kacornak új. S ebben a rangban megint szolgált, vagy öt esztendőt. Úgy szedegette a szőlő nyurga vesszejét, mint a parancsolat. Még most is szedegetné, ha volna mit. De a szőlőcske idegen kézre került, s a metszőkés hivatal nélkül maradt.

Én bizony rég elfelejtettem volna már a kacort, ha egyszer az öreg bodzafánk eszembe nem juttatja. Rég nem látott már szegény, s örömeiben úgy belém akaszzkodott egy gallyával, hogy el sem eresztett, míg a ruhám el nem hasította.

- Vesd le hamar azt a drága szép ruhát, hadd öltsem össze - sopánkodott szegény édesanyám.

- Hozd csak ki, fiam, a kamrából a kis fűrész, hadd vágom le azt a kötözködő ágat! - szalajtott az édesapám.

Megyek a kamrába, kapom a kis fűrész, hát úgy mereszgeti elém a fogait, mint valami jó ismerős.

- Nini, kisfiú, de megnőttél azóta!

Ismerős volt az csakugyan. Édesapám nem győzte dicsérni, míg a gallyon nyikorogtatta:

- A szőlőmetsző késből csináltam. Valami pompás kis fűrész! Úgy fog, mint a borotva.

Fogott ám, míg volt mit. De utoljára a kis házunk is utánament a szőlőnek bodzafástul. Zselléportára kerültek édesapámék, akkora a szobácskájuk, mint egy babaház. Mikor a minap hazavittem a Panka lányom arcképét, azt gondoltam, helyet se találunk neki.

- Hely csak volna a lelkemnek - csókolgatta édesanyám a képet -, csak szöget találnánk hozzá.

- Van itt az is, nem úgy, mint szegény helyen - mondta büszkén édesapám, s előkotorászott a kemence válláról egy marék szöget.

Egyet aztán mindjárt, be is vert a tükör mellé akasztónak, s míg azzal babrált, addig föllokosított:

- Nem kellett már a kis fűrész semminek se. Ejnye, ejnye, mondom, megeszti már a rozsda. Kár lett volna pedig érte, mert sokba került kasza korában. Hát én biz inkább fölaprítottam szögnek.

Ebben a percben értettem meg igazán, mit jelent az, hogy a szegény ember vízzel főz.

SÁNDORKA

Mikor ezt a nevet leírom, azt szeretném, ha tavasz volna már, hogy valami szép piros rózsalevélre írhatnám föl a Sándorka nevét szivárványszínű pávatollal. Az apukája ugyan, aki itt házmesterkedik nálunk, azt mondja, hogy nem érdemelné meg azt az ő fia, de én tudom, hogy megérdemli.

- Sohase lesz belőle szolgabíró, mert nem fog az esze - csóválja meg nagy szürke fejét a házmester bácsi, ahogy udvarsöprés közben beszédbe eredek vele. - Hatodik hónapja deák már, s még most is mindig sírva mén az iskolába.

- Nono - mondom én erre -, nemcsak az esze teszi ám az embert, hanem a szíve is. Márpedig a Sándorka szívét aranyból kalapálta a jó Isten. Kérdezze csak meg a Szultán kutyát, hogy szereti-e úgy a szolgabírót, mint Sándorkát?

Szultán kutya, ahogy a nevet hallja, egyszerre kiüti a fejét a házából. Nagy ormótlan feje van, akkorák a szemei, mint a kávésfindzsa, s mindig haraggal vannak tele. Csak akkor szelídül meg a nézése, mikor Sándorkát látja. Olyankor a Szultán még mosolyogni is tud, még akkor is, ha az öreg Hamvas cicát látja a Sándorka vállán.

Most azonban nem látta Sándorkát, azért nagyot mordult, s visszabújt a vackába.

- Tiveletek nem érdemes szóba állni! - Bizonyos vagyok benne, hogy ezt morogta.

De az egész ház így van Sándorkával, nemcsak az öreg házőrző. Csak meg kell nézni, mikor elindul az iskolába, milyen sokan néznek utána szeretettel. Itt van mindjárt az öreg bodzafa a kapuban. Akármelyikünk ment el alatta a télen, mindnyájunknak a nyakába rázott egy csomó havat. Sándorkára egy szemet se hullatott soha. Csak mikor kiment a kapun, akkor tapsikolt utána az ághegyeivel:

- Csak bátran, Sándorka, bátran! Szorítsd meg azt a palavesszőt, hogy ne ficánkoljon a kezében!

Bóbás galambok mindig utána turbékolnak a háztetőről, a fürgébbek még körül is csattogják:

- Ne félj, Sándorka, nemcsak a szolgabíróra süt ám a napvilág! Pipiskék kergetődznek az útszélen, azok is mind utánakiabálnak:

- Kalács, kalács! Ne félj, Sándorka, nemcsak a szolgabíró eszik ám kalácsot!

S bent az iskolában is mindenki szereti Sándorkát, akármilyen gyámoltalanka is. A napsugár az ő padja szélén táncol legszebben, a kályhából órá mosolyog a legpirosabb parázs, s a nagy fekete tábla is úgy néz rá, mintha szeretne megindulni a hosszú lábaival, és odaállni elejbe.

- Ugyan, Sándorka, írj rám valami takaros gácsérfarkú betűt!

„Gácsérfarkú, gácsérfarkú... - gondolkozik Sándorka lehajtott fejjel, de csak nem tud rájönni sehogy se, hogy r betű annak a becsületes neve. - Hiába, nem nekem való tudomány ez” - hajtja a homlokát az erős kis tenyerébe, s észre sem veszi, hogy egy-két könnyet is perget bele. De a tanító bácsi észreveszi (olyan annak a szeme, mint a sasnak), odalép hozzá, és megsimogatja a csapzott szőghaját.

- No, Sándorka, szereted-e a mókuskenyeret?

Cukros mogyoró koppan a padon, fölnéznek a palatábláról a többiek, s mosolygás tündöklük mindenfelé az ártatlan kis szemekben. Ugyan ki lehetne irigy Sándorkára, akit csak szeretni lehet? Igen, még az öreg Tamás bácsi is úgy néz rá minden délben, mintha szeretné megsimogatni a gömbölyű piros képét, ahogy kirózsállik a kopott nyúlőr sapkából.

Nini, még meg se mondtam, ki ez a Tamás bácsi! Az a csonka kezű öreg honvéd, aki minden délben ott áll az utcasarkon, mikor jönnek kifelé az iskolából a gyerekek. Szeret elnézelődni a kicsi emberbimbókon, megigazítja a táskájukat, átsegíti őket vízen, sáron, s ha nagyon jó kedve van, akkor a sapkája széléhez emeli az ép kezét, és elkiáltja magát:

- Éljen a haza!

A gyerekek sokat találgatták maguk közt, ki lehet ez a figurás öreg bácsi, s a minap megkérdezték efelől a tanítójukat is.

- Szent ember az, fiúk, megérdemelné, hogy mindnyájan megcsókoljátok a kezét - felelte a tanító bácsi, s elmesélte nekik a szabadságharc történetét. Kipirultak a kis arcok, összevillantak a kis szemek, összehajoltak a kis fejek, s addig csacsogtak a kis szájak, míg a legnagyobb fiú ki nem mondta a végzést:

- Holnap mindenki adjon valamit Tamás bácsinak!

„Mindenkire!” - dobbant meg Sándorka szíve ijedtében. Hiszen őneki nincsen semmije. Egész délután keresgélt az udvaron, de nem talált semmi szépet. Egy körtemuzsika volt minden játéka, azt odaadná szívesen, de azt Tamás bácsi nem tudná fűjni, mert nem ismeri a fortélyát. Csak akkor szól, ha szívják; ha fűjják, akkor csak szuszog.

Hirtelen világosság gyulladt a Sándorka ködös kis fejében. Tud ő egy verset a honvédekről, azt mondja el Tamás bácsinak. El is mondta mindjárt a Szultánnak is, a Hamvasnak is, az öreg bodzának is, a galamboknak is, azok mind azt mondták rá, hogy nagyon szép.

Szép is lett volna az nagyon, csak hogy másnap reggel már nem tudta olyan szépen elmondani Sándorka. Mentül közelebb ért az iskolához, annál jobban akadozott. Egész délelőtt mondogatta magában, leszegte a fejét, összeszorította keményen az öklöcskéit, s mire megkondult a déli harangszó, akkorára csakugyan ment is a vers, mint a vízfolyás.

Tamás bácsi most is ott várta a gyerekeket a sarkon, sapkájához emelt kézzel. De mire kimondta volna, hogy „éljen a haza”, akkorára megrohanta a kis sereg, és negyven kis torok süvített körülötte:

- Éljen, éljen, éljen!

Átfogták a lábát, teliszórták virággal, drága cukrokkal, süteményekkel rakták tele a zsebeit, szép fényes pénzeket is hullajtottak bele; s az öreg hős nem tudott szólni semmit, csak eltakarta a szemét a karjával, befelé fordult a falnak, és zokogott, hogy csak úgy reszketett bele öreg teste.

Arra fordult meg, hogy könnyű kis kéz futkározik a karján, mint valami egérke.

Már elmentek a fiúk, a magára maradt Sándorka bökdöste az öregembert.

- Fehérahajú öreg honvéd... - mondta el a versből az első sort, s kimeresztett szemmel nézett körül. Kereste a többi sort, amik hirtelen kiszöktek a fejécskéjéből. - Fehérahajú öreg honvéd... - fogott neki még egyszer, de most már reszketett, mint az öreg bodzán a száraz levél.

- Tessék, kis barátom! - hajolt le nyájasan Tamás bácsi. - Mit akarsz mondani?

- Én... én szeretnék a bácsinak valamit adni - buggyant ki a könny a gyerek szeméből.

- Lássuk, szolgám, lássuk! - biztatta az öregember.

- Bácsi, én... én nem tudok mást... én megvetem a hengerbuckót, ha akarja - pirult ki a Sándorka orcája, s már akkor vetette is a bukfencet a havas földön. De olyant ám, hogy csak úgy nyekkent.

Avval elfutott, mint a nyúl. Az álmos felhők alól kisütött a nap, és körülvette sugaraival. Mintha angyalok dobáltak volna csókokat utána.

ERŐS FODORIK

Erős Fodoriknak az édesanyámról való nagyapámat hívták. Én már csak hírből ismertem meg arról a képről, amit kiskoromban sokszor elnéztem a tisztaszobánk falán. Erőskötésű, nagy szál ember volt, még a képe is szinte szétfeszítette a ráját. Nagy tüzes szeme, ahogy kivillogott bozontos szemöldöke alól, mintha csak azt kérdezte volna:

- Hogy mertetek engem ilyen szűk ketrecbe szorítani, gyerekek?

Híreből nemcsak nagy erejű, hanem nagy természetű embernek is ösmertem. Azt mesélték róla, hogy csupa játékból úgy tördöste szét a lópatkót, mint ahogy más ember a mákos patkót szokta. Haragjában pedig akkorát tudott ütni az asztalra, hogy egyszerre kétfelé hasadt a teteje.

A szabadságharc idején már hajlott korú ember volt, de azért abból is kivette a részét. Mikor a muszkák megszállták a falunkat, menekült, ki merre látott. Neki azonban esze ágában sem volt menekülni. Éppen a galambokat etette az udvaron, mikor egy muszka lovas nagy lármával bevágatott a kapun.

A nagyapám házának mindig tárva-nyitva volt a kapuja, most azonban az volt az első dolga, hogy becsukja.

- Csukhatod már, mikor idebent vagyok! - nevetett a muszka a szeme közé, ahogy lecihelődött a lóról.

Legalább a nagyapám ezt értette a nevetéséből, s ezért lobbant egyszerre haragra.

- Micsoda, hát te azt hiszed, hogy idebent vagy?! - lobbant egyet a szeme, azzal galléron kapta a muszkát, s úgy vágta keresztül az alacsony kapun, hogy csak úgy nyekkent a folyókában.

Vitte is az irháját esze nélkül, ahogy föltápáskodott, akárhogy kiabált utána a gazda:

- Megállj, hé, hadd hajítom utánad a lovadat is!

Két napig garázdálkodtak a falunkban a muszkák, de a házunknak még csak a tájékára se jöttek többet. De még az utcát is elkerülték, amelyikben az erős Fodorik lakott.

Hanem azért mégse ebből tetszik meg legjobban, hogy milyen erős ember volt Fodorik nagyapó. Azt akkor mutatta meg, mikor az erdejét ki akarta vágni.

Nem valami rengeteg volt biz az, csak afféle homoki erdő a falu alatt. Sívó határunkban mégis úgy zöldellett, mint valami óriás bokréta. Enyhelyet adott a madárnak, árnyékot a vándornak, rőzsét a szegény embernek. Az egész falu népe ott szedte a tűzre való tar gallyat.

- Jut is, marad is - mondogatta a nagyapám, s akárhányszor maga segítette föl a rőzsenyalábot a gallyszedegető gyerekek hátára.

Történt azonban, hogy egyszer pajkos suhancok gallyszedegetés közben lehámozták a kérgét néhány fiatal jegenyének. Nagyapámat fölbosszantotta az eset, és bement panaszt tenni a faluházára. Éppen együtt találta az egész tanácsot, és jól megmosta a fejüket.

- A fát csakúgy nem szabad kínozni, mint az állatot - mondta nekik. - Erre is meg kell ám tanítani a gyerekeket. Ha ti meg nem tanítjátok őket, majd megtanítom én.

Szóra szót adtak a falu bölcsei, s az egyikük nagy esztelenül azt találta mondani:

- Ha olyan nagyon félti az erdejét, Fodorik uram, vigye haza az udvarába!

Erős Fodorik nem szólt erre semmit, hanem sarkon fordult, s úgy rántotta meg a kilincset, hogy a nehéz, vassal szegett ajtóból is vele hasadt egy darab.

- Adjatok egy fejszét, hadd hozom haza az erdőt - lihegte otthon indulatosan, s azzal a vállára kapva a legnagyobb favágó fejszét, kirobogott az erdőbe.

Akkorra ott várta már a fél falu, s leste szörnyülködve, hogy mit csinál az erős Fodorik. A tanácsbeliek pedig körülfogták, békítették, a nyakába estek kérlelő szóval:

- Így, Fodorik uram, úgy, Fodorik uram!

- Odább, te! - rázta le őket magáról egy fordulással, azzal fölemelte a fejszét, és belevágta a szélső tölgyfa tövébe.

Vastag, öreg fa volt, szinte őt gyanánt állott az erdő szélén, s kevélyen rúgta vissza az első fejszecsapást. A másodikra azonban nagyot reccsent, s a harmadikra szörnyű recsegéssel zuhant rá a szomszédaira.

- Teremtő Isten! - súgtak össze az emberek ijedten, erős Fodorik pedig nekiszilajodva csattogtatta tovább a fejszét. Nem is vágta, hanem kaszálta már a fákat, s minél előbbre haladt, annál jobban nőtt a szörnyű ereje. Utoljára úgy tördöste a nagy szál fákat, mint a gyerek a száraz nádat.

Egyszer aztán egy vadalmafácskára került a sor. Nem is fa volt, inkább cserje. Erős Fodorik ha nekiveselkedik, fél kézzel tövéből kiszakítja. Vak dühében azonban mellé vágott a fejszével. A fácska csak megrázkódott, de baja nem esett, és ijedt csettegés hallatszott a sűrű lombja közül:

- Csett-csett, csitt-csitt!

Erős Fodorik hirtelen fölkapta a fejét, és föltekintett a fára. Parányi kenderike két fekete szeme csillogott ki a levelek közül ijedten és könyörgően:

- Te nagy ember, mit akarsz te énvelem, szegény kis madárral?

Erős Fodorik megint ráemelte a fejszét a fára, s abban a percben kiugrott a kis madár az ághegyre. Kis szemében haragos tűz égett, égnek állt minden tollacskája, és pici csőröcskáját fenyegetőleg csattogtatta.

- Bújj-bújj, bújj-bújj! - sikoltozta torkaszakadtából.

- Kinek mondja, hogy: bújj-bújj? - szégyellte meg magát a fanyűvő ember, azzal széthajtva az ágakat, bekukucskált a lombok közé.

Kenderifészek volt az ágvillában, négy parányi fióka pihegett benne, azokat bújtatta volna az édesanyjuk. De biz azok nem ijedtek meg. Mohón kaptak a Fodorik feléjük nyúló ujjához.

- Csip-csip, csip-csip! - tátogatták a fülük érő szájacskájukat. Bizonyosan azt gondolták magukban, hogy: no, ez jó nagy hernyó lesz, marad belőle vacsorára is.

Erős Fodorik pedig elhajította a fejszét, és lehajtott fejjel ballagott vissza az egymásra dőlt fák közt.

- Szerencséték, hogy már nem bírom a fejszét - hajított földre egy nagy fadereket, ahogy a szájtatók közé ért. - Másképp egy szálíg kivágtam volna az erdőt. Akkor aztán nem tudom, mivel tüzeltek volna a télen.

Az emberek némán húzódtak félre az útból, Fodorik pedig visszaszólt, ahogy elhagyta őket:

- Ezt a kis forgácsot hordjátok haza, jó lesz gyújtónak - mutatott a kivágott fákra.

És én hiszem, Fodorik nagyapó soha az életben nem volt erősebb, mint mikor a parányi kenderike megállította az útjában.

A SZÁZADIK KÖNYV

HOGY TANULTAM MEG ÍRNI?

A napsütéses hosszú ősze kegyetlen tél következett abban az esztendőben. A nagy hófúvások betemették a házunkat, nem lehetett mozdulni se ki, se be. A vasárnapok csak olyanok voltak, mint a hétköznapok, lelkes állat nem vetődött felénk soha, s nekem nem volt egyéb multságom, mint hallgatni a szelek üvöltözését. A szelek nagyon oda voltak szokva a padlásunkra, s én már a szavukból megismertem, melyik az északi, melyik a déli; melyik fúj Dunáról, melyik Tiszáról. Álmatlan éjszakákon sokat elhallgattam, mikor összevesztek a széltestvérek a nádtetőn, és harsogva-zúgva kergették egymást ki s be a szelelőlyukakon.

Egyszer el is határoztam, hogy elbújok a kémény mellett, és meglesem a szélfiúkat. Különösen a napkeleti széllel szerettem volna összebarátkozni, mert arról Messzi Gyurka barátom, az öreg csősz azt mesélte, hogy az a legkedvesebb fia a hajnalnak, piros köpönyegje van, és aranykoronája van. Persze az ember nem láthatja színről színre a szelet, csak a leheletét érzi, de ha egy árvalányhajszálat úgy tud az útjába tenni, hogy el ne libbenjen, abban megbotlik, és megmutatja emberi alakját.

Egyszer napáldozat felé a Mária-képre akasztott csokorból csakugyan ki is húztam egy szál árvalányhaját, kiszöktem a konyhára, kinyitottam a padlásajtót, és megindultam fölfelé. De a kinyitott ajtón a szél sebesebben jött lefelé, mint ahogy én fölfelé mentem, s olyan gorombán taszított hanyatt, hogy az igazán nem illett egy királyfihoz.

Estemben azonban magammal rántottam a grádicsról valami otffelejtett rossz skatulyát, amely tele volt rozsdás szögekkel. Ezt én úgy fogadtam, mintha a szélpajtás hajította volna utánam ajándékul.

Hiszen egyetlen szöggel is nagyon szépen el lehet játszani, hát még ha egy egész marékkal van belőle! Az maga eltartott egy hétig, míg a rozsdát letisztogattam róluk. Aztán előhúztam az ágy alól a kukoricamorzsoló kis széket, s abba belevertem a szögeket kalapáccsal, aztán kiszedtem őket harapófogóval. Mikor készen voltam, akkor elülről kezdtem az egészet, s külön nevet is adtam minden szögnek. Egy nagy gömbölyű szög volt a kutyafejű tatár, arra mindig különösen nagyokat ütöttem.

Ez igazán nagyszerű játék volt, de utoljára már úgy ki volt lyuggatva a kis szék, mint a rosta. Akkor aztán a búbos kemencébe próbáltam belevetni a szögeket, de ez nem nagyon tetszett. Mert a tapasztott sárfalba nagyon könnyen belementek a szögek, és kihúzni is nagyon könnyű volt őket.

De nemcsak nekem nem tetszett ez a multság, hanem szülémnek se. Mikor észrevette, hogy miben mesterkedem, szelíden megpirongatott, hogy minek bántom a kemencét, amikor a kemence se bánt engem.

- Kemence? - néztem rá csudálkozva. - Hát ki bántja a kemencét?

Én az öreg óriásnak vertem szögeket a hasába, aki elnyelte Jancsit meg Juliskát.

Édes szülém aggodalmasan csóválta meg fejét, és panaszosan fordult édesapámhoz, aki halkan füttyörészgetve varrogatta a juhbőrből való ruhákat.

- Nézze már, apja, miket eszel ki ez a bolondos gyerek! Attól félek, hogy nem egészen úgy szolgál szegénykémnek az esze, mint más rendes embernek.

Ebben lehetett valami igazság, mert én akkoriban még a kukoricacsutkáról is azt hittem, hogy az valaki, és az ajtókilincsel csakúgy el tudtam beszélgetni, mint a mozsártörővel. Nekem a világon minden élt, és én mindig egészen tisztán megértettem még azt is, mit ketyeg az óra, és mit gondol magában az oroszlán, aki rá volt festve az óra számlapjára, szép nemzetiszín bundában, kétszer akkora pipacs virágok közé, mint ő maga.

Például ebben a percben is, mikor édesanyám nyugtalankodva nézett rám, meghallottam, hogy a macskabagoly elnyávogta magát kint a tetőn, és mindjárt tudtam is, mi baja szegény macskabagolynak. Az a baja volt, hogy leejtette a pápaszemét, és azért sír, mert nem volt, aki föladja neki, le meg nem szaladhatott érte, mert pápaszem nélkül nem láthatta lefelé az utat. Nagyon megesett rajta szívem, és szerettem volna kiszaladni hozzá, hogy segítsék rajta, de édesapám odaintett magához. Azt kérdezte tőlem, mit szólnék hozzá, ha iskolába odaadna Kесе kalaposhoz.

- Mert itt van már az időd, gyerekem, és olyan oktalanul csak mégse nőhetsz fel, mint a lósóska az árokparton.

Azt hiszem, akkor estem gondolkodóba először életemben. Fülhegyvel hallottam már én egyet-mást Kесе kalaposról, de azok nem voltak valami szívvidámító dolgok. Ez a jó ember csak nyáron foglalkozott kalaposmesterséggel, télen beállt tanítónak. Persze csak olyan vad tanítónak. Szegény emberek adták a keze alá a gyereket, akik messzilettek vagy drágállották az igazi iskolát. A Kесе kalapos iskolájában nem kellett se könyv, se írka. A kalapos az ajtaja belső felére fölírta krétával az ábécét, s a gyerek addig rajzolta őket az alsó felére, míg egészen írástudó nem vált belőle. Meg lehetett tanulni minden betűt, csak az ipszilont nem. Arról azt tartotta a kalaposmester, hogy az nem magyar betű, és azt nem is tanította. Aki az ő iskolájában nevelkedett tudóssá, azt arról lehetett megismerni, hogy mindent i-vel írt, amit más rendes ember ipszilonnal. Az ő deákjai nem azt kérdezték egymástól, hogy vagy, hanem azt: hogi vagi?

Én azonban nem találtam szép játéknak sem az egyik iskolát, sem a másikat. Mire való az iskola? A sárgarigók se járnak iskolába, a gyíkok se járnak, mégis egész jól megéltek. Az édesapám se járt iskolába, mégis olyan madarat tud cifrázni a subára, hogy majd megszólal. Aztán meg Messzi Gyurka mesélt nekem mindenféle híres királyfiakról, de azt egyikről sem mondta, hogy iskolába járt volna. Azok mind jeles vitézek voltak, úgy vagdosták le a sárkányok fejét, mint én a vadmákokét, de azt sose hallottam, hogy olvastak volna, vagy írtak volna. Hiszen olvasni olvas az ember, mikor megolvassa, hogy hányat szól a kakukk, vagy hogy hány tojás van a vércsefészekben, de azért ugyan nem érdemes iskolába járni, írni is ír az ember szűcskrétával a láda tetejére vagy sárga földdel a ház falára mindenféle szép lovakat, huszárokat, akasztott embereket, de annak mindnyájának van értelme, hanem mindenféle krikszkrakszokat firkálni, amik semmihez sem hasonlítanak ezen a világon - ugyan mire való ilyen bolondságokat csinálni?

- Szeretném, ha ember lenne belőled, gyerekem - rezzentett ki apám abból a nagy hallgatagságból, amibe beleestem, míg ezeket elgondoltam.

- Az is leszek, édesapám - feleltem rá hirtelen, de aztán jobbnak láttam lenyelni a többit, amit mondani akartam. Hogy ember lesz énbőlőlem, nem is kicsi. Címeres nagy úr, ország bírój! Csak én egyszer nyomára jöjje azoknak a kincseknek, amiknek a bűbajos Küsmödi a tudója.

Persze a Küsmödi kincsei meg nem menthettek volna engem a Kесе kalapos iskolaműhelyétől, ha drága jó édesanyám meg nem ment. De ő az ölébe húzott, és megcirókálta a bozontomat.

- De ilyen télben nem adom ám ki szegénykémet a házból. Gyenge virágszálam, dehogy eresztelek ki ebben a vad időben! Tél fagyában, hófúvásban botorkálni, hogy engedhetném! Hóban elbukna, jégen elcsúszhatna, rossz gyerekek megkergethetnék, kutyák megszagghatnák. Kесе kalapos tudományát nyáron is megtanulhatja, aztán meg annyit én is tudok, mint az a vén szeleburdi. Ne félj, kincsecském, úgy megtanítalak én téged írni-olvasni, hogy püspök korodban se felejtet el!

- No, azt megnézzük - nevette el magát édesapám. Én magam is azt gondoltam, hogy no, azt szeretném látni, mikor énbőlőlem szülém tudós embert csinál!

Hát pedig azt csinált. Olyan fortélyt eszelt ki, amilyen csak anyaszívektől telik.

Ákárhogy fűtötték a búbost, a malomszoba ablaka egész télen át ki nem engedett. S az a befagyott ablak volt az én szobatáblám, édesanyám gyűrűsujja rajta a palavessző. Lesz-e valaha a világon gyémántból faragott íróvessző, mely drágább lehetne a munkában megbarnult, jeges vizekben megvörösödött, éles szelektől reszelőre fűjt vézna ujjnál, mely sütés, főzés, mosogatás, mosás után fáradhatatlanul kopogott a jégvirágos üvegen? És lesz-e valaha a világon szépírómester, aki utánozni tudná azokat az ide-oda csúszkáló, hol hanyatt vágódó, hol orra bukó furcsa ákombákomokat, melyek korcsolyázó tündéreké szeszélyes lábnyomához hasonlítanak?

Sokat sírtunk, sokat kacagtunk azon a télen. Voltak gonosz, makacs betűk, amelyek nem akartak szót fogadni tanítómesterünknek se, és voltak kedves, derék, barátságos betűk, amiket az én ügyetlen ujjam is egyszerre elő tudott hívni. A *g* betűnek sohasem fogom megbocsátani azokat a könnyeket, melyek a világ legdrágább szeméből omlottak miatta. S az *o* betűre mindig úgy fogok gondolni, mint áldásra nyitott szájra. Ezt kedveltem a legjobban, mert ez volt a legkönnyebb. Le tudtam írni a számmal is: csak rá kellett lehelni egész közelről az ablakra. Egyszer ugyan odafagyott az orrom hegye, de édesapám megvigasztalt azzal, hogy marad abból elég, ha fele lefagy is.

A világból pedig csak annyit láttam ezen a télen, amennyit a jégbe karcolt betűkön keresztül látni lehetett. Fagyott madarakat a hóban. A Báró cigány rőzsessedő gyerekeit. Néha egy-egy ijedt nyulat. Egyszer messziről az öreg Küsmödit is láttam egy nagy *H* betűnek a létrájában. Azon az estén ezt a szót kapartam bele a jégvirágok mezejébe:

KINGZ

Édesapám odaállt mögém a mécsessel, hogy jobban lássa, mit dolgozom. A betűk árnyéka óriásivá nyúlva vetődött ki a hóra, s úgy reszketett a mécs lobogásában, mint valami varázsírás.

- Te, az *S*-et megfordítva írtad - kacagott édesapám -, nézd, így kell azt írni.

Azzal a körmével egy rendes *S* betűt hasított az ablak jégébe. De én ravaszul csóváltam a fejemet, hogy engem nem lehet bolonddá tenni. Tudom én, hogy ez az igazi, amire szülém tanított.

S ha gyorsan írok, most is sokszor megesik velem, hogy megfordítva írom az *S*-et, mint ahogy falusi szabók cégtábláján látni. *S* mikor észreveszem a hibát, mindig teleszalad a szemem könnyel, és megcsókolom a szívemmel a ráncos, öreg kezét, mely a kígyóbetűt először mutatta meg nekem.

A SZÁZADIK KÖNYV

Mikor kisdéák koromban az első bizonyítványt hazavittem, az édesapám örömeiben olyan barackot nyomott a fejemre, hogy csak úgy ropogott.

- Ember vagy a talpadon - mondta hozzá -, most már megérdemled, hogy megmutassam a könyvtáramat.

Azzal megfogta a kezemet, és bevezetett a tisztaszobába. Jártam már én ott máskor is, de sose láttam a könyvtárt. Most is hiába nézelődtem utána, híre se volt ott a könyvespolcnak.

- Szegény szántóvetőnek gerendán a könyvtára - okosított fel édesapám, a székre állva leszedegette, a könyveket a mestergerendáról.

Volt ott könyv jó nyálábbal, ócskább, újabb, vékonyabb, vastagabb, cifrább, szegényesebb.

- Válassz egyet magadnak - biztatott édesapám -, de csak okosan avval a kis ésszel.

Biz én nem okosan választottam. Azt kaptam föl, amelyiknek legszebb volt a táblája. Csupa virág meg csupa pillangó. Valami virágkereskedésnek az árjegyzéke volt.

- No, ezt szépen kiválasztottad - nevetett édesapám. - Meglátom, mire mégy vele.

Megbirkóztam én azzal is, ha egy hónapig tartott is. De akkorra olyan virágtudós lettem, hogy apámuram elbámult bele.

- Ezt már szeretem - veregette meg a vállamat. - Jóra való méhecske a gyim-gyomban is megtalálja a mézet. Hanem most majd én választok neked könyvet, olyant, amelyik csupa lépes méz lesz.

Verseskönyv volt az, tele nekem való versekkel, harmatosakkal, mint a hajnalkavirág, csengő-bongókkal, mint a reggeli harangszó. Estélig átsuhantam fölöttük, mint a fecske a víz fölött.

Hanem az édesapám nem dicsért meg a nagy sietségért. Inkább megcsóválta a fejét.

- Nem jól van ez így, fiamuram. Nem fecske módra kell átsurranni a könyvön. Meg is kell abban merülni.

Addig olvastam aztán a verseskönyvem, hogy utoljára kívülről tudtam az egészet. Nem is tudott az iskolában senki annyi verset, mint én. Kaptam is a második esztendő végén annyi jutalomkönyvet, hogy alig bírtam haza.

- Az én könyvtáram még egészen elszégyenli magát a tied mellett - mosolygott az apám. - Mit szólnál hozzá, ha azt is neked adnám?

Nem tudtam én semmit se szólni az örömtől, csak kapkodtam hol az egyik könyvhöz, hol a másikhoz. S addig nem volt nyugtom, míg az édesanyám a régi fazekaspolcot nekem nem adta könyvtárnak. Akkor aztán nem cseréltem volna a szolgabíróval se. Beraktam a könyveimet szép sorjába, ragasztottam rájuk számot is, s azt pingáltam a polc fölé piros plajbásszal: *Az én könyvtáram.*

Attól fogva az egész iskola csudájára járt a könyvtáramnak, kölcsön is kéregettek belőle, s nemsokára mindenki több hasznát vette, mint a könyvtáros úr. Én már akkor nem győztem olvasni, csak úgy feléből-harmadából lapoztam át a könyveimet. Minden eszem-kezdvem azon volt, hogy minél több legyen a könyvem.

Mire nagyobbacska deák lettem, tetejétől aljáig megtelt a fazekaspolc, de biz én minden tizedik könyvemről se tudtam volna megmondani, mi van benne. Volt olyan is, amit ki se nyitottam még, de a címét sorban el tudtam fűjni valamennyinek.

Egyszer, ahogy a könyveimet porolgotam, odajön hozzám az édesapám, és azt kérdezi: hány könyvem van már?

- Egy híján száz - feleltem büszkén.

- No, ehol a századik - húzott elő a hóna alól édesapám egy takaros kis könyvet. - Éppen most hozta haza a könyvkötő.

Fekete bőrkötésű, aranymetszésű könyvecske volt, szemüveges bagoly volt rányomva a táblájára, a bagoly papírtekercset tartott a csőre közt, s arra volt írva a könyv címe: *Okos könyv*.

- Ez lesz a legszebb könyvem - tettem volna be a helyére a könyvet, de apám megfogta a kezemet.

- Szeretném, ha el is olvasnád. Én írtam, ami benne van, te majd folytathatod.

- Apám írta? - nyitottam föl megzavarodva a könyvet.

Üres volt az egész, mint valami notesz. Csak az első lapjára volt ráírva az édesapám szép, öreges betűivel ez az egy sor:

„Sose kívánj több földet, mint amennyit meg bírsz szántani.”

Azóta sohase tettem be a könyvtáramba könyvet olvasatlan. Az *Okos könyv*be azonban jegyeztem már egyet-mást magam is azóta, de az édesapáménál okosabb tanácsot egyet se.

HÁROM MATYI

Szomorú kis iskola volt az a mienk, ahol én a betűvetést tanultam. Se ajtaja, se ablaka, ahogy a mese mondja. Azazhogy volt biz azon ablak, de csak akkora, hogy nem fért be rajta annak a bolondos napraforgónak a virágtányérja, amelyik előtte ágaskodott. Annál nagyobb volt az ajtó; máig is csudálom, hogy ki nem sétált rajta az egész iskolaszoba. S ezen az öreg ajtón akkora repedések voltak, hogy a tanító úrék macskája mindig azon ugrált be, ha a Bodri kutya meg akarta szabni a bundáját.

Ti persze azt gondoljátok, hogy én most csak mókázok mesemondó jókedvemben. Az ám, azóta nagyon sok esztendő megette egymást, de a tenyerem tán még ma is csupa seb a padfaragástól.

Nekünk magunknak kellett összeiszkábálni azt a padot, amelyiken ültünk. Összeállt két-két jó pajtás, s addig fűrt-faragott, míg meg nem volt a pad. Egyik végén ült az egyik gyerek, másikon a másik. Biz azon nem esett olyan kényelmes ülés, mint a mostanin, hanem azért mégis pingáltunk mink akkora f betűket, hogy alig fértek a palatáblára. Csak éppen a nyakra- valójuk adott sok dolgot, azt sehogy se tudtuk jó helyre kötni. Bele is merültünk a nagy munkába úgy, hogy meg se hallottuk a kopogtatást a csupa hasadék ajtón. Csak akkor ütöttük fel a fejünket, mikor már a tanító úr előtt állt a jövevény. Mezítlábas, vékonydongájú, sápadt fiúcska. Csuda, hogy el nem vitte a szél, míg idáig ért.

- Mi kéne, ha vóna, öcsikém? - kérdezte a tanító úr.
- Iskolába szeretnék járni - suttogta félénken a gyerek.
- Miféle legényke vagy te? Mi szél hozott ebbe a mi falunkba?
- Se apám, se anyám. Egy falubeli rokonom hozott ide magához.
- Kicsoda az a rokon?
- Öreg Bános pék.

Öreg Bános pék volt a legágrólszakadtabb ember a falunkban, belőle űzött tréfát minden pajkos siheder.

- Hát neked mi a neved?
- Három Matyi.

Mesében se lehet ilyen furcsa nevet hallani. Tanító urunk is elmosolyogta magát, s föltette a nagy kerek pápaszemét, úgy vette szemügyre szegény Három Matyit.

- Egy Matyinak is kicsi vagy, fiam, hát még háromnak! Hol adjak én most egyszerre három embernek helyet az iskolában?

Egyszerre összébújtunk valamennyien, és csendesen morogtunk:

- Ide nem ül! Ide nem fér! Csináljon magának padot!

Három Matyi zavarodottan sütötte le a szemét, s forgatta a kezében konya kalapját.

- Tudod mit, fiam - mondta a tanító úr. - Telepedjél meg a kuckóban. Ott lesz csak a jó világ a télen.

Nagy boglyakemencéje volt az iskolánknak, annak a zuga lett a Három Matyi tanyája. Sose volt még kuckónak odavalóbb lakója. Világéletemben nem láttam gyámoltalanabb teremtest a mi Matyinknál.

Jókedvünket rajta tölthettük: soha annak szavát nem vehettük.

Annál többet vette a tanító úr. Karácsonyra Három Matyi volt a legjobb deák. Ha valami kérdést egyikünk se tudott: mondjad csak, Három Matyi! Ha mindnyájunknak megbicsaklott az esze a számtani példában: ugorj csak, Három Matyi! Ha írt, csupa gyöngyszem; ha leckét mondott, mint a vízfolyás.

Hanem egyszer annál csendesebb lett Három Matyi, még ha a tanító úr kérdezte is. Leckéjét ha fölmondta, csak makogott, hogy kín volt hallgatni. Mockos, rendetlen az írása, hogy rossz volt nézni. Elhányta a betűket, hogy csak úgy kiabált egyik a másikért. Ha a tanító úr szólította, nem ugrott, mint a labda, hanem vánszorgott, mint egy törött szárnyú veréb.

- Mi bajod neked, Matyi fiam? - tudakolta tőle sokszor a tanító úr, megsimogatva beesett, sápadt orcáját.

- Nincs nekem semmi se - motyogta Matyi bágyadtan, s olyan fáradtan dőlt vissza a kuckóba, hogy szinte megsajnáltuk.

Nem haragudtunk már rá, hiszen nem volt már jobb deák ő se, mint mink. Nem dicsérte már a tanító úr se.

Szegény Matyi egyre fogyott, mint a megszegett kenyér. Egyszer megesett vele, hogy elaludt az iskolában, kezéből kiesett a könyv, s nem ébredt fel e zajra. Neki támasztotta a fejét a kemencének, s úgy elszundikált, hogy csak arra ébredt fel, mikor a tanító úr megrázta a vállát.

- Kedves fiam, szedd össze a holmidat, és menj haza. Aki elalszik a könyve mellett, annak nincs semmi keresete az iskolában.

A fiú kivörösödött szemét a tanító úrra vetette, de nem szólt semmit. Összeszedte az egyet-mását, s könnybe lábadt szemmel kiment az iskolából.

Tanító urunk szomorúan nézett utána, aztán kedvetlenül járt le s fel az iskolában, kisvártatva pedig fölvette a kalapját.

- Gyerekek, legyetek csendben. Elmegyek Három Matyiékhoz.

Nem is volt nekünk kedvünk semmi dévajtséghez. Azon tanakodtunk, mi lesz most Három Matyival, mikor egyszerre csak visszajött a tanító úr, karján hozta Matyit, mint egy beteg galambot.

- Fiúk, álljatok fel! Tiszteljétek meg vele ezt a kis pajtástokat, aki különb hős, mint Kinizsi Pál volt. Kinizsi Pál erős férfi volt, a hadakozás neki játék. Három Matyi gyöngye, mint a harmat, s ez a gyöngye négy hét óta alig fogta le a szemét éjfélről reggelig. Négy hét óta beteg az öreg Bános pék, s azóta Három Matyi süti helyette a kenyeret. Fiaim, becsüljétek meg ezt a kis hőst! Melyiketek ad neki helyet maga mellett?

Talpra ugrott az egész osztály.

- Én is, én is!

Egész életemben büszke leszek rá, hogy Három Matyi mellettem választott helyet magának.

GERGULICS INASA

Hogy, hogy se, kisdéák koromban egyszer azt vettem a fejembe, hogy én beállok könyvkereskedő-inasnak.

- Az is szép mesterség - bólintott rá a tervemre édesanyám -, de én jobban szerettem volna, ha generális lett volna belőled.

- Az nem leszek, mert azt megrúgja a ló - vettem ellen. - De azt még sose hallottam, hogy könyvkereskedő-inast rúgott volna meg a ló.

Édesanyám belátta, hogy igazam van, és megfogta a kezemet.

- No, hát akkor gyerünk el, fiam, Gergulics bácsihoz!

A mi kis városunkban Gergulics bácsi volt az egyetlen könyvkereskedő. Akkora boltja volt, mint egy kalitka, két asztal betöltötte az egészet. Az egyik asztal be volt terítve mindenféle históriáskönyvekkel: az volt a könyvesbolt. A másik asztalon szép rendbe sorakoztak a mézesbábok, a tükrös szívek, a kivont kardú mézeskalács huszárok, a mandulás pogácsák: az volt a mézeskalácsos-bolt.

- Itt a kellemes, emitt a hasznos - járt-kelt Gergulics bácsi a két asztal közt. - A könyvkereskedőség kedves tudomány, a mézeskalácsosság hasznos tudomány.

Szegény édesanyám nagyon meg volt illetődve ennyi tudomány láttára, és alázatosan megkérdezte Gergulics bácsit, hogy mit néz ki belőlem. Alkalmas leszek-e valamelyik tudományra?

Gergulics bácsi megforgatott előre-hátra, hátba ütögetett, megköhögtetett, és akkorát szorított a karomon, hogy belejajdultam.

- Nagyon gyenge kis legény, se a kalapácsot, se a gyalut el nem bírná - mondta meglegedetten -, az isten is könyvkereskedőnek teremtette. De ha jól igyekszik, beletanulhat a mézeskalácsosságba is.

Gergulics bácsi csakugyan nem fősvénykedett a tudományával. Ahogy az édesanyám elment, mindjárt befogott a mesterségbe. Elmondta, hogy melyik a krajcáros, melyik a kétkrajcáros, melyik a háromkrajcáros mézeskalács.

- Hát a könyvek, Gergulics bácsi? - húzódtam közelebb a könyves asztalhoz.

- Az első sorbelieknek egy hatos az ára; a második sor két hatos, a harmadik sor három hatos. Érted-e, öcsém?

No, ezt nem volt nehéz megérteni. Gergulics bácsi büszkén nézett körül, hogy ilyen hamar bevezetett a tudományba, és annyira kegyelmibe fogadott, hogy mindjárt rám is bízta a boltot. Ő maga kiment a szőlőbe cseresznyét szedni.

- Neked is hozok belőle - szólt vissza a boltajtóból. - Ahány könyvet eladsz, annyi marék cseresznye lesz a fizetésed!

De hiszen beszélhetett nekem, hallottam is már én azt, meg nem is. Szinte káprázott a szemem az örömtől, ahogy magamra maradtam a sok szép históriáskönyvvel. Ott volt a *Lúdas Matyi* meg a *Fehérlófia* meg az *Ezeregyéjszaka* meg a *Kopraló Mátyás*. Azt se tudtam, melyikhez kapjak. Utoljára az egyikre ráültem, a másikkra rákönyököltem, a harmadikkra rátenyereltem, a legvastagabbat elkezdtem olvasni. Annak a címe volt: *Csalóka Péter*.

Hát alig keveredek barátságba Csalóka Péterrel, nyílik az ajtó, és bekocog rajta egy magamformájú fiúcska.

- Megvan-e itt a *Csalóka Péter*? - azt mondja.

Úgy megijedtem, hogy egyszerre elállt a szívem dobogása.

- Nincsen az - csúsztattam le a könyvet az ölembe.

A fiúcska körülnézett, és megakadt a szeme azon a hétfejű sárkányon, amelyik az *Ezeregyéjszaka* tábláján ágaskodott.

- Ez is jó lesz - nyújtotta ki érte a kezét.

A hétfejű sárkány nem nézhet csúnyábban, mint ahogy én néztem. „Ohó - gondoltam magamban -, hát mért lettem én könyvkereskedőinas, ha minden könyvet elhordanak előlem?!”

- Hallod-e, te fiú - támadt hirtelen egy jó gondolatom -, többet ér ám a mézeskalács, mint a meséskönyv! Inkább a másik asztalon választnál magadnak valamit.

A kis cimborá nagyon értetlenül nézett rám. Utoljára is nekem kellett rajta segíteni. A markába nyomtam a legnagyobb mézeskalács huszárt, és kitessékelttem vele az ajtón.

De úgy látszik, mégis volt az én kis cimborámnak magához való esze. Mert alig kezdtem el tovább kalandozni *Csalóka Péterrel*, már megint ott lábatlankodott egy fiúcska.

- *Csalóka Pétert* szeretném megvenni - mondta furfangos mosollyal.

Erre már nem sok szót vesztegettem, hanem mindjárt kifizettem egy marék mézeskalács mogyoróval.

Nem ért az semmit, mert úgy jött a sok gyerek, mint a raj, s az mind a *Csalóka Pétert* akarta megvenni. Utoljára már nem is kérdezősködtek, csak mentek egyenesen a mézeskalácsos asztalhoz.

Beesteledett, mire keresztülolvastam *Csalóka Pétert*, s akkorra egy morzsányi mézeskalács nem maradt a másik asztalon. Hanem ahány gyerek volt a városban, az mind ott nyüzsgött a boltunk előtt, mire a gazdám hazaért. Sietett az istenadta, mert már az utca végén hallotta a nagy újságot, hogy a Gergulics boltjában ingyen mézeskalácsot kap, aki könyvet akar venni.

Ahogy betoppant, úgy félrehúzta a száját, mintha a tulajdon fülét akarná megharapni. De aztán mégis inkább csak az én fülemben töltötte a mérgét, és nem éppen barátságosan adta ki az úti cédulámat.

- Föl is út, le is út - búcsúzott el tőlem -, hanem ide be ne tedd többet a lábad!

Azóta csakugyan nem is voltam könyvkereskedő-inas.

TÖRTÉNET AZ EGYIK CSALÓRÓL

Azért mondom, hogy az egyikről, mert a másikról is tudok történetet. Szeretek róluk beszélni így, tél elején, mikor a jó Isten elparancsolja az égről a napocsát, a földi rongyosok és éhesek oltalmazóját, és szabadjára engedi a rémítőket, a ködöket, szeleket, havakat. Mért ne hozakodnék elő ilyenkor e két különös csalóval? Hátha a jó Isten csak azért parancsolja le ilyenkor a napot az égről, hogy addig, míg a rémítőknek engedi át a földet, az emberek szívében süssön ki a nap, és onnan oltalmazza a rongyosokat és éheseket?

Az egyik csalót Palkónak hívták, ugyan még tán most is úgy hívják - Töröcsik Palkónak. Lehet, hogy van is, aki találkozott már vele, ha egyebütt nem, a kis iskolás gyerekei olvasókönyvében. Mert Töröcsik Palkó oda is bejutott, a többi nevezetes ember közé, és én voltam benne a ludas, hogy bejutott. De ott egy kicsit simítani kellett a Palkó bűnén úgy, ahogy a tanterv kívánja, itt elmondom úgy, ahogy történt.

Palkó abban az időben valamelyik újságosbolt fityfirittyje volt, aki a mi utcánkba beadogatta az újságokat a világi dolgok iránt érdeklődő nemzetnek, s ezért rendes fizetést húzott a bódéstól, mint nagyvállalkozótól. Minden tíz lap kézbesítéséért három szem sült gesztenyét, amelyek közül csak egy volt férges. Amikor én tudomást szereztem a dologról, marékra is fogtam a bátorságom, és erős támadást intéztem a nagytőke ellen, annál is inkább, mert kiderült róla, hogy álláshalmozó. Ez a sarki nagytőke a bódében újságot árult, és a bódé előtt gesztenyét sütött, s ehhez képest csakugyan elég rongyos is volt.

- Ugyan kérem - legyintett mérgesen -, csak nem kívánja tőlem az úr, hogy gesztenyével zabáltassak meg egy ötesztendős kölyköt? Mikor én ötesztendős voltam, örültem, ha a gazdám hajába főtt krumplit vágott hozzám. Mert én is a létminimumon kezdtem, kérem alássan.

Ezt a fölmagzott és kiművelt emberek kettős göggyével mondta a nagytőke, és láttam, hogy a Palkó három szem gesztenyéje is veszélyben forog, ha tovább is buzgok az érdekében. Siettem tehát kiengesztelni a nagytőkét. Ötszáz korona árú gesztenyét vettem tőle egyszerre - mert az még a koronás világban volt -, megkértem, hogy a fityfirittynek szánt férgeseket is számítsa az enyémeik közé, s csak azután mertem megkérdezni: nincs tán panasza a gyerek ellen?

Jóllelkű elnézéssel válaszolt:

- Ölég fűrge a gyerök, úgy megszaladja az emeletöket is, mint a pocok, csak abbul van baj, hogy írástudatlan, és néha megcseréli az újságlapokat. Tetszik tudni, a munkásújságot viszi föl az emeletre a táblabíró úrnak, és a táblabíró úr lapját hajítja be a pincelakásba a suszternak.

Isten bocsássa bűnömet, én azt gondolom, nem is olyan nagy hiba ez, mert így tudja meg az ember, mit gondolnak róla a másik paron, s majd aztán ahhoz képest forgatja magát a világi életben. De szólni nem szóltam semmit, csak elhatároztam, hogy ezek után jobban föltekintem a hüvelykpiciké férfit, aki ilyen kiegyenlítő hivatást teljesít az emberi társadalomban.

Másnap reggel magam mentem ki az előszobába, mikor megnyikkant a csengő, amit Palkó csak az ujjá leghegyével ért föl, ha nagyon ágaskodott is. A fején zöldellett valami kerek, arról ki lehetett találni, hogy valamikor kalap volt. Nyakától térdéig szürkéllett valami, ami egykor alighanem kabát gyanánt védett valakit. Hanem hogy mi az, ami a térdétől a lába fejét takaró sárig kékellik, azt nem lehetett kitalálni, azt meg kellett kérdezni:

- Mi az a kék a lábad szárán, te csiripiszli?

- A büröm - mondta Palkó egy kicsit csodálkozva. Nohát, hogy egy úriember még ezt se éri föl ésszel!

- Te mezítláb jársz, te gyerek? Ebben a sárban, latyakban, jegesedő hólében?

- Csakis - hangzott a válasz kérdés és panaszkodás nélkül.

Annyi eszem már volt, hogy nem firtattam, miért. Inkább a feleségemet kérdeztem meg, nem volna-e egy pár rossz cipő a háznál.

- Rossz mindig akad - mosolygott egy kicsit mélán házam úrnője, lepillantván a tulajdon cipőjére.

- Ide komolyabb cipő kell, fiam, nem olyan, amelyik azt mondja, hogy „csissz-csossz”, hanem amelyik azt mondja, hogy „kopp-kopp”.

Olyan is került, s két pár meleg harisnyával, nyiszlett vászonkendőkkel megbélelve nem is volt túlságosan nagy a dagadó, fagyott kis lábakra. „Kopp-kopp”, keményen és önérzetesen koppantak a cipők a kőlépcsőkön, s nem tudom, a régi gazdájuk nem jobban örült-e nekik, mint az új. Egy hétig nem láttam Palkót, de a kopogását mindig füleltem, ha jött, ha ment.

Egy hét múlva azonban éppen akkor álltam az ablakhoz, mikor a fityfiritty a mi kapunkon kilódulva, átvágott az utca másik oldalára. Palkó az? Annak kell lenni, az újságok ott vannak a hóna alatt, a zöld is rajta fityeg, a szürke is rajta lityeg. De nem Palkó az mégse, hiszen annak cipője van. Ez pedig térdtől lefelé kékbe van öltözve, a tulajdon bőribe. Hívom a feleségem is, nem érti a dolgot ő se. Tegnap még a lábán volt a gyereknek a cipő, rá is szólt, hogy topogja le róla a sarat, mikor bejön a kávéját meginni.

- És ma?

Ma nem látta. Ma a Mari kávéztatta meg. Hát Mari mit tud? De nem tudott semmit, csak morgott. Ő bizony nem szokta nézegetni azt a kis békát; ugyan mit akar vele a tekintetős úr? Mari tanyai eredés, öt évvel ezelőtt ő is ilyen mocskos kis béka volt, mert nagy eső járt ott, hol ő született, de öt év nagy idő, s Mari most már olyan fönt hordja az orrát, mintha ő hajtaná a Göncöl szekerét.

Másnap én kávéztattam Palkót. Be lehetett ereszteni, mert a sárkaparóval leszedte a talpáról a jeges sarat. De nem a cipője talpáról, hanem a tulajdon magáéról. Csakugyan mezítláb volt.

- Hol a cipő, Palkó?

- Lajcsi lábán - rebbent egyet a szeme.

- Ki az a Lajcsi?

- A bátyám.

- Elvette tőled?

- Nem. Odaadtam neki.

- Miért adtad oda?

- Neki jobban köll.

- Miért kell jobban?

- Az ű lába jobban fázik, mert nagyobb, mint az enyém.

No, ez olyan igazság, amivel nem lehet vitába szállni. Most már a ház úrnőjének cipője került a Palkó lábára, melyre méla mosollyal nézett. Míg a feleségem a lábát öltöztette a kis emberizinknek, én megráztam a vállát.

- Palkó, ha én még egyszer cipő nélkül látlak a télen, akkor megmondom a gazdának, hogy csupa férges gesztenyével fizessen téged. Megértetted-e?

Megértette. Egész karácsony reggeléig nem volt semmi baj. Akkor se azért, mintha Palkó lábán nem lett volna cipő. Rajta volt, mégpedig szép ünneplősre kifényesítve; sár se fogta be, mert csonttá fagyott a föld.

- Fázol-e, Palkó?

- Nem fázok én.

- Hát az angyal járt-e felétek?

- Nem járt az - vigyorodott el -, de azért neköm van. Kaptam a Mitetszik bótos úrtól.

Egy kis csokoládé angyalt húzott elő az inge derekából, szétlibbentve magán a néhai kabátot. Csak a mosolygás egy kicsit lehervadt az arcáról. Az angyalka szétmászott a meleg bőrön, s több ragadt belőle Palkónak a hasára, mint az ujjaira.

- No, ne búsulj, Palkó, hanem nyisd ki a zsebeidet. Van-e sok zsebed?

Volt, hála istennek, volt, belül több, mint kívül, ahol a rongyos bélés elvált a rongyos posztótól, az mind zseb volt, s azt mind teletömködtük angyalfiával. Tréfából még hozzá ezüstrojtot is csavargattunk a gyerek nyakába, abból a fajtából, amelyik az angyalok haját jelképezi a karácsonyfán.

- No, Palkó, most már magad is elmehetsz angyalnak! Hány házad van még?

Már csak egy volt, de az kétemeletes, soknépű, az utca másik oldalán, szemben a miénkkel.

- No, ha ott is dolgoz végezted, gyere vissza. Majd keresünk még neked valamit a karácsonyfa alatt.

Arra számítottam, hogy akkorra az unokám kezében okvetlen pusztulása lesz vagy egy gipsznyuszinak vagy a posztómackónak, de Palkónak öröm lesz az egy kis csorbával is.

Palkó azonban megcsóválta a fejét.

- Miért, te?

- Csak.

Ha egy kisgyerek azt mondja, hogy „csak”, az majd olyan, mintha egy asszony mondaná. Faggatásnak ott semmi értelme sincs.

- Hát akkor, eredj dolgozdra - nyitottam ki neki az ajtót egy kicsit bosszúsan. De azért csak odaálltam leskelődni az ablakhoz. Ugyan hány perc alatt röpüli be Palkó angyal azt a nagy házat?

Beletelt öt perc, míg a gyerek a mi kapunk alól kivágódott. Mégpedig cipő nélkül. Mezítelen talpacskaít sebesen kapkodta a hidegtől sütős aszfalton. De azért mégiscsak elkaptam, mielőtt a nagy házba besuttyant volna. Nagyon megrettent, ahogy a vállához értem, s mind a két vörös kézível odakapott az ezüsthajhoz, az újságok kihullottak a hóna alól az aszfaltra.

- Palkó, hová lett a cipőd?

- Lévetöttem.

- Minek vetetted le? Hol vetetted le?

- Ott a - mutatott át a kapunkra. - Imre meg fölhúzta.

- Ki az az Imre?

- A bátyám. Ministrálni mönt a kápolnába, oszt a harangozó megmondta neki, hogy meztéláb ne mönjön többet, mert akkor kikergeti.

Hát igen, hogyne, a harangozónak is igaza van. Karácsony napján nem lehet meztéláb állni Isten ő szent felsége elé.

- Hány bátyád van neked, kis Törőcsik?

- Csak négy. De húgom is van kettő.

Bizony, annyi lábat nem győztünk meg a magunk rossz cipőivel. Végig kellett sarcolnunk az egész házat, de sehol se csapták be előttünk az ajtót, mert ebben az egyben egyek vagyunk mindnyájan, akármilyen újságot olvasunk. Télvíz idején, ha egyebünk nincs is, rossz cipője mindnyájunknak kerül. Még ha néha a tulajdon lábunkról kell is lehúznunk.

A KÖDMÖN

Mikor én a tanyáról bekerültem a városi deákiskolába, mindjárt az első órában megittam az egereket. Úgy hullott a könnyem, hogy szinte kopogott a padon.

- Mi baj, kisgyerek? - kérdezte tőlem a tanár úr.

- Eszembe jutott édes szülém - zokogtam keservesen.

No, lett erre olyan kacagás, hogy én azt még most is hallom. Szégyenletemben aztán ki se mertem nyitni a számat, mikor a tanár úr azt kérdezte:

- Mi a neved, fiam?

- Marci kisasszony - vihogta el magát egy nagy, vállas, erős fiú a legutolsó padban. Vas Matyinak hívták, nemhiába hogy olyan is volt, mint a vasék.

Attól fogva aztán rajtam veszett, énrajtam ez a név, s megkeserítette az egész életemet. Mikor legelőször kihívtak felelni, Vas Matyi megint elvihogta magát a hátam mögött:

- Marci kisasszony!

S arra én úgy megszégyelltem magam, hogy se bűt, se bát nem tudtam mondani. Se akkor, se azután soha többet. Akárhogy tudtam a leckét, ki nem tudtam a számat nyitni, mikor fölálltam. Mindig a fülembe ütődött olyankor a *Marci kisasszony*. Olyankor is hallottam már, mikor nem mondták.

Tanultam pedig én otthon annyit, hogy a házigazdám, a nagyeszű Balla szabó már sokallotta is.

- Ugyan mi akarsz lenni azzal a sok tudománnyal? - kérdezte tőlem, ahogy könyveimet nyalábolgattam a műhely sarkában.

- Szolgabíró, Balla bácsi.

- Hát hiszen az is szép mesterség - azt mondja. - De te már olyan okos leszel, hogy azzal a nagy ésszel szabó is lehetnél. Látod, akkor te varrhatnád Maconka tanár úrnak a szép kabátot, mellényt.

No, mire a szép ruha elkészült, akkorra otthon is lejárt a becsület - Balla bácsi maga vitte haza a remeket. Ragyogott az ábrázata, mint a nyári nap, mikor elment, de visszafelé úgy jött, mint a jeges eső.

- Tyű, olló meg a cérna - ráncolta össze a söprűforma szemöldökét -, rossz hírt mondtak rólad, Márton deák. Nem lesz már belőled szabó, de még szolgabíró se. Mért hagyod itthon az eszedet, mikor iskolába mégy?

- Viszem én azt magammal, Balla bácsi, csak nem merem előadni - törtem el megint a méceset. S elsírtam-rítottam nagyeszű Ballának, hogy milyen anyámasszony katonája vagyok én az iskolában.

Öreg gazdám megcsóválta a nagy szürke fejét.

- Ejnye, ejnye, szolgám, hogy előbb nem szóltál! Tudok én orvosságot arrul is. Majd mindjárt lehozom a padlásról.

Azzal letette a tút, cérnát, föltette a pápaszemét, és fölkapaszkodott a padlásra. Vártam le szívszakadva: ugyan mit hoz az ijedtség ellen ez a nagyeszű ember?

Nem hozott az egyebet, csak valami ködmönfélét a karján. Csak úgy füstölt belőle a por, ahogy szétterítette az asztalon, s megrázogatta gyöngéd szeretettel.

- Mit szólsz ehhez, deák úr?

- Csúnya jószág, látom.

- De szép volt ám ezelőtt negyven esztendővel! Volt ennek prémgallérja is, míg a moly meg nem ette! Meg volt ez festve szép sárgára, míg a penész ki nem szívta belőle a festéket! Tele volt ez selyemrozsmaringgal, míg az egér le nem rágta róla! Vadonatúj ködmön volt ez, mikor én akkora legény voltam, mint te!

- Föl nem venném száz forintért - mondtam gyanakodva.

- Fölveszed biz ezt, édes öcsém, száz forint nélkül is. Mert ez valóságos csudaködmön. Aki ezt hordozza, az testben-lélekben százszor olyan erős lesz, mint azelőtt volt.

De olyan komolyan mondta az én Balla bátyám, hogy eltátottam rá a számat.

- No, öcsém, ne tátogj, hanem bújj bele. Énbelőlem is azért lett ilyen híres ember, mert ebben nevelkedtem.

Már akkor húzta is rám a rossz ködmönt. A király nem adhatja olyan kevélyen a fiára a bársonypalástot.

- Hanem most már aztán tenyeredbe szedd ám a lábad, hogy be ne csukják az orrod előtt az iskolakaput.

Gondolom, azért siettetett az öreg, hogy valahogy a tükörbe ne nézzek. De hiszen elég tükör volt nekem az utca. Még az ismerős kutyák is mind megugattak. Soha annyi jókedvű emberrel nem találkoztam, mint akkor: mindenki a szemembe nevetett. Az iskola kapujában pedig Vas Matyi azzal ugrott elém:

- Nini, gyerekek, Marci kisasszonyt új ruhába öltöztették a tündérek!

„Ohó - gondoltam magamban -, mindjárt kipróbáljuk a csudaködmönt!” S azzal derékon kaptam Vas Matyit, s úgy vágtam a földhöz, hogy jobban se kellett. De még meg is gyömöszöltem a nagy mihasznát.

- Telik éntőlem még több is, hékám; szólj, ha elég nem volt!

De nem szólt az semmit, hanem úgy kullogott be az iskolába, mint a leforrázott farkas. Engem meg úgy vettek körül a többiek, mint valami diadalmas hadvezért. Boldog volt, aki a gúnyám végigsimíthatta.

- Ejnye, de gyönyörű kis ködmön!

„Hátha még azt tudnátok róla, amit én tudok” - gondoltam magamban. Nem féltem már a feleléstől se. Tudtam, hogy bátorságot ad a ködmön.

De adott is ám! Mondtam már a leckét, mint a vízfolyás, alig lehetett megállítani. Maconka tanár úr megforgatott előre-hátra. Nem akarta elhinni, hogy én vagyok a Marci kisasszony.

Hazamenet nagyeszű Balla már a kisajtóban várakozott rám.

- No, szolgám, hogy szolgált a csudaködmön? - hunyorgatta ravaszul apró szemét. - Tett-e csudát?

- Tett bizony! - újságoltam örvendezve. - Nem vagyok már Marci kisasszony.

Nem is lettem az soha többé. Még akkor se, mikor a csudaködmönt lehámozta rólam Balla bácsi.

- Nincs már rá szükség, ne járj benne világ csúfjára - ütögetett hátba nagy nevetve.

Nem is vettem rám többet, de most is üveges szekrényben őrizgetem. Neki köszönhetem, hogy ember lett belőlem.

IGAZSÁGOS MÁTYÁS

Igazságos Mátyásnak engem csúfoltak kisdéák koromban. Azért csúfoltak annak, mert nagyon sok bajom volt az igazsággal. Ha a Pali bátyám akkora mákos kalácsot kapott, mint én, akkor azt mondtam, hogy ez nem igazság.

- Miért ne volna igazság, te? - csudálkozott édesszülém.

- Azért, mert én kisebb vagyok, nekem nagyobb kalács járna.

Mikor meg barackérés idején én is annyi szem barackot kaptam, mint a Gyurka öcsém, akkor meg azon keseredtem el.

- Nem ez volna az igazság - morogtam durcásan.

- Hát mi volna, te igazságos Mátyás? - mosolygott édesatyám.

- Az, hogy én több barackot kapjak, mert én vagyok a nagyobb.

No, egyszer aztán meg is jártam a nagy igazságkereséssel. Nem felejttem el, ha olyan öreg leszek is, mint az országút.

Esős, hűvös nap délutánján az utcai szobában szorgoskodtunk mind a hárman, mikor egyszerre csak a Gyenes Pista ránk zörgette a zsalut.

- Gyertek ki, fiúk, nézzétek meg a szarkámat!

A Palkó kalamusa erre egyszerre keresztbe tette a lábát. A Gyurka ceruzája akkorát ugrott, hogy menten kitört a hegye. Az én körzöm meg elkezdett nyikorogni a rajzpapíron:

- Jobb odaki, jobb odaki!

Legelőször Palkó somfordált ki. A tornácig ki is jutott szerencsésen, de éppen ott pipázgatott édesapánk.

- Hova, hova, Palkó? - kérdezte tőle. Palkó bágyadtan simogatta végig a homlokát.

- Nagy meleg van a szobában, szinte szédelgek már tőle. Azt hiszem, édesapám, jót tesz neki a friss levegő.

- Igazad van, lelkem gyermekem - bólított édesapánk.

De már akkor Gyurka is ott ágaskodott az ajtóban nagy dideregve.

- Jaj, édesapám, de hideg ez a szoba! Egész meggémberedett a kezem a ceruzán. Azt hiszem, a friss levegőn fölmelegednék egy kicsit.

Édesapánk szakasztott úgy bólított, mint az előbb.

- Igazad van, lelkem gyerekek!

No, nekem se kellett egyéb, ahogy kihallgattam a két beszélgetést a nyitott ajtón. Odasompolyogtam a küszöbre, s úgy tettem, mint aki nagyon meg van zavarodva.

- Édesapám!

- Tessék!

- Hogy lehet az, hogy Palkónak is igaza van meg Gyurkának is?

- Az ám, ni - komolyodott el egy kicsit édesapám -, neked is igazad van, édes fiam. Nézzük, no, hideg-e az a szoba, vagy meleg.

De mire ő kitanulta az igazságot a szobában, akkorra én már a szarkát tanítottam deákszóra az utcán. Meg is tanítottuk, mire bealkonyodott, úgy, hogy okosabb lett nálunk, mert elröpült.

Esti harangszó vetett haza bennünket. Édesapánk már ott várt bennünket a nagy karosszékben. Az nem lett volna baj, csakhogy a légyecsapó is a kezében volt, pedig aranyért se lehetett legyet kapni a házban.

Először Palkón próbálta ki, mit tud a légyecsapó, azután Gyurkát simogatta végig vele, s mikor én kerültem sorra, akkor azt mondta édesapánk:

- Ohó, igazságos Mátyás, neked a nyeléből juttatok!

Juttatott is, az Isten áldja meg a kezét, s utoljára mégiscsak elmosolyogta magát.

- Látjátok, nekem is igazam van.

Most már mindenkinek igaza volt.

A SZÁNKÓ

Kegyetlen hideg tél volt, azóta se tudok hozzáfoghatót. Fenéig befagyott a patak, a verebek megdermedve hullottak le a fákról, a háztetőről olyan vastag jégcsapok meredeztek, hogy kővel is alig bírtuk őket lehajigálni. Először a báránybőr sapkákat vagdostuk hozzájuk, de evvel nem sokra mentünk. A fülünk megfázott, a sapka a tetőn maradt, s ami a legnagyobb baj volt: a jégcsap se esett le.

Még jobban szerettünk a hóban játszani. Akkora hó volt, hogy alig látszottunk ki belőle, ástunk is benne akkora barlangokat, hogy akár a medvék királya ellakhatott volna bennük. Persze a medvének több esze volt, mint hogy hópalotában lakott volna. Nem is fagyott le se keze, se lába, mint nekünk.

Legkülönb multság mégiscsak a szánkázás volt. Szomszédunkban lakott a bíró. A bíró csináltatott a fiainak olyan szánkót, hogy annál szebb még nem volt a világon. Még most is sokszor álmodom vele így tél idején. Kőrisfából volt a talpa, diófából a karja, az ülése lószőr vánkös, beterítve bársonyposztóval, a lábtakaróján bolyhos szőnyeg. Be volt festve az egész szép pirosra, tán a kötele is selyemből volt.

Megvolt a mesés szép szánkó, de nem volt, aki húzza. Nagy úr volt akkor Bíró Pali is, Bíró Gyuri is, mind a kettő csak húzatni akarta magát. Engem fogtak be meg egy másik szegény gyereket, a Favágó Jánoskát.

- Egyszer ti húzzátok, máskor mi ülünk benne - biztattak a bíró fiai.

Bántuk is mi a csúfolódást, csakhogy hozzáférhettünk a szánkóhoz. Pali, Gyuri elnyújtózkodtak nagy urasan a puha ülésben, mi ketten nyakunkba akasztottuk a cifra istrángot, szél se érhetett a nyomunkba aztán. Meg se álltunk az ötödik fordulóig, ott is csak lélegzetet venni.

Így tartott ez egy hétig, hanem Favágó Jánoska már akkor olyan búsan lógatta a fejét, mint egy igazi ló. Meg is kérdezte tőle a kisebb gazdánk, a Bíró Pali, hogy tán kevesli az abrakot.

- Szeretnék már egyszer én is beleülni a szánkóba - motyogta félősen Jánoska -, csak egyetlenegyszer, csak egyik saroktól a másikig.

Bíró Gyuri nevetve csördítette meg fejünk fölött a pántlikás ostorát.

- Mást nem kívánnál, kis rongyos? Nem olyan gúnyához csinálták ezt a szánkót, mint a tied.

Pali még jobban rákiáltott:

- Örülj, hogy húzhatod. Gyí, Szellő, gyí, Bogár!

Összenéztünk Jánoskával, s akkorát rántottunk a szánkón, hogy mind a két gazdánk kigurult a hóra. Olyat hemperedtek, hogy öröm volt nézni, ámbátor igyekeztünk elhordani az irhát.

Hanem aztán megbántuk, amit tettünk. Másnap majd meghasadt a szívünk, mikor a bíró fiai elszánkáztak a ház előtt. Most már a Szabó Gergőék húzták őket.

Ekkor énnekem egy gondolatom támadt:

- Jánoska, van egy hatosod?

- Volt tavaly, de labdát vettem rajta.

- Tudod mit, Jánoska? Ha neked is volna egy hatosod, nekem is, vennénk rajta szánkót.

Másnapra kerítettünk pénzt. Én a Csacsadér vargától kaptam, mert segítettem neki kivinni a csizmákat a piacra, Jánoska meg eladta a labdáját meg a márványgolyóját meg a bicskáját a molnárinasnak.

Délután elmentünk a szenesboltba, vettünk a pénzünkön egy szenesládát. A ládát félig megraktuk szalmával, a fenekére szögeztünk két gyalult deszkát, kerítettünk egy ruhaszárító kötelet, s azt ráerősítettük a láda két oldalára. Megvolt a szánkó.

Biz az nem egészen olyan volt, mint a bíró fiaié, de éppúgy csúszott.

Az udvaron próbáltuk ki, mert az utcára szégyelltünk kimenni a másik szánkó miatt.

Hanem az udvar kicsi volt.

Megegyeztünk, hogy kimegyünk a falu végére, ahol senki se lát. Közökon, zig-zug utcákon bujkáltunk kifelé, hogy ne találkozzunk a bíró fiaival. Fújt a szél kegyetlen, sodorta a tetőkről az arcunkba a havat, de nem törődünk vele. Csak arra gondoltunk, hogy milyen jó lesz szánkóba ülni. Először Jánoska ül bele, én elhúzom a kis erdőig, ő meg engem vissza. Jaj, istenem, de jó lesz!

Kiértünk a falu végére. Az utolsó ház a Kati nénié volt, az öreg koldusasszonyé. Rogyott kis szalmás kunyhó, se udvara, se kerítése. Most csupa hó és jégcsap az egész kunyhó, csupa dér még az ajtókilincs is. A Kati néni kutyája, a szegény Morzsa ott nyöszörgött a küszöbön.

- Megállj, Ferkó - mondta a Jánoska -, eresszük be ezt a szegény kutyát, mert megveszi idekint az isten hidege. Az öregasszony bizonyosan alszik.

Belöktük az ajtót, a Morzsa csaholva szaladt előre.

Kati néni ott gubbasztott a vackán, elkékült orcával, dideregve vékony kendőjében. Olyan hideg volt odabent, hogy még a tűzhely sarkait is kivirágozta a dér.

- Nem égett ebben a tűz, lelkeim, már három nap óta. Sem egy marék szalmám, sem egy gyújtat fám, majd megfagyok, lelkeim - sóhajtozott az öregasszony.

Jánoska rám nézett, én meg őrá. Előhúzta a sarokból a baltát, kiment, csattogott-pattogott odakint: fölvágtá tűzrevalónak a szánkót.

Kisvártatva hatalmas tűz lobogott a kunyhóban. Égett a szánkó. A mi szánkónk, amelyikbe egyszer se ültünk bele.

A szánkódarabok piros lángja hosszú csíkokban táncolt a falon, amely mintha sírt volna örömeiben, ahogy a dér leolvadt róla. Az öreg koldusasszony orcája is színesedni kezdett. Ahogy ránk vetette háládatos tekintetét, a mi szívünkben is valami melegség támadt. És egyszerre megsajnáltuk a gazdag bíró fiait, akik érzik, hogy milyen jólesik repülni a szánkón, de nem tudják, milyen jólesik jót tenni a szegényekkel.

SZÉP KARÁCSONY SZÉP ZÖLD FÁJA

Nyolcéves voltam, a harmadik elemibe jártam, és először léptem a közszerelés terére. A közszerelés tere az öreg templomunk volt. Úri divatot kezdtek a városunkban, karácsonyfát állítottak föl a szentélyben, az oltár mellett, s kerestek valami alkalmi kis rongyost, aki a mennyei fenyőt felköszöntse. No, szegény gyereket akkor se kellett Félegyházának Szegedtől kölcsönkérni. Futotta a kiskunoknak a maguk emberségéből is. De a bibliai példázat szerint sokan voltak a hivatalosak, kevesen a kiválaszthatók. Az egyik selypített, a másikat nagyon kamaszolták, a harmadikat csak segédlettel lehetett volna a karácsonyfa elé állítani, tudniillik olyan körültekintő személlyel, aki orrocskáját rendben tartsa, ami azonban mégsem szokásos ilyen ünnepi alkalommal.

A legtöbbnél meg az volt a baj, hogy az ijedségtől elállt a szavuk, ami ugyan bajszosabb ünnepi szónokokkal is megesik, de azok nem fakadnak sírva, hanem köhögéssel segítenek magukon. Utoljára bennem összpontosult a közbizalom. Elég rongyosnak találtak, sápadt kis arcom volt és fésűt nem álló vad, fekete hajam, s csengett a hangom, mint valami úri-kisasszonyé.

- Aztán nem félsz majd, kisfiú? - emelte fel az állam valamelyik tanító úr.

- Nem félek én, csak a kutyáktól - mondtam önérzetesen, s kicsit halkabbra vettem a szót - meg a bakteroktól.

Megnyugtattak, hogy ezeket nem eresztik be a templomba, s kezembe adták a köszöntőverset, amit Fehér tanító írt, Isten nyugtassa haló porában. Szép hosszú vers volt, a két első sorát még akkor is el tudom mondani, ha majd odafönt a nagy vizsgán találkozom a tanító úrral.

*Szép karácsony szép zöld fája,
mondsza csak, honnan jövel?*

Sok ilyen sose hallott furcsa szó volt benne, mint a mondsza meg a jövel, s ezekkel ríkatam meg legjobban a Daru utcai nemzetet a próbaszavalásokon. Akkor tapasztaltam először, hogy a szónok mindig akkor éri el a legnagyobb hatást, ha olyant mond, amit maga sem ért meg.

Minden program szerint ment, még az idő is előírásosan viselte magát. Karácsony böjtje reggelén akkora jégcsapok lógtak a tetőkön, hogy a feldobott sapkával le bírtam törni a hegyüket. Azóta se szopogattam jégcsapban olyan jóízűt. Olyan rothadtsindely-zamatú volt, amilyent semmiféle cukrász nem tud produkálni. Amellett a torkot is edzette, és nagy önbizalmat csepegtetett belém. Kezdő szónoknak nagyon ajánlhatom, a jégcsapszopogatástól elmúlik a lámpaláz.

Azt nem vettem észre az úton, hogy fāznék, mert szegény édesanyám rám adta a nagykendőjét, csomóra kötve hátul a derekamon. Csak azért hullott a könnyem, mert az orromat meg az államot mardosta a hideg. De hát nem szúrt szemet senkinek, télen minden rendes orr cinegét fog. A tanítóké, a tanítónőké is azt fogott, akik az iskola sarkán toporogva várakoztak rám. Egészen másért akadt meg rajtam a Honthy Berta kisasszony áldott szeme.

- Attól félek - mosolyodott el, mikor meglátott -, hogy ez a kisgyerek egy kicsit túlozza a rongyosságot. Mégiscsak kellene rá valami kabátot adni.

Mindenki igazat adott neki; de hát hol vegyenek most egy gazdátlan kabátot? Az volt a terv, hogy az ünnep után majd Szente tanító elvisz a Stross szomszéd boltjába, és ott fölruháznak a Jézus nevében, de azt előbb meg kell szolgálni. Szerencsére az iskolaszolga ott ment el mellettünk, sietett a templomba, perzsagalléros ünneplőben. Nagyon mogorva, öreg férfiú volt, de azért most beharmatozták az égi magasok a lelkét.

- Én odaadhatnám a gyerkőcnek addig a bekecsemet - mondta egy kicsit vontatva, mintha csudálná önmagát.

- No, azt megfizeti az Isten, Károly bácsi - repkedett Berta kisasszony, s mindjárt nekifogott a jóembert kihámozni a bekecséből.

- Jaj, kérem, én nem ezt gondoltam - hőkölt vissza ijedten az öregember -, hanem a hétköznapit. Már hozom is, kérem.

Hát nem lehet mondani, hogy nem hozta volna, mert csakugyan kihozta a hétköznaplót. Azt, amiben söpreni, fűteni, lámpát pucolni szokott. Rám is adták, és bizonyosan nagyon jól állhatott, mert mindenki mosolygott rám, aki meglátott benne. Csakugyan egészen eltakarta a rongyosságomat, alul csak a csizmácskám hegye látszott ki belőle, a kezem pedig egyáltalán ki sem látszott, a kezem feje a könyökéig érhetett. Arra is emlékszem, hogy nagyon finom petróleumszaga volt az első úri kabátnak, amit viseltem, egészen más, mint az otthoni petróleumé - ma is mindig érzem ezt a finom szagot, valahányszor díszmagyart látok.

A zsúfolt templomot sem felejttem el soha, ahova alig tudtunk utat törni, elül az úri rendek, aztán a subás, ködmönös kiskunok, a berlinerkendős öregasszonyok; a sötét oltárokon csillogó viaszgyertyák szaga összekeveredve a karácsonyi füstökével, a mézes fokhagymáéval - olyan nagy volt minden, és én olyan kicsike!

Igen, ez Osa tanító úrnak is szöveget ütött a fejébe, mikorra beviaskodtuk magunkat a szentélybe, és közölte aggodalmát Agócs főtisztelendő úrral:

- Székre kell állítani ezt a Hüvelyk Matyit, hiszen így egészen elvész!

Szólították is a harangozót, de az vállvonogatással felelt a sekrestyeajtóból. Emberhalál lesz abból, ha ő megpróbálja székkal törni át ezt a tömeget!

- Föl kell tenni a kőpadkára a gyereket! - mondta valaki, s már akkor föl is nyalábolt valaki, s ráállított már a márványkorlátra, ami a szentélyt elválasztja a hajótól. Egyszerre mindenkinél magasabb lettem egy fejjel - ó, nem leszek én soha többet olyan nagy, mint akkor voltam a félegházi öregtemplomban!

Sokáig, nagyon sokáig álltam ott, mert meg kellett várni, amíg a polgármester úr megjön, a karácsonyi gyertyácskák meggyújtása is nehezen ment, mert Fekete harangozó sohasem próbált még ilyent életében, és olyan fohászokat morgott közben, amiket talán nem is találtak illendőnek a kerubinok, és én már kezdtem álomba zsibbadni a márványpadkán. De végre minden gyertyán kinyílt a lángvirág, és Szente tanító úr megrántotta rajtam az úri kabátot.

- Csak bátran, Fericském!

Hát miért ne lettem volna bátor? Csengettyűzött a szavam az emberfejek felett, mint az angyaloké a betlehemi mezőkön:

*Szép karácsony szép zöld fája,
mondsza csak, honnan jövel?*

Itt az instrukció szerint szétvettem két karomat, és a hosszú, lelógó kabátujjak akkorát lebbentek, mintha valóságos szárnyaim nőttek volna. Ez olyan öröm volt nekem, hogy ha kellett, ha nem, minden strófa után röppentem egyet. Ki is gesztikuláltam magam egy egész életre, de szereztem is olyan sikert a Fehér tanító úr költészetének, hogy még Mihály arkangyal is abbahagyta a szószék oldalán a sátántaposást, és szalutált a lángkardjával.

- Ember vagy, Fericске - jelezte Sente tanító úr annak a pillanatnak az elérkeztét, amikor a szónokot minden elfogadható oldalról üdvözik. - Most már lejöhetsz, add ide a kezed!

Persze csak a kabát ujját adhattam oda, amelynek felsőbb régióiban a kéz tartózkodott, de azért nem a kézzel volt a baj, hanem a lábbal. A lábak nem akartak mozdulni, mintha gyökeret vertek volna a kőben.

- Gyere hát, nem hallod?! - rántotta meg a tanító úr mosolyogva a kabátujjat. - A nagyságos úr akar megsimogatni.

Egy nagyságos úr volt akkor az egész városban, a követ, az pedig akkor Holló Lajos volt. Felejthetetlen szép férfiarca már akkor ott mosolygott alattam. Atölelte a térdemet, és a hangja már simogatott:

- Gyere, kis pajtás, majd leveszlek.

- Nem... nem ereszt a lábam - motyogtam pityergőre görbült szájjal. Megijedtem, mert csakugyan úgy éreztem, mintha a lábam hozzánőtt volna a kőhöz.

- Mi a macska, nem ereszt a lábad? - nevetett Holló, s erősen magához rántott.

Az egyik lábam elszabadult, de abban a percben el is jajdítottam magamat, és pedig jó kiadósan:

- Jaj, jaj, jaj, ne bántson!

A mosolygó arc lehajolt a lábam fejéhez, és - Berta kisasszonytól hallottam később - véreha-gyottan emelkedett föl.

- Szent Isten, ennek a kisgyerekeknek odafagyott a lába a kőhöz.

A másikat már óvatosan engesztelték föl, mert az még jobban összebarátkozott a márvánnyal. A vakarás kiderítette, hogy talpatlan csizmáskában léptem a közszereplés terére, s ezért nem tudtam róla többet elmozdulni. Ami jeget, havat főlstedtem útközben, az álltomban először elolvadt a meleg talpam alatt, azután megfagyott, és hozzátapadt a kőhöz.

- Sebaj, kikerül a maga foltjából - nyomogatta a lábam Sor doktor úr, ahogy ott feküdtem összeszorított szájjal a követünk ölében. Tudta a doktor úr, hogy a kenyérsütögető asszony fia vagyok, hiszen én vittem hozzájuk minden pénteken a kenyeret, azon melegen, ahogy a kemencéből kiszedtük, és különben is ismerte a fajtámat, hiszen a szegények doktora volt a kis kopasz ember. Hanem azért azt mondta, hogy jó lenne elszalajtani Deskóért, a városi előfogatosért.

És így ültem először életemben úri hintón, ami csak lépésben haladhatott a bőrruhás kiskunok és berlinerkendős asszonyok sokadalmában, akik eltűnődtek a templomtérén meg a világi dolgok változandóságán. Sokan még akkor is törülgették a szemüket a meghatottságtól, és dicsérték a szép úri kitalálást. Különösen a női nemem levők; egy-két szüle azonban elégedetlen reszkette a fejét, hogy az urak már a templomból is panorámát csinálnak, és szavalatot tartanak az oltár előtt.

- A mi kisfiúnk volt az, sógorasszony - próbálta mentetgetni az urakat Márton sógor és a felesége, ha ismerőst láttak egy-egy tanakodó csoportban. De aztán felhagytak a népek fölvilágosításával, mert a népek hol kinevették őket, hol zavartan hümmögtek, hogy mi érhetne Márton sógorékat ezen a szent napon. Majd éppen az ő gyerekeket karolják fel az urak Krisztus urunknak áldott születésén! Nagyon fehér képű volt a fiatal, aki papolt, a szaván is érzett, hogy mandulával etetik otthon, bizonyosan valami nagy nemből való úrifiú volt, ugyan úrikisasszony is lehetett, nagyon sergette-pergette magát.

Én pedig nem éreztem semmit a királyi dicsőségből, amellyel bevonultam a Daru utcába, csak azt éreztem, hogy parázs sütögeti a lehúzott talpamat, és akkor támadt először világtalan kis agyamban az a gondolat, hogy van egy téli isten is, aki más, mint az az isten, aki a nyarat mosolyogja.

KÓTYONFITTY

KÓTYONFITY KIRÁLY ALMÁJA

Hajnalon innen, estén túl, éppen egy macskaugrásnyira Nekeresdtől, hét országa volt a Kótyonfitty királynak. Nevenincs az első, Találdki a második, Sosevolt a többi öt. Hét országban kerten kertje, kerten kertjében hétszáz almafája, hétszáz almafáján egy almája.

No de arra vigyázott is ám, mint a szeme világára. Minden reggel, este megnézegette, selyemkeszkenővel megtörülgette, még a lágyan fűvó széltől is féltette. Mikor egyszer egy legyecskét látott rajta, olyan keserves sírásra fakadt, hogy három lyukas teknőt telesírt keserves könnyeivel. Nem nyugodott meg addig szegény feje, míg az udvari vadászok agyon nem nyilazták a szegény legyecskét.

- Mindenki így járjon, ki rátátja a száját, jó lesz megbecsülni a király almáját! - Mind a hét országában ezt a szigorú parancsot doboltatta ki a dobos gémekekkel Kótyonfitty király.

Udvara népének, tenger cselédjének pedig azt parancsolta, hogy mindig cigánykereket vessenek, valahányszor az almafa mellett elmennek. Fő-fő miniszterek hányták is a bukfencet, pléhnyakú generálisok állták is a tótágast, csak egy kis apród vágta földhöz a darutollas süvegét.

- Tisztelem, becsülöm a király hatalmát, de már akkor inkább megeszem az almát!

Perecnek hívták ezt a kis apródot. Termete, mint a sudár jegenye, az esze villám, sólyom a szeme. Esteli harmaton kilopózkodott az almafához, hajnali harmaton visszalopózkodott, de hiába mesterkedett, nem vásott foga a király almájába. Olyan magasan volt, el nem érte, akárhogy merészkedett utána. Lógott is az orra bosszúságában, hogy majd a térdét verte, de aztán gondolt egy okosat: „No, azért lesz még itt lakoma: majd segít rajtam Málé koma. Ő lesz a létrám, ő lesz a székem: király almáját róla elérem.”

Málé koma a másik kis apródja volt Kótyonfitty királynak. Nincs ilyen legény minden bokorba: feje szakajtó, az esze korpa. Úgy fecsegett, mint a liba a lenbe, soha titok még meg nem állt benne.

„No, majd teszek én arról is” - gondolta magában Perec, s kiszaladt a halpiacra, vett a halászoktól két keszeget, azokat felkötötte a kert közepén a kútágasra. Aztán elment a vadászokhoz, azoktól vett egy meglőtt nyulat, azt kitette az almafa alá.

- Egy nyúl, két keszeg, rendben így leszek - verte össze örömeiben a bokáját, s még a tenyerén is szaladt, hogy mentül előbb odaérjen Málé komához.

Málé koma éppen a csizmáját pucolta Kótyonfitty királynak. De nem a kezét dörgölte a csizmához, hanem a csizmát a kezéhez, mert ő azt látta, hogy ha a kecskének sáros a bocskora, az se a kerítést dörzsöli a bocskorhoz, hanem a bocskort a kerítéshez.

- Bajban vagyok, bajban, segíts, Málé, rajtam - ütött a vállára Perec, s megkérte, hogy sétáljon ki vele a király kertjébe, ott ő majd föláll a vállára, akkor bizonyosan eléri az almát.

- Málé legyek, ha nem megyek! - rikkantott Málé akkorát, hogy ijedtében elkukorékolta magát Kótyonfitty király palotáján a szélkakas.

- Jaj, komám, nem kell ám ezt világgá kukorékolni - súgta neki Perec. - Soha senkinek meg nem szabad tudni, amit most tenni akarunk. Ha elszolod magad, kitörök a nyakad!

Nem is szólt Málé koma egy kukkot se többet, egész addig, míg be nem értek a kertbe, hanem ahogy a jegenyefára fölnezzet, meg nem állhatta, hogy oldalba ne könyökölje Percet.

- Perc, ha szeretsz, fogd meg a nyakam!

- Miért fogjam meg, te Málé?

- Hát hogy ki ne törjön.

- Miért törne ki, te bolondos?

- Azért, mert szólni akarok.

- Mit akarsz szólni, te locsi-fecsi?

- Azt, hogy két keszeget látok a jegenyefa hegyében. Ugyan mit csinálhatnak azok ottan?

- Hát mit csinálnának? Úszni tudnak, repülni tanulnak.

- No, én meg mászni tudok, keszeget sütni tanulok - vigyorogta el magát Málé, s egyszeribe fölmászott a jegenyére a két keszegért.

Lehuppan aztán a jegenyéről, mennek az almafa felé, megint megböködi Percet a Málé.

- Kis komám, ládd-é?

- Mit, te?

- A nyulat a fa alatt.

- Látom ám, Málé. Meg is lőném, ha puskám volna.

- Lódd meg a sapkáddal, hátha az is elsül. Komám, Perc, tedd meg, ha szeretsz, nagyon ráéheztem a nyúlgerincre.

- Hát a te kedvedért azt is megteszem - mondja erre Perc, azzal kapja a sapkáját, vágja a nyúlhoz: hát eldől az egyszerre.

- No mondtam, úgy-e - kapta föl Málé a nyulat, s már tartotta is létrának a derekát, széknek a vállát, hogy elérhesse Perc az almát. El is érte, le is tépte, haj, de megcsendült ám az almafának minden levele, s lett olyan nagy zenebona, majd megbomlott a két koma!

- Mákos borongatta, mézes teringette - fohászkozta el magát Perc -, most már csak a kertek alatt szaladjunk, hogy senki meg ne lásson bennünket!

Nem is látta meg őket senki, csak a város szélén a molnár szamara, az se mondott egyebet, csak annyit, hogy: iá, iá.

- Jaj, micsoda az? - hökkent meg Málé, aki nem látta jól a félhomályban, hogy mi feketéllik a gyepen.

- Király őfelsége - súgta neki Perc.

- Mit csinál itt király őfelsége?

- Hajtja magáról a szúnyogokat a fülével.

- De mondott is valamit király őfelsége.

- Mondott hát. Azt mondta, hogy azért lett király belőle, mert olyan szép nagy a füle.

Ebben aztán meg is nyugodott Málé koma, s hazaballagott a nyúllal meg a halakkal, Perc koma pedig még álltó helyében megette az almát, hogy bolondjában meg ne találja nála valaki.

Nem is tudtak az almának nyomára jönni, pedig hét nap, hét éjszaka tűvé tették érte mind a hét országát Kótyonfitty királynak. De még a nyolcadik nap is keresték volna, ha Kótyonfitty király hopmestere észre nem veszi, hogy Málé koma körülzsindelyezte a nyakát.

- Hát te mért zsindelezted körül a nyakadat, te ugrifüles? - koppantott a feje búbjára.

- Azért, hogy ki ne törjön.

- Mért törne ki, te szakajtófejű?

- Azért, mert szólni akarok.

- Mit akarsz szólni, te csupaszáj?

- Azt, hogy én tudom ám, ki szakajtotta le a király almáját.

De már akkor hat hajdú hétfelől markolta meg Málé komát, úgy vitték a Kótyonfitty király elé. Annak meg akkora légycsapó volt a kezében, hogy a struccmadarat is agyon lehetett volna vele ütni. De még föl se emelte a légycsapót, mikor Málé koma már kivallotta az igazságot:

- Uram és királyom, életem-halálom kezembe ajánlom: Perc apród szakította le az almát!

Perc apród éppen ott üldögélt a trónus lábánál egy bársonyvánkoson, de még csak a szeme pillája se rebbent meg, ahogy Málé koma felé bökött az ujjával. Mindössze annyit mondott mosolyogva:

- Bolond lyukból bolond szél fúj.

- De nem addig van az, szolgám - pödörte Kótyonfitty király szigorú-hegyesre a három szál bajuszát. - Add elő csak, Málé fiam, hogy volt, mint volt.

- Fülellem hallottam, szememmel láttam.

- Mikor, te? - vágott közbe Perc koma.

- Hát mikor a keszegek repülni tanultak a jegenyefa hegyében.

- Eszed kereke - nevette el magát a király -, hiszen nem szoktak a halak fára mászni.

- Márpedig ez olyan igaz, mint hogy Perc koma sapkával lőtte meg a nyulat - erősködött Málé, kézzel-lábbal hadonászva.

De most már úgy kacagott Kótyonfitty király, hogy csak úgy rengett bele a trónusa.

- Hát az mikor volt, te?

- Akkor, mikor fölséged a fülével hajtotta magáról a szúnyogokat, és azt kiabálta, hogy azért lett király belőle, mert olyan szép nagy a füle - mondta tréfásan hunyorgatva.

- Hej, katlan meg a bogrács.! - futotta el a méreg a királyt, s olyant suhantott a légycsapóval, hogy Málé koma egyszerre kukoricakorpává válik, ha el nem ugrik onnan.

Szerencsére elugrott, s azóta máig is ugrál, ha el nem fáradt. Amelyiktek megszánja, ültesse le a kis székre.

A SÉDI MALOM

Igazság szerint nem is malom már a sédi malom, csak a helye. Nagy kopasz folt a Séd vize partján, amivel nem bír se ásó, se eke. Kemény földje kiveti magából mind a kettőt. Áldott búzamezők körös-körül, de itt meg nem él egy fűszál.

Valamikor, úgy mondják, patakmalom kelepeit ezen a helyen. De az nagyon régen lehetett, akkoriban, mikor még tündérek laktak a vizekben. A Séd vize is nagyobb lehetett még akkor, mert bizony most ki se bírna nyújtózni benne valami nagyobbacska tündér.

Az pedig hatalmas tündér volt, amelyik a Sédben lakott. Látni ugyan sose látta senki, de holdas éjeken sokszor hallották a szavát a halászok a víz fenekéről. Csengett, mint a harang, ha jókedvű volt; harsogott rosszkedvében, mint messziről az égzengés. Szerencsére nagyon jóra való tündér volt, szívesen segített a szegény halászoknak, annyi halat terelgetett a hálójukba, hogy alig bírták kihúzni néha. Hanem ha megharagították, egy keszeg nem sok, annyit se fogtak. Megharagítani pedig azzal lehetett, ha megszagatták az emberek a patakba hajló öreg fűzeket. Lehullott targallyat ha szedegettek, azt nem bánta, de ha az élő fákat bántotta valaki, akkor mindjárt fölkorbácsolta a vizet haragjában.

A Séd-parti fűzfáknak volt is nagy becsülete az emberek előtt. A tündér fáinak hívták őket, s volt olyan halász, aki még a süvegét is megemelte, mikor elment mellettük. A gazdag patakmolnárt, aki kint állt a malomajtóban, ilyenkor mindig ette a méreg, és rá-ráförmedt a halászokra:

- Ejnye, de bolond emberek vagytok ti, halászok, hogy még a fűzfákat is megsüvegelitek! Annyi tisztességet meg nem tudtok, hogy énelőttem is megemelnétek a süveget, pedig tudhatnátok, ki vagyok.

Tudta is azt mindenki, azért nem süvegelte meg senki. Dölyfös, kevély ember volt a molnár. Soha senkin meg nem esett a szíve, pedig annyi volt a tallér a ládájában, hogy lapáttal szokta szellőztetni. Ezt rendszeren olyankor cselekedte, mikor szegény ember ment el az ablaka alatt.

- Hadd fájjon a szíve az ínségesnek - mosolygott gonoszul.

Amúgy is mindig azon törte a fejét, hogy mivel szerezhetne bosszúságot másoknak. Nagyon szerette magát azzal mulatni, hogy nagy kódarabokat hajigált a Sédbe a malomból, és kikiáltott a halászokra:

- Hej, de sokért nem adnám, ha egyszer fültövön találnám a tündérteket!

A halászok azonban ügyet sem vetettek az ilyenfajta tréfákra. Akkor aztán azt eszelte ki, hogy fölkapott egy fejszét, és ráfogta a fűzfára. De már erre csakugyan fölzúdultak a halászok.

- Baj lesz abból, vízimolnár! - mondták neki.

- Nekem nem lesz! - vágta bele a fejszét a fába.

Ahogy a fejsze lecsattant, megremegett az egész fűzes, és haragos hullámokat vetett a Séd.

- Nézd, nézd, vízimolnár! - mutattak a halászok a patakra. - Látod-e, hogy haragszik a tündér?

- Látom ám, hogy a szél fölborzolta a vizet. De a tündérteket nem látom, hogy védelmére sietne a fáinak.

Galambhajú öregember volt a halászok szószólója, az fogta meg a molnár karját.

- Ha hiszel a tündérben, ha nem, ne bánts az élő fát, mikor az se bánt téged.

A kevély patakmolnár erre csakugyan letette a fejszét, s ahelyett az öreg halász ködmöne szélét kapta meg.

- Ohó, atyafi - rikoltozott rá -, magadra legyen gondod, ne a fákra! Tudod-e, hogy esztendeje tartozol már egy zsák búzámmal? Ha holnap ilyenkorra meg nem hozod, elveszem a tehénkédet.

Ezzel bement dühösen a malomba, a halászok is hazatakarodtak, mert hirtelen nagy zivatar kerekedett. Elballagott szomorúan az öreg halász is, s bizony vegyest hullott a könnye az esővel a ködmönére, mikor arra gondolt, hogy elveszik a tehénkáját.

Éppen ott rázta a tehénke a kolompot a kapuban, mire hazaért, mellette meg egy szegény vándorló ácsorgott.

- Meglepett a vihar, bátya - mondta alázatosan -, rám is esteledett; kaphatnék-e én itt éjszakai szállást?

- De még valami harapnivalót is kerítünk - tüsténkedett az öreg halász, s bevezette a vendégét az egyetlen szobájába, levágta tiszteletére az egyetlen báránycáját, elbontotta neki az egyetlen ágát, ő maga meg kifeküdt az istállóba a tehénkéhez.

- Úgyis a másé lesz már holnap - nézett rá szomorúan, s egész éjszaka nem tudta befogni a szemét bánatában. Föl is kelt első kakasszóra, s éppen meg akarta fejni a tehénkét, hogy friss tejet vihessen a vendégjének, mikor az már útra készen toppant be hozzá.

- Köszönöm a szállást, jó ember - mondta mosolyogva -, azzal áldlak meg érte, hogy amibe most legelőször kezdesz, azt csináld egész nap.

Azzal úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el, az öreg halász pedig csodálkozva csóválta meg a fejét.

„No, ez garabonciás diák lehetett” - gondolta magában, azzal kihajtotta a tehénkét az istállóból.

Ment is ki a tehénke ugrándozva, szaladt egyenesen a vályúhoz, az öregember meg visszafordult, hogy beigazítsa a fakilincset. De majd sóbálvánnyá merevedett, mert ahogy megfordul, látja ám, hogy a tehénke megint ott áll a jászol mellett.

- No ni, Bimbó, hát te hogy kerültél vissza? - kérdi tőle csodálkozva, s ahogy kitereli az udvarra, akkor látja, hogy ez másik tehénke, mert a Bimbó ott szürcsöli a friss vizet a vályúból.

Szalad vissza esze nélkül az istállóba, hát ott van a harmadik tehén - azt is kihajtja, ott a negyedik is. De egyebet se csinált aztán egész álló nap, csak a tehénkéket terelgette ki az istállóból, lett is naplementre akkora csordája, hogy az udvarra se fért, az utcára se fért, egész a sédi malomig ért az eleje.

„Sebaj, legalább helyébe mén a molnárnak a tehén” - gondolta magában a halász, s át is ment a molnárhoz, hogy válasszon ki egyet a csordából az adósság fejében.

De nem telt bele egy kakaskukorintásnyi idő, már akkor ott volt a molnár, s vallatóra vette a halászt, hogy jutott ehhez a csordához.

- Így és így - mesélte boldogan az öregember, s elmondta töviről hegyire, hogy fogta meg a vándorló áldása.

No, a molnárnak se kellett egyéb, egy nyomba kettőt is lépett, úgy szaladt vissza a malomba, s kiült a kiskapuba garabonciást lesni. Olyan szerencséje volt, hogy kisvártatva el is csípte, be is tessékelt a legszebb szobájába, a tiszteletére borjút vágott, belefektette a selyem-paplanos ágyba, s még a malmot is elállította, hogy ne zavarja a kattogásával a vendég álmát. De alig várta, hogy fölbredjen, mindjárt az volt hozzá az első szava:

- No, deák, áldj meg engem is!

- Mivel áldjalak meg, jó ember?

- Amivel a halászt megáldottad.

- No, hát te is azt csináld ma egész nap, amit legelőször csinálsz - mosolygott a vándorló -, csak aztán meg ne bánd az áldást.

Azt se várta a molnár, hogy a vendég elköszönjön tőle, szaladt be a malomba, hozta ki a tallérosládáját, és kiült vele a Séd partjára.

„Én bizony pénzt olvasok egész nap - gondolta magában -, mégpedig idekint a szabadban, hogy jobban férjen.”

Azzal lehajolt a ládához, kivette belőle az első tallért, de ahogy fölemelkedett, akkorát prüszentett, hogy a tallér kiesett a kezéből, s haptic, haptic, beleugrott a Séd vizébe. Utána a másik, a harmadik, a századik, az ezredik. Szegény sédi molnár napestig egyebet se csinált, csak prüszkölt, és eregette bele a szép fényes tallérokat a vízbe. S ahogy a hold kisütött, még egy nagyot prüszentett, s ő maga is begurult a vízbe.

Így állt bosszút a Séd tündére a fáiért - mert a monda ma is azt tartja, hogy ő volt az a vándorló deák, aki aztán végképpen el is tűnt erről a tájról. A Séd vize pedig egyre összébb zsugorodott, egyszer csak szárazon maradt a gazdátlan patakmalom, össze is omlott lassanként, s ma már csak a helyét mutogatják. S csendes éjszakákon, ha meg-megcsobban a patak vize, azt szokás mondani: csitt csak, prüszköl a sédi molnár!

A VÍZIMOLNÁR LÁNYA

Mindnyájan ismeritek a gólyahírvirágot. Korán tavasszal, a gólya érkezése idején tele van vele a rét, vízszél, patakpart, aranylik tőle nagy határ mező. Mintha csak mesebeli tündérek csillogtatnák aranyhajukat a tavaszi napsugárban.

Ilyenkor már rég elhordta a szél a gólyahírvirág aranyszirmait. Csak fényes, haragoszöld nagy levelei hintázzák magukat a déleesti fuvalomban. Mintha csak mesebeli tündérek terítgetnék, lobogtatnák zöld bársonyköntösüket. Nem is rosszul gondoljátok, hogyha annak gondoljátok. Aranyszirma a gólyahírvirágnak aranyhaj volt valaha, zöld bársonyköntös a zöld bársonylevele, hét határba híres világszép lány maga.

Öreg vízimolnár volt az édesapja a világszép lánynak, ott zúgott a malma csacsogó patakon, oda járt fél ország búzaőröltetni, világszép leányon szemét legeltetni.

Hiszen szép volt a lány, hétszerte szebb a hajnali csillagnál, mikor legszebben tündöklük, de a kevélysége még hetvenhétszerte nagyobb volt, mint a szépsége. Patakmalomnak tiszta kis szobája, tiszta kis szobának hófehér fala, hófehér falon kicsi kristálytükör: egyre abban nézegette magát a vízimolnár lánya.

- Hej, lányom, lányom - zúgolódott az öreg molnár -, csúf dolog az a nagy tükrösködés! Varrás a kezedbe, söprút a markodba! Szaladj a konyhára, nézz a malomba! Jaj, de nagy öröme telnék benned a te öreg édesapádnak, ha neked meg a dologban telnék örömed!

Vállat vont a világszép lány, mosolygott az ajka, mint a kettéhasadt rózsabimbó. Nem arra termett ő, hogy a dolognak törje a fokát, csak tovább is a tükörbe nézegetett.

- Tükör, van-e nálam szebb?

Egyszer aztán kapta magát az öreg molnár, úgy vágta a malomkőhöz a kristálytükört, hogy egyszeriben lángliszt lett belőle.

- No, édes lányom, most kérdezd már a tükört, hogy van-e nálad szebb!

Vállat vont a világszép lány, mosolygott, mint a hasadó hajnal, s odaállt a rozmaringos ablakhoz. Szegény rozmaringok csak úgy éledtek a látásától, bezzeg ő meg se látta a rozmaringokat. Magamagát bámulgatta ablaküveg tükrében.

- Ablak, van-e nálam szebb?

Megharagudott az öreg molnár, kitörte az ablakot, s odaakasztott helyette egy goromba liszteszsákot.

- No, édes lányom, ettől kérdezd meg, van-e nálad szebb!

Könny öntözte a vízimolnár világszép lányának patyolat orcáját, mint mikor liliomról pereg a harmat. Nagy kétségbeesésében beletekintett a patak tükrébe, s egyszerre ragyogó lett az orcája, mint a déli nap. Nincs ehhez fogható tükör a világon. Vize mint a kristály, visszanevet raja, s ha kérdést tesz hozzá, visszafelel rája.

- Patak, van-e nálam szebb?

- Nincsen, nincsen - cseregi, csobogja a csacska patakocska.

A vízimolnár lánya el se ment többet a patakpartról, még a csillagok sugaránál is magát nézegette ezüsttükreben. Búsult az öreg molnár, búsult, de mit tehetett róla szegény feje? Csacsogó patakot ki nem száríthatta, folyását másfelé nem fordíthatta, hiszen az forgatta a malomkereket, hisz abból kereste a kalácskenyeret.

Az öreg vízimolnárnak egyszer dolga akadt a városban. Rábízta a malmot világszép lányára, aki akkor is ott ült a patakparton zöld bársonyruhában, aranyhaját bontogatva a patak tükreben.

- Lányom, édes lányom, majoránnaszálam: beszaladok egy kicsit a városba. Vigyázz addig a malomra, árad a patak, gondod legyen a zsilipre.

- Úgy lesz, apám, úgy lesz - mosolygott a világszép lány, s nem győzte nézni a patakából visszamosolygó képét.

- Patak, van-e nálam szebb?

Ez egyszer nem volt felelgető kedviben a patak. Habzott, tajtékzott, hullámai megdagadtak, átszakajtották a zsilipet, s úgy elragadták magukkal a malmot, hogy az meg se állt, míg szét nem morzsolódott valami alattomos szirten.

Híre-nyoma se volt a patakmalomnak, mire hazaérkezett az öreg, koldusbotra jutott molnár. Világszép lánya akkor is ott ült a parton, aranyhaját lebegtette a szél.

- Patak, van-e nálam szebb?

Az öreg molnár szívét elfutotta a keserűség, ajkáról elszaladt az indulatos mondás:

- Hej, lányom, lányom, hát csak bámuld magad örökké a patak tükreben!

Zöld bársonyköntöse zöld bársony levéllé, aranyhaja aranyzirommá változott abban a percben a világszép molnárlánynak, ő maga gólyahírvirággá. S ha nap süt, ha eső esik, azóta is mindig magamagát bámulja a víz tükreben a vízimolnár lánya, gólyahír virága.

A BÁRSONYOSI KANÁSZOK

Bársonyosi erdőszélen, öreg makkfa hűvösében olyan jóízűt szundított a bársonyosi bíró malaca, hogy még a füle se mozgott.

„Ha te úgy, én is úgy” - gondolta magában a kis kanász, s ahogy a feje alá rakta a két tenyerét, egyszeribe úgy aludt, mint a tej.

„Ami neked jó, nekem is jó” - fohászzkodott a nagy kanász, s ahogy az egyik fülét vánkosnak vetette, a másikkal betakaródzott, mindjárt úgy aludt, mint a juhászbunda.

Nincs is ebben eddig semmi hiba. Alvó malacnak nem kell éber pásztor. Nagyobb baj az volt, hogy a nagy kanász egyszerre akkorát horkantott álmában, amilyent még sose hallott az öreg makkfa. Meg is rázkódott szegény a leghegyéig, s éppen onnan a leghegyiből úgy ugrott ki egy makkocska a szakajtójából, hogy kipp-kopp, meg se állt addig, míg éppen az orrára nem pottyant a kismalacnak.

Ennek se kellett egyéb a jámbornak. Felugrott fektéből esze nélkül, s úgy nekiiramodott a világnak, hogy még tán ma is szalad, ha szélét nem érte. Fölugrott a kiskanász is, fölugrott a nagy kanász is: nem ért már az semmit, akkorára a hetedik határban volt a malac.

- Jaj, jaj - sopánkodott a nagy kanász -, nekünk is karikás ostorral mérik ma az ebédet!

- Ne félj, míg engem látsz - biztatta a kis kanász -, majd beszélek én a bársonyosi bíró fejével.

Reszketett a nagy kanász, mint a nyárfalevél, mikor a bíróhoz beállítottak, de bezzeg helyin volt a nyelve a kis kanásznak.

- Újságot mondok, bíró gazda.

- Újságot hallok, kis kanász.

- Tisztelteti bíró uramat a malaca, mert ő már nem jön vissza mostanában.

- Már miért ne jönné?

- Mert elment világot látni.

- Már miért ment volna?

- Azt mondta, nagyon szégyenli, hogy ilyen okos gazdának olyan tanulatlan legyen a malaca.

- Hej! - rikkantott örömeben a bíró akkorát, hogy belerendült a faluháza. - No, ugye, mindig mondtam én, hogy nincs párja ész dolgában a bársonyosi bírónak! Lám-e, hogy még a malacom is megirigyelte tőlem!

- Úgy van biz az - erősítette a kis kanász. - Azt mondta a malac, hogy csak egy ember van, aki okosabb, mint a bársonyosi bíró.

- Ejnye, töröm a zúzáját annak a malacnak, ugyan ki lehet az, aki még énnálam is okosabb?

- Az iprityomi bíró. Azt mondta a kismalac.

- Hej! - kurjantott a bársonyosi bíró akkorát, hogy csak úgy repedezett bele a faluháza. - Hol az a hitvány malac, hadd lakoljon érte! Szaladjatok hamar utána, bársonyosi kanászok!

- Mennénk, gazduram, mennénk, csak előbb megabrakoltatnánk a csikókat, ha volna mivel - rázta meg a kis kanász az üres tarisznyáját.

De nem volt már az akkor üres. Kidagasztotta a bársonyosi bíró kis kalácscipóval, gömölye-túróval.

- Fussatok, fiaim, fussatok! Azt se bánom, ha térdig kopik a lábatok, csak a malacot visszahozzátok. Hadd mutatom meg neki, mit tud a bársonyosi bíró.

Szaladt is a kis kanász, futott is a nagy kanász egészen a makkfáig, kerek erdő sarkáig. Ott a tarisznyát fölakasztották az ágra, maguk meg alája feküdtek, úgy várták a déli harangszót.

- Haj, haj! - sóhajt egyszer a nagy kanász.

- Baj, baj! - mondja rá a kis kanász.

- Mi a baj, kis kanász?

- Unod magad, nagy kanász?

- Játsszunk vásárt, kis kanász.

- Azt se bánom, nagy kanász.

Fölugrik a nagy kanász, maga alá keríti a szűrét, rákuperodik, s csap olyan lármát, hogy belesiketül az egész erdő.

*Én vagyok a gyolcsos tót.
Vegyen, öcsém, szűrposztót!
Bögrét, húgom, tálat, néni!
Ezt a bundát meg kell nézni!
Nincs több ilyen kalapos,
Csizma ilyen alapos!*

- Ne hadarjon annyit, atyámfia - mondja neki a kis kanász -, inkább azt kérdezem: eladó-e a feje?

- Minek lenne az az úrnak?

- Cinegefogónak.

No, úgy megharagudott erre a nagy kanász, hogy leütötte a sapkát a kis kanász fejéről.

- Mért bántottál engem, hékás?

- É-én? - meresztgette a szemét a nagy kanász. - Mít tudom én, hogy ki ütött nyakon ebben a nagy sokadalomban. Tudod, tenger nép van a bársonyosi vásárban.

- Biz igaz az - csillapodott le a kis kanász -, hanem most már te légy a vevő, ha tele az erszény.

- Mit árul kend, komám? - kérdi a nagy kanász.

- Eladnám ezt a lovat, ha vennék.

- Szilaj-e?

- Mint a tűz.

- Kezes-e?

- Mint a bárány.

- Futós-e?

- Mint a szél. Jaj, jaj, már el is szalajtotta kelméd! Utána hamar, elejbe hamar, mert mindjárt kiszalad a világból!

Szaladt a szegény nagy kanász be az erdőbe a szilaj paripa után, a kis kanász meg ölibe vette a tarisznyát, lekuporodott vele a makkfa tövibe, s úgy behányta a kalácscipót gömölyetúróval, hogy öröm volt nézni, s mentől nagyobbakat nyelt, annál hangosabban biztatta a nagy kanászt:

- Szorítsd, nagy kanász! Hajrá, nagy kanász!

Mire a nagy kanász visszatért a lókergetésből, akkorára morzsája se maradt túrónak, cipónak. Szomorúan lógott az ágon a behorpadt tarisznya, s rossz volt hallani, ahogy zörgött benne az üresség, mikor hozzákapott a nagy kanász.

- Megrövidítettél, te gézengúz! - förmedt rá a kis kanászra.

- É-én? - vágott csodálkozó képet a kis kanász. - Hát már honnan tudjam én azt, hogy ki nyúlt a tarisznyához ebben a nagy sokadalomban? Tudod, tenger nép van ezen a bársonyosi vásáron.

Hanem ezt már csak úgy futtában kiáltotta vissza a nagy kanásznak. Ha a kis kanász kereket nem oldott volna, bársonyosi vásár tovább tartott volna.

PETYKÓ MEG MATYKÓ

Kerek erdőn innen, kerek tón túl, kerek dombon kerek kunyhó. Abban lakott Petykó meg Matykó. Petykó volt az úr, Matykó volt a szolga. Petykó a leggazdagabb úr volt kilenc puszta faluban. Volt neki egy pár lyukas bocskora, egy lyukas süvege meg egy bőre-nincs, szőre-ment lyukas subája. Matykó a világon a legbölcsebb szolga volt, ahol maga volt. Ha melege volt, kifeküdt a napra; ha eső szakadt, kiált a csurgásba.

Egyszer ahogy heverésznek a vadkörtefa alatt a kerek erdőben, nagyot sóhajt Petykó:

- Baj, baj, Matykó!
- Biz igaz az, Petykó!
- Meguntam már a vadkörtét, Matykó!
- Nekem is elvásott már a fogam a kökénybe, Petykó!
- Jó volna egy kis tejbekása, Matykó!
- Mazsolaszőlővel, Petykó!
- Mit javallsz, Matykó?
- Házasodj meg, Petykó!
- Kit vegyek el, Matykó?
- A Dióbél király lányát, Petykó!

Petykó egyszeribe talpra ugrott. Fölhúzta a lyukas bocskort, fejébe nyomta a lyukas süveget, vállára kanyarította a lyukas subát, úgy indult el megkérni a Dióbél királykisasszonyt. Nagy füttyszóval mentek, de Petykó egyszer csak elhallgatott.

- Mért folyik az orrod vére, Petykó? - tudakolta Matykó.
- Kismise, nagymise, nem lesz abból semmi se, édes szolgám!
- Miből, kedves gazdám?
- Nem adják nekem a királykisasszonyt, Matykó!
- Mért ne adnák, Petykó?
- Szegény vagyok, csúnya vagyok, igen nagyon rongyos vagyok.
- Oda se neki, Petykó, míg engem látsz! Neked csak arra legyen gondod, hogy dicsérd magad. A többit bízd énrám; ne félj, okos ember az én apám fia!

Petykó nekividámódott a biztatásra, s olyan kedve kerekedett, hogy Matykóval együtt nótára gyújtott:

*Lánynézőbe kutyagolunk,
sárba, vízbe gyalogolunk,
hintón jövünk visszafele,
aranyból lesz a kereke,
lovunk lábán gyémántpatkó,
hej, nagy úr lesz Petykó, Matykó!*

Addig dúdolgattak, addig dúdolgattak, hogy utoljára a sárgarigó is megtanulta a nótájukat. A sárgarigó továbbadta a kakukknak, a kakukk a gerlicének. Mire a Dióbél király palotájához értek, már a kendermagos kakas is azzal köszöntötte őket a márványkerítés tetejéről:

*Aranyhintó, gyémántpatkó,
Isten hozott, Petykó, Matykó!*

- Magunk is igyekeztünk - hajlongott Matykó jobbra-balra -, s úgy neszelem, idejében érkezünk.

Ebédnél ültek az uraságok. Az öreg Dióbél király úgy nyelte a lébenfőttet, hogy a kanál is majd leszaladt vele. Oldalánál pedig ott ült a királykisasszony. Nádszál nem karcsúbb, hó nem fehérebb, hajnal nem frissebb, napsugár nem ragyogóbb nála. Hát még mikor a szava megszólalt:

- Mi járatban vagytok, szegény vándorló legények?

Petykó úgy megzavarodott, hogy szólni se tudott, csak tekingetett, hogy merre is szól az az ezüstcsengettyű. De Matykó olyan mérgeset kurjantott, hogy Dióbél királynak torkán akadt a kanállal vert haluska.

*Nem azok vagyunk mi, töröm a zúzóját,
jó szándékkal nézzük körül a ház táját.
Nekeresdi herceg az én gazdám, Petykó.
Magam a szolgálja, az az okos Matykó!*

Hej, lett erre sürgés-forgás! Három inas is igyekezett az álla alá kötni Petykónak a szalvétát, de Matykó mind eltaszigálta őket.

- Már csak én magam szolgállok az én kis gazdámnak, csakúgy, mint otthon.

Azonközben pedig oldalba lökte Petykót.

- Beszélj már, mamlasz!

- Uram királyom - kezdte Petykó nagy pironkodva -, ne szóljatok meg rongyos gúnyám miatt, van ám nekem otthon különb is.

- Van-e? - kapta föl a szót Matykó. - Van ám tíz mente, száz bunda, ezer hálóköntös; ki bíbor, ki bársony, kelméje se látszik az arany-ezüst paszománttól. Hát még az a sok asszonyi gúnya, csak éppen asszony kellene hozzá!

A király köszörült egyet a torkán, a kisasszony elpirult, Petykó pedig nagyot fohászzkodott:

- Azért se vegyetek ítéletbe, hogy gyalog jöttünk, van ám otthon egy-két paripám.

- Egy-kettő?! - kiáltott Matykó. - Hát akkora ménes, hogy csak a legelője kilencnapi járóföld! Hát az istállóban az a szebbnél szebb, báránynál szelídebb sok hátságparipa! Csak asszony kellene, aki válogatna bennük.

A király kettőt köhentett, a kisasszony a szemöldökéig elpirult, Petykó pedig egészen belemelegedett a beszédbe:

- Grácia, uram királyom, ennek az öreg szolgának, amért locsog-fecseg. Ő a leghívebb emberem, azért hoztam magammal, otthon hagyva egy-két udvari cselédem.

- Micsoda?! - lelkendezett Matykó. - Annyi ott a kenyérpusztító, hogy egymás sarkát tapossa. Csak asszony kellene, aki rendben tartsa őket.

A király hármat köhentett, a kisasszony a füle hegyéig elpirult, Petykó pedig elpittyesztette a száját.

- No, ha kenyérpusztító van, kenyér is van hozzá. Nem kell kölcsönért a szomszédba menni, minden kikerül a magunk szegénységéből.

- Kikerül?! - rikoltzott Matykó. - Álmában se látta mását senki emberfia a mi vagyonunknak! Palotánk, mint az ürgelyuk; várunk, mint a vakondtúrás, kincsünk, mint a szemét.

- Tisztelet, becsület a házigazdának, de neki katonája sincs annyi, mint nekünk koldusunk. Csak asszony kellene a házhoz, aki meghallgatná az imádságukat.

A király már köhenten se tudott ámultában, a királylány a feje búbjáig elpirult, s Petykó nagy szemérmesen fűzte tovább a szót:

- Bizony, az én jószívemre már annyira ráösmertek a koldusok, hogy néha el kell bújnom előlük, pedig a magamféle lovag nemigen szokott bujkálni.

Matykó haragosan ütött az asztalra.

- Nem szokott?! Hát mikor a múltkor mosdani hívtalak, s ijedtedben úgy elbújtál a vadkörtefa hegyiben, hogy még tán ma is ott vagy, ha le nem csalogatlak egy marék kökénnyel!

Lett erre olyan nevetés, hogy elhallatszott a hetedik határba. Dióbél király kacagtában az asztalhoz vágta koronáját, a királykisasszony kiejtette a kezéből a sóskás tálat, az inasok bukfencet hánytak, az ajtónállók tótágast álltak. Petykó, Matykó pedig úgy elszaladtak, hogy még a csúfolódó sárgarigó is csak messziről kiabálhatta utánuk:

*Hol a hintó, gyémántpatkó,
herceg Petykó, okos Matykó?*

Még tán most is szaladnak, ha a lyukas bocskor le nem maradt a lábukról.

.oOo.